

EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AYRIŞMA-BİREYLEŞME
SÜRECİNİN ÖZ BELİRLEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA KESER

DANIŞMAN: DOÇ. DR. AYSUN DOĞAN

İZMİR-2018

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Gelişim Psikolojisi Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AYRIŞMA-BİREYLEŞME
SÜRECİNİN ÖZ BELİRLEME KURAMI ÇERÇEVESİNDE
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA KESER

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Aysun DOĞAN
Dr. Öğretim Üyesi Türkan YILMAZ-IRMAK
Dr. Öğretim Üyesi Yeliz KINDAP-TEPE

İZMİR-2018

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “**Üniversite Öğrencilerinin Ayrışma-Bireyleşme Sürecinin Öz Belirleme Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi**” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Eda Keser

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Eda Keser
Numarası : 92160000164
Anabilim Dalı : Psikoloji
Tez Başlığı (Türkçe) : Üniversite Öğrencilerinin Ayrışma-Bireyleşme Sürecinin Öz Belirleme Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi
Tez Başlığı (İngilizce) : An Investigation of the Separation-Individuation within Self-Determination Framework among University Students
Tez Savunma Tarihi : 21.05.2018
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Aysun Doğan
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Dr. Öğretim Üyesi Türkan Yılmaz-Irmak
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Dr. Öğretim Üyesi Yeliz Kındap-Tepe
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

TEŞEKKÜR

Yapılan her çalışma, çalışmayı yürüten araştırmacılar için çok büyük bir anlam ifade etmekte ve büyük emekler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın gerçekleşme sürecinin öncesinde ve gerçekleşme sürecinde bana katkı sağlayan herkese teşekkür eder bazı kişilerin katkısına ise özellikle değinmek isterim.

Öncelikle, yaşamım boyunca yapmaya giriştiğim her işte, koşulsuz olarak beni destekleyen ve sevgisini hissettiren canım babam Mustafa Keser'e ve canım annem Fatma Keser'e çok teşekkür ederim. Araştırma süreci boyunca, beni motive etmek için o kadar çok emek verdiler ve her sıkıntı yaşadığımda desteklerini o kadar çok hissettirdiler ki onlara teşekkür etmek için ne kadar cümleyi bir araya getirirsem getireyim yeterli olamayacağını ve çok şanslı olduğumu yürekten hissettim. Bunun yanında hayatımdaki en büyük şanslarımdan biri olarak nitelendirdiğim, bireyleşme sürecime en çok katkı sağlayan, hangi zorlukla karşılaşsam karşılaşayım üstesinden geleceğime inandıran ve bana farklı bakış açılarının varlığını göstererek gerek mesleki gerekse kişisel gelişimime çok büyük katkı sunan Eşref Edip Açıkbaş'a bana olan desteği ve inancı için çok teşekkür ederim. Her çıkmaza düştüğümde gerçekçi düşünmemi sağlaması ve yaptığım her çalışmaya verdiği değeri bana yansıtması en çok ihtiyaç duyduğum şeydi ve yaptığım her çalışmada hevesimi canlı tutmamı sağlamada çok yardımcı oldu. Diğer yandan bu araştırma boyunca beni en iyi anlayan, isteklerimi, amaçlarımı, hevesimi ve heyecanımı en çok paylaşan, kişisel yaşamımda da benim için bir kız kardeş olan Zeynep Şen'e tüm destek ve katkıları için sonsuz teşekkür ederim. Bu kadar özendiğim ve kıymet verdiğim bir çalışmanın benim için ifade ettiği önemin bu kişilerce pekiştirilmesi benim için en büyük destektir.

Herkesin hayatında belirli dönüm noktaları vardır. Benim mesleki anlamdaki en büyük dönüm noktam ve gelişim psikolojisine yönelmem, danışmanım Doç. Dr. Aysun Doğan sayesinde gerçekleşti. Aysun Hoca ile birlikte yaptığımız her çalışmada, akademi içerisinde büyük talihsizlik gibi görünen her durumun aslında mesleki yetkinliğimi pekiştirdiğini ve aşılmaz dediğim süreçlere olan bakış açımı değiştirerek aşılmayacak hiçbir engelin olmadığını öğrendim. Mesleki başarılarımın önemli bir çoğunluğunu, Aysun Hoca'nın bana kazandırmış olduğu vizyona ve deneyimlere borçlu olduğuma

inaniyorum. Diğer yandan beliren yetişkinlikten yetişkinliğe geçtiğim tüm sürece tanıklık eden hocam sayesinde kişisel anlamda da yazmakla sonunu getiremeyeceğim pek çok kazanım edindiğimi hissediyorum. Gerek bana kazandırmış olduğu mesleki vizyon, gerekse üzerimdeki emekleri nedeniyle yalnızca bu tez çalışmasında değil, hayata ilişkin de çok fazla şey öğrendiğim Aysun Hoca'nın hakkını asla ödeyemem. Tüm katkıları için değerli hocam Aysun Doğan'a sonsuz ve özel teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans tez çalışmamı, yüksek lisans ders döneminde edindiğim bilgi ve yetkinlikler olmadan bu kadar içime sinen bir halde şekillendiremezdim. Gerek ders süreci boyunca gerekse her ihtiyaç duyduğum zaman yanımda olduklarını hissettiğim bölüm hocalarımız Dr. Öğretim Üyesi Banu Çengelci-Özekes, Dr. Öğretim Üyesi Türkan Yılmaz-Irmak, Arş. Gör. Dr. Cansu Pala-Dedeoğlu, Arş. Gör. Rukiye Kızıltepe, Prof. Dr. Sonia Amado, Dr. Öğretim Üyesi Gülgün Meşe ve Doç. Dr. Mediha Korkmaz'a hem bize çok başarılı birer rol model oldukları hem de sundukları destek için yürekten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, tez çalışmamı değerlendirmek üzere vaktini ayırarak beni çok mutlu eden Dr. Öğretim Üyesi Yeliz Kındap-Tepe'ye; ilgisi, emeği, zamanı ve çok değerli katkıları için çok teşekkür ediyorum.

Bu araştırmanın her aşamasında çok heyecanla çalıştım. Bu nedenle yeri geldiğinde belki de çok gerekli görünmeyen her detay için titizlikle uğraşarak kendi görüşüme göre kişiliğimi çalışmama yansıtmak beni her zaman mutlu etti. Benimle bu süreçteki mutluluğumu paylaştıkları için Armoni Dil ve Konuşma Merkezi ailem olan Serdar Kılınçlar, Hüray Güler, Cenk Arslanbuğa ve Ezgi Sultan Kaya'ya çok teşekkür ederim, bana kendimi her zaman özel ve bu ailede yer aldığım için şanslı hissettirdiler. Diğer yandan mesleki anlamda çok başarılı olacağına emin olduğum ve gerek görüşlerine gerekse bilgisine her fırsatta başvurduğum arkadaşım Salih Barman'a katkıları için çok teşekkür ederim. Bunun yanında benim için yerinin her zaman çok özel kalacağı Çocuk ve Ergen Araştırmaları Laboratuvarı'nın çalışma ekibinde olan ve bana her zaman enerji veren Irmak Su Tütüncü, Nilay Ergüden ve Sevgi Tunay Aytekin'e; veri toplama sürecinde bana yardımcı olan Ece Erdemir ve Şafak Pekağır'a çok teşekkür ediyorum. Son olarak ise yüksek lisans ders sürecini, her zaman özlemle hatırlayacağım harika bir seneye dönüştüren sınıf arkadaşlarıma destekleri için çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
EKLER LİSTESİ	ix
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri	7
1.3. Araştırmanın Önemi	8
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	9
1.5. Tanımlar	11
2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	12
2. 1. Ayrışma-Bireyleşme Sürecinin Gelişimsel Olarak Değerlendirilmesi.....	12
2.1.1. Erken Çocukluk Döneminde Ayrışma-Bireyleşme: Mahler'in Gelişim Kuramı.....	13
2.1.2. Ergenlik Döneminde Ayrışma-Bireyleşme.....	19
2.1.3. Özerklik Gelişimi.....	25
2. 2. Öz Belirleme Kuramı (Self-Determination Theory)	31
2.2.1. Öz Belirleme Kuramında Temel Psikolojik İhtiyaçlar.....	40
2.2.2. Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunda Kültürel Farklılıklar.....	48

BÖLÜM 3: YÖNTEM	51
3.1. Araştırmanın Örnekleme	51
3.2. İşlem	52
3.3. Veri Toplama Araçları.....	52
3.4.1. Demografik Bilgi Formu.....	53
3.4.2. İhtiyaç Doyumu Ölçeği.....	53
3.4.3. Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Ölçeği-Kısa Form (ITEA-S).....	54
3.4.4. Yaşam Doyumu Ölçeği.....	55
3.4.5. CES Depresyon Ölçeği.....	56
3.4.6. Benlik Saygısı Ölçeği.....	56
3.4. İstatistiksel Değerlendirme	57
BÖLÜM 4: BULGULAR	58
4. 1. Kayıp Değer Bilgisi, Veri Temizleme İşlemi ve Veri Setinin Parametrik İstatistiksel Analizlere Uygunluğu	58
4.2. Araştırma Örneklemine İlişkin Demografik Bilgiler	60
4.3. Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	65
4.4. Temel Psikolojik İhtiyaçlar ile İlgili Analizler.....	68
4.4.1. Demografik Bilgiler ve Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu.....	68
4.4.2. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumunun; Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısı Değişkenlerini Yordaması.....	74
4.5. Bireyleşme ile İlgili Analizler	78
4.5.1. Demografik Değişkenler ve Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme.....	78
4.5.2. Bireyleşmenin; Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısı Değişkenlerini Yordaması.....	96
4.6. Bireyleşme ve Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu	100

BÖLÜM 5: TARTIŞMA	105
5.1. Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçları ile İlgili Değerlendirmelerin Tartışılması	106
5.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkisellik Değerlerinin Tartışılması	109
5.3. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumuna İlişkin Bulguların Tartışılması	116
5.3.1. Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	116
5.3.2. Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	119
5.4. Beliren Yetişkinlikte Bireyleşmeye İlişkin Bulguların Tartışılması	120
5.4.1. Bireyleşme Alt Boyutlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	121
5.4.2. Bireyleşme Alt Boyutlarının Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	125
5.5. Bireyleşme Alt Boyutlarının Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunu Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	127
BÖLÜM 6: SONUÇ ve ÖNERİLER	130
ÖZET.....	150
ABSTRACT	152
EKLER.....	154
ÖZGEÇMİŞ	161

TABLO LİSTESİ

- Tablo 4.1. Araştırmadaki Değişkenlerin Psikometrik Özellikleri (N = 527)
- Tablo 4.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım Değerleri
- Tablo 4.3. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu, ITEA-S (anne ve baba), Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısı Puanlarının Korelasyon Değerleri Özeti
- Tablo 4.4. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Cinsiyetine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri
- Tablo 4.5. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri
- Tablo 4.6. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Sosyoekonomik Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri
- Tablo 4.7. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Romantik İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri
- Tablo 4.8. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Psikolojik Rahatsızlık Geçirip Geçirmemesine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri
- Tablo 4.9. Özerklik, Yetkinlik ve İlişkisellik İhtiyaç Doyumunun, Yaşam Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.10. Özerklik, Yetkinlik ve İlişkisellik İhtiyaç Doyumunun, Depresyonu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.11. Özerklik, Yetkinlik ve İlişkisellik İhtiyaç Doyumunun, Benlik Saygısını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.12. Anne ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutları Puanlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması
- Tablo 4.13. Cinsiyet ve Ebeveyn Cinsiyeti Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma/Hata Değerleri
- Tablo 4.14. Cinsiyet ve Ebeveyn Cinsiyeti Ortak Etkisinin Destek Arama ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri
- Tablo 4.15. Yaş Grubu ve Ebeveyn Cinsiyeti Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma/Hata Değerleri
- Tablo 4.16. Sosyoekonomik Durum ve Ebeveyn Cinsiyetini Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

- Tablo 4.17. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyeti Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri
- Tablo 4.18. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyeti Ortak Etkisinin Destek Arama, Kendine Güven ve Ebeveynleri Hayal Kırıklığına Uğratmaktan Korkma Alt Boyutlarındaki Farklılaşmasına İlişkin Değerleri
- Tablo 4.19. Ebeveynlerden Algılanan Bireyleşme Alt Boyutları Puan Ortalamalarının, Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri
- Tablo 4.20. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Yaşam Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.21. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Depresyon Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.22. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Benlik Saygısı Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.23. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Benlik Saygısı Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.24. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının, Yetkinlik İhtiyaç Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.25. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının, İlişkisel İhtiyaç Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları
- Tablo 4.26. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının, Toplam İhtiyaç Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 4.1. Katılımcıların Yetkinlik İhtiyacı Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Polinomial Karşılaştırması

Şekil 4.2. Cinsiyet ve Ebeveyn Cinsiyetinin Ortak Etkisinin Destek Arama ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Etkileşim Grafikleri

Şekil 4.3. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyetinin Ortak Etkisinin Destek Arama, Müdahale Hissetme ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Etkileşim Grafikleri

EKLER LİSTESİ

EK 1. Demografik Bilgi Formu

EK 2. İhtiyaç Doyumu Ölçeği

EK 3. Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Ölçeği

EK 4. Yaşam Doyumu Ölçeği

EK 5. CES-Depresyon Ölçeği

EK 6. Benlik Saygısı Ölçeği

1. BÖLÜM: GİRİŞ

“Yetişkin olmak” deyimi, dünyanın neresinde olursa olsun eşik olarak kabul edilen gelişimsel bir dönemi ifade eder. Ancak yetişkinliğe erişmenin göstergeleri söz konusu olduğunda gerek kültürel ve ailesel etkenlerden gerekse bireysel özelliklerden kaynaklanan pek çok farklılık ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar, bireyin kendisini bir yetişkin olarak kabul etmesindeki değerlendirme kriterleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Daha geniş bir perspektiften ele alındığında; tarihsel koşulların ve coğrafyanın kültürel ve sosyal yaşam üzerindeki etkisi sonucu, bireylerin yetişkin olma sürecindeki beklentileri şekillenmekte ve bu nedenle yetişkinliğe yönelik açıklamalar sürekli güncellenmektedir. Günümüz şartlarında düşünüldüğünde, değişen koşulların bir sonucu olarak ergenlik dönemi gelişimsel görevlerini yerine getiren bir bireyin kendisini hala yetişkin olarak kabul etmediği görülmektedir. Bu durum araştırmacıların da ilgisini çekmiş ve bu nedenle konuyla ilgili pek çok araştırma yapılmıştır. İlk olarak Amerikalı psikolog Jeffrey Jensen Arnett (1994) ergenlik ile yetişkinlik arasında bir gelişim dönemi olarak “Beliren Yetişkinlik (Emerging Adulthood)” döneminden bahsetmiş ve bu dönemdeki bireylerin ergenliği bitirmelerine rağmen kendilerini bir yetişkin olarak tanımlayamamalarına değinmiştir. 18-25 yaşları arasında tanımlanan bu gelişim döneminin, bazı araştırmalara göre 28-29 yaşlarına kadar da sürebildiği belirtilmektedir (Arnett, 2000). Beliren yetişkinlik döneminin ortaya çıkmasına yol açan faktörler ekonomik koşullar, eğitim hayatının uzaması ve buna bağlı olarak evlenme ve ebeveyn olmanın ertelenmesi ve kültürel koşulların bireyselliğe izin vermesi olarak belirtilmiştir (Doğan ve Cebioğlu, 2011; Dolgin, 2014; Douglass, 2007).

Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin bazı ortak özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Bu ortak özellikler kimlik arayışı, istikrarsızlık, kendine odaklanma, arada kalmışlık ve sonsuz olanaklara sahip olma düşüncesi şeklinde sıralanmıştır (Arnett, 2000). İlk olarak kimlik arayışını ele aldığımızda; Erikson’un sekiz aşamadan oluşan psikososyal gelişim kuramında yer alan “kimliğe karşı kimlik karmaşası” adını verdiği dönemde, ergenlik döneminde üstesinden gelinmesi gereken en temel gelişim görevinin kimlik oluşumu olduğu belirtilmektedir (Erikson, 1968). Kimlik gelişimi sürecinde ergen

kim olduğu, toplum içinde yerinin nerede olduğu, ne yapmak istediği gibi sorulara yanıt aramaktadır. Bu durum beliren yetişkinler açısından düşünöldüğünde ise özellikle meslek, romantik ilişki ve dünya görüşü gibi konularda kimlik arayışının sürdüğü görölmektedir (Nelson, 2003). İkinci olarak istikrarsızlık konusunda ise özellikle ergenlik döneminde görölen bilişsel gelişimin etkili olduğu düşünölebilir. Ergenlik döneminde görölen bilişsel gelişim sonucunda daha detaylı düşünöbilen ergenler (Dolgin, 2014), beliren yetişkinlik dönemine geldiğinde düşöncelerinde yer alan olasılıkları deneme yanılma yoluyla deneyimlemek isteyeceklerdir. Bu nedenle devamlı farklı deneyimlere girişen bireylerin, belirli bir konuya olan ilgisinin uzun süre durağan kalması olası değildir. Üçüncü olarak kendine odaklanma ile ilgili yapılacak değerlendirmede, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin en büyük hedefinin yetişkinliğe erişmek olduğu öne çıkmaktadır (Atak ve Çok, 2010). Bu doğrultuda düşünöldüğünde beliren yetişkinler, ergenlik döneminde aile kontrolü nedeniyle istediği gibi davranmamakta ancak bu dönemde artık ailesinden farklı bir birey olduğunu ortaya koyduğu için hissettiği özgürlüğün tadını kendisine odaklanarak çıkarmaktadır (Arnett, 2010). Dördüncü olarak arada kalmışlık durumunu ifade etmek için, ergenlik ve yetişkinlik arasındaki süreci açıklamada “beliren yetişkinlik” kavramına nasıl ihtiyaç duyulduğundan yola çıkılabilir. Araştırmacıların beliren yetişkinlik dönemini ne ergenlik dönemi ne de yetişkinlik dönemi özellikleri ile ifade edememesi gibi bu dönemdeki bireyler de çoğunlukla kendisini ergenlik ve yetişkinlik arasında arada kalmış hissetmektedir. Son ortak özellik olan sonsuz olanaklar konusunda ise istikrarsızlık durumuna benzer olarak deneyebilecek pek çok olasılığın olduğunun fark edilmesi etkilidir. Arnett (2004) bu durumun, beliren yetişkinlerin gelecek için büyük umutlara ve yüksek beklentilere sahip olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Tüm ortak özellikler göz önünde bulundurulduğunda, beliren yetişkinlik dönemindeki bir birey, kimlik kazanımı edindikten sonra deneme yanılmalar yoluyla kendisine odaklanıp gerek sınırlarını ve deneyimlerini gerekse sahip olduğu seçeneklerini değerlendirerek en uygun bulduğu yolu benimseyecek ve böylece yetişkinliğe erişme yolunda önemli bir adım atmış olacaktır.

Beliren yetişkinlik dönemi hakkında bahsedilen çoğu özelliği, kültürel bağlamda ele alıp değerlendirmek daha doğru çıkarım yapılmasını sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu

dönemle ilgili yerli literatürde yer alan araştırmalar (Atak, 2005; Atak ve Çok, 2007; Atak, Tatlı, Çokamay, Büyükpabuşcu ve Çok, 2016; Doğan ve Cebioğlu, 2011) incelendiğinde, ölkemizde son yıllarda değişip şekillenen sosyal, ekonomik ve toplumsal koşullar temelinde özellikle kentli ve yüksek öğrenim düzeyinde olan gençlerin beliren yetişkinlik döneminin özelliklerini gösterdiği görölmektedir. Türkiye’de yaşayan gençlerin evlenme yaşı ve yükseköğrenim görme durumlarına ilişkin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2016 verilerine bakıldığında, erkeklerin evlenme yaşının ortalama 29, kadınların evlenme yaşının ise 26 olduğu ve farklı yaş grupları karşılaştırıldığında hem kadınlarda hem erkeklerde en sık evlenme yaşının 25-29 yaş aralığında olduğu görölmektedir. Bu sonuçların yerli ve yabancı literatürde yer alan beliren yetişkinlik dönemindeki gençlerin demografik özellikleri ile örtüştüğu dikkat çekmektedir.

Beliren yetişkinlik dönemi ile ilgili yukarıda bahsedilen konuların hepsi göz önünde bulundurulduğunda, bu dönemin sonunda sağlıklı bir yetişkin olabilmek için hangi faktörlerin önemli olduğuna ilişkin gelişimsel çıkarımlar yapılması yararlı olacaktır. Diğer bir deyişle, doğumdan başlayıp beliren yetişkinlik dönemine uzanan gelişim dönemlerinin bireyler üzerinde ne düzeyde etkili olacağı ve hangi gelişimsel görevleri yerine getirmenin bu dönem açasından kritik olduğu değerlendirilmelidir. Bu nedenle bu çalışma kapsamında beliren yetişkinlik dönemi sonunda sağlıklı bir yetişkin olmak için önemli olduğu düşünülen ayırırma-bireyleşme süreci (separation-individuation) ve öz belirleme kuramı (self-determination theory) kapsamında ele alınan temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu konuları birlikte ele alınmış ve bu konularla ilişkili olduğu düşünülen değerrişkenlerin beliren yetişkinlerin yaşam doyumunu, depresyon ve benlik saygısını nasıl etkilediği araştırılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Öz belirleme (self-determination); davranışların dış etkenlerden (ör. toplum normları, grup baskısı) çok, bireyin kendi kişisel inançlarıyla ve değer yargılarıyla belirlenmesi ve kararlarını kendi başına vermesi olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle bireylerin kendi davranışlarını başlatmasında ve bitirmesinde seçim duygusu hissetmesidir. Öz belirleme kuramının amacı, bireylerin, grupların ve toplumların sağlıklı bir biçimde gelişmesini sağlayan koşulları belirlemek ve büyüme, bütünleşme, iyi olma sürecinde etkin olan faktörleri net bir biçimde tanımlamaktır (Ryan ve Deci, 2000). Bu amaç doğrultusunda değerlendirildiğinde, bireylerin tutarlı bir benliğe sahip, psikolojik gelişme eğilimi olan, yaşantılarını bütünleştirmek ve engellerin üstesinden gelmek için çabalayan, aktif organizmalar olduğu kabul edilmektedir (Deci ve Ryan, 2002).

Öz belirleme kuramına göre insanların güdülenmiş davranışları incelenirken temel biyolojik ihtiyaçlarından daha çok temel psikolojik ihtiyaçları üzerinde durulmalıdır. Psikolojik gelişme eğiliminin etkili bir şekilde gerçekleşmesi ve kişinin çevresiyle etkileşimini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için ise temel psikolojik ihtiyaçların doyurulması gerekmektedir (Deci ve Ryan, 2000). Söz konusu bu ihtiyaçların doğuştan geldiği ve evrensel olduğu ileri sürülmektedir. Temel psikolojik ihtiyaçlar üç başlıkta toplanmıştır: 1) Yetkinlik, 2) Özerklik ve 3) İlişkisellik. Yetkinlik ihtiyacı bir işi yapmak için gerekli olan güce, bilgiye, beceriye sahip olma ve o işi yapabileceğine inanma şeklinde tanımlanmaktadır. Özerklik ihtiyacı kişinin eylemlerini “isteyerek” ve “kendisi tercih ederek” gerçekleştirmesi ve bu eylemleri “tamamen onaylıyor” olması olarak tanımlanmaktadır. Son olarak ilişkisellik ihtiyacı ise kişinin tatmin edici ve destekleyici sosyal ilişkilere ihtiyaç duyması olarak tanımlanmaktadır (Ryan, 1995). Guay, Marsh ve Boivin (2003) iyilik-hali duygusunun yaşanabilmesi ve psikolojik gelişme için bu üç temel gereksinimin karşılanmasının zorunlu olduğunu ifade etmişlerdir.

Psikolojik gelişme eğiliminin amaca ulaşmasında ve temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasında sosyal çevre dinamikleri oldukça önemlidir. Bireyin psikososyal

gelişimi üzerinde önemli bir etken olan ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiler hem bireyin çevresinden algıladığı hem de çevresine yansıttığı öz belirleyici davranışlar üzerinde kritik bir öneme sahiptir. Öz belirleme kuramı, insanların doğuştan gelen farklılıklarının yanı sıra sosyal çevreye bağlı farklı tepkiler göstermesinin nedenini de açıklamaya çalışmaktadır (Calp ve Bacanlı, 2016). Bireyin içinde bulunduğu çevre, psikolojik gelişme yönündeki doğal eğilimleri ya desteklemekte ya da engellemektedir. Dolayısıyla aktif olan birey ile sosyal çevre arasındaki etkileşim; bireyin davranışlarını, gelişim düzeyini ve deneyimlerini belirlemektedir (Deci ve Ryan, 2002). Öz belirleme kuramı kapsamında sosyal çevrenin birey üzerindeki etkisine değinen önemli kavramlardan biri özerklik desteği olarak belirtilmektedir. Özerklik desteğinin olduğu çevredeki bireyin; içsel motivasyon, benlik saygısı, yaşam doyumu ve öznel iyi oluş düzeyinin yüksek olduğu görülürken, bu desteğin olmadığı çevredeki bireyin, davranışlarında tam bir içselleştirme ve etkili bir öz düzenleme sağlayamadığı görülmektedir (Soenens, Park, Vansteenkiste ve Mouratidis, 2012). Burada söz konusu olan özerklik, kişinin kendi davranışının sorumluluğunu üstlenmesi ve kendi davranışına kendisinin yön verebilmesi anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda gelişimsel olarak düşünüldüğünde, kişinin davranışlarının sorumluluğunu alabilmesi ve yaşamına yön verebilmesi için bireyliğini kazanmasının önemi oldukça büyüktür. Bu kapsamda bireyleşmenin gelişimsel olarak ele alındığı ayrışma-bireyleşme sürecinin hem öz belirleme davranışlarını etkilediği hem de bu davranışlardan etkilendiği düşünülmektedir. Ayrışma-bireyleşme süreci sonunda beliren yetişkinler, aileye olan bağımlılığını geride bırakarak özerk davranışlar geliştirebilmekte ve böylelikle bireyleşme sürecini başarı ile tamamlayabilmektedir.

Ayrışma-bireyleşme süreci, bireyin yaşamının farklı aşamalarında (özellikle bebeklik ve ergenlik) önem kazanmaktadır. Mahler, Pine ve Bergman'a göre (2003) bebeklik dönemindeki bu süreç 1. aydan itibaren başlayıp 36. ayda bireyleşmenin sağlanması ve duygusal nesne sürekliliğinin oluşmasına kadar devam etmektedir. Ergenlik döneminde yeniden karşımıza çıkan bu süreçte ergenin ebeveynlerine karşı olan bağıllığı zayıflamaya başlar ve birey böylelikle kendi özerkliğini (bağımsızlığını) geliştirme çabası içine girer (Yüncü, vd. 2009).

Ayrışma-bireyleşme süreci bireyin sosyal, duygusal ve kimlik gelişimi için temel bir altyapı oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, bu süreçte ortaya çıkabilecek aksaklıklar veya problemler daha sonra bireyin psikolojik veya kişilerarası problemler yaşamasına neden olabilmektedir (Lapsley ve Edgerton, 2002). Araştırmalara göre, bireyleşme sürecinin gelişimi ergenlikte sona ermemekte, beliren yetişkinlik döneminde de (18-25 yaş) devam etmektedir (Komidar, Zupančič, Sočan ve Puklek-Levpušček, 2014; Zupančič, Komidar ve Puklek-Levpušček, 2014). Yukarıda bahsedildiği gibi beliren yetişkinlik dönemindeki gençlerin çoğu hala maddi olarak ailelerine bağımlı olduğu ve genellikle aileleri ile yaşadığı için bireyleşme süreci kimi zaman 20'li yaşların ortalarında tamamlanmaktadır. Bu süreç genellikle yarı özerklik (semiautonomy) olarak tanımlanmaktadır (Goldscheider ve DaVanzo, 1986).

Özerklik gelişiminin ilk olarak ebeveynler ile kurulan ilişkilerde söz konusu olması ve ayrışma-bireyleşme sürecinin ebeveynler (anne ve baba) ve beliren yetişkinler arasında gerçekleşmesi nedeniyle konunun araştırılmasında aile içi ilişkilerin incelenmesinin önemi büyüktür. Ancak beliren yetişkinlik dönemi düşünüldüğünde, bu dönemdeki bireylerin büyük bir çoğunluğu üniversite eğitime başlamakta ve üniversite yaşamındaki otorite figürleri ile içinde bulunulan sosyal çevre dinamiği büyük ölçüde değişmektedir. Bu nedenle beliren yetişkinlerin ayrışma-bireyleşme sürecinde önemli aşamalar kaydedilmekte ve bu süreci etkileyen değişkenlerin incelenmesi söz konusu gelişimsel dönemde yaşanan sorunların çözülebilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu doğrultuda iki temel kuramsal yaklaşım olan öz belirleme ve ayrışma-bireyleşme kuramlarının birbirini tamamlayıcı özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Diğer bir deyişle ebeveynlerinden sağlıklı bir şekilde ayrışmamış ve bireyleşmesini tamamlamamış beliren yetişkinlerin, öz belirleme kuramına göre psikolojik gelişim eğilimleri sekteye uğrayacağından temel psikolojik ihtiyaçlarının doyuma ulaşamayacağı ve bu durumun da psikolojik işlevselliğe olumsuz yansıtacağı öngörülmektedir.

Günümüzde üniversite eğitimi nedeniyle pek çok beliren yetişkin, memleketinden ayrılarak farklı şehirlere gitmektedir. Üniversite eğitime devam eden öğrenciler, farklı şehirlerdeki yurttan, evde veya ailesiyle aynı şehirde olsa bile ev dışında yaşamak zorunda

kalmaktadır. Değişen ve gelişen bu sosyal çevreyle birlikte beliren yetişkinler yeni ortamlarına uyum sağlamaya çalışmaktadır ve bu çaba onların olgunlaşma ve bireyleşme sürecini etkilemektedir (Croy, 1998). Mevcut araştırmalar ve kuramsal temeller değerlendirildiğinde öz belirleme ve ayrışma-bireyleşme kuramlarının bir arada ele alındığı bir araştırmaya yerli literatürde rastlanamamıştır. Bu nedenle bu iki kuramı birlikte ele alarak beliren yetişkinlik dönemi üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemek, gelişimsel değerlendirme yapılması açısından literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bireylerin sergilediği davranışlarda öz belirleme düzeyinin yüksek olması, psikolojik işlevselliğin de yüksek olmasını sağlamaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Yapılan araştırmalarda psikolojik işlevselliğin göstergesi olarak ele alınan kavramlar arasında; yaşam doyumu (Chirkov ve Ryan 2001; Compton, 2001; Deci ve Ryan, 2000; Eliot, Sheldon ve Church; 1997; Jenkins, Belanger, Connally, Boals ve Durón, 2003; İlhan ve Özbay, 2010), benlik saygısı (Chirkov, 2001; Compton, 2001; Deci ve Ryan, 2000; Jenkins, 2003) ve depresyon düzeyinin düşük olması (Emery, Toste ve Heath, 2015) bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında da psikolojik işlevselliğin göstergesi olarak bu değişkenler ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Bu araştırmanın temel amacı beliren yetişkinlik döneminde bireyleşme ve temel psikolojik ihtiyaçların doyumu arasındaki ilişkinin kapsamlı bir şekilde incelenmesidir. Diğer bir amacı ise bireyleşmenin ve temel psikolojik ihtiyaç doyumunun, psikolojik işlevselliğin birer göstergesi sayılan yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon düzeyi değişkenleri ile ne düzeyde ilişkili olduğunun araştırılmasıdır. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin bireyleşme düzeyi, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu, yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon düzeyi incelenerek değişkenler arasındaki ilişki ve etkileşimler değerlendirilmiştir.

Yapılan araştırma kapsamında değerlendirilen hipotezler aşağıda belirtilmiştir:

- H₁: Üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu, bireyleşme puanları, yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon puanları arasında ilişki vardır.
- H₂: Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine (ör. cinsiyet, yaş) göre temel ihtiyaç doyumu puan ortalamaları farklılaşmaktadır.
- H₃: Üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu, yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı puanlarını yordamaktadır.
- H₄: Üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine (ör. cinsiyet, yaş) göre bireyleşme alt boyutları puan ortalamaları farklılaşmaktadır.
- H₅: Üniversite öğrencilerinin bireyleşme alt boyutlarından aldıkları puanlar yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı puanlarını yordamaktadır.
- H₆: Üniversite öğrencilerinin bireyleşme alt boyutlarından aldıkları puanlar temel psikolojik ihtiyaç doyumunu yordamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Beliren yetişkinlik dönemine özgü temel gelişimsel özellikler ele alındığında ayrışma-bireyleşme sürecinin ve temel psikolojik ihtiyaç doyumunun birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir. Ancak yerli ve yabancı literatür incelendiğinde bu iki kuramı ele alan herhangi bir araştırma bulgusuna rastlanamamıştır. Bu nedenle, bu iki konunun birlikte ele alındığı bir bilimsel araştırma yapılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür. Yapılan bu araştırma sayesinde beliren yetişkinlerin ayrışma-bireyleşme düzeyi ile temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumu arasındaki ilişki incelenecek ve bu ilişkide etkili olduğu düşünülen faktörler kapsamlı olarak değerlendirilecektir.

Bu araştırma sonucunda elde edilen bulgular sayesinde, temel gelişimsel bir süreç olduğu kabul edilen ayrışma-bireyleşme sürecinin başarılı şekilde gerçekleşmesi ve bu süreçte etkili olan sosyal ve çevresel faktörlere ilişkin kapsamlı açıklamalar yapılması

mümkün olacaktır. Bu açıdan ele alındığında literatüre önemli bir katkı sağlamış olan bu araştırma, benzer konuları çalışan veya çalışacak olan uzmanlar için yol gösterici nitelikte olacaktır.

Yapılan araştırma ile bireyleşme sürecini henüz tamamlamadan üniversiteye gelen öğrencilerin; sağlıklı bir bireyleşme süreci geçirmeleri, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu sağlamaları ve bu sayede karşılaşacakları zorlukları etkin bir şekilde çözebilmeleri için neler yapılabileceğini değerlendirmek mümkün olacaktır. Bu doğrultuda araştırmanın tamamlanması sonrasında odak grup çalışması yapılarak özellikle üniversitenin ilk yılında olan öğrenciler için aileden uzak olma veya aile ile birlikte yaşamın olumsuz psikolojik sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik destekleyici bir program oluşturulması planlanmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yapılan araştırma İzmir’de bulunan Ege Üniversitesi’nde, sosyal bilimler alanında (Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi, İletişim Fakültesi ve Yabancı Diller Yüksekokulu) öğrenim gören 18-26 yaş aralığındaki üniversite öğrencileri ile sınırlıdır. Bu nedenle elde edilen sonuçların başka illerdeki devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri öğrencilerine ve söz konusu fakülteler dışında öğrenim gören üniversite öğrencilerine genellenebilmesi mümkün değildir. Diğer yandan araştırma örnekleminde yer alan öğrenciler üniversite eğitimine devam eden ve bekar beliren yetişkinleri temsil etmektedir. Bu nedenle elde edilen sonuçlar, üniversite eğitimine devam etmeyen, çalışan veya evli olan 18-26 yaş aralığındaki beliren yetişkinlere genellenememektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan değişkenler, gelişimsel araştırma yöntemlerinden kesitsel araştırma deseni kullanılarak değerlendirilmiştir. Kesitsel araştırma deseni kullanılan çalışmalarda ilgili değişkenlerin etkisi ile ölçüm zamanı etkisi ayırt edilemediği için elde edilen bulguların dışsal geçerliliği konusunda sınırlılık söz konusudur. Diğer yandan kesitsel araştırma deseni kullanılan çalışmalarda araştırma

değişkenleri arasında neden-sonuç ilişkisi kurulması mümkün olmadığından, yapılan değerlendirmeler incelenen konulara ilişkin tanımlayıcı ve yordayıcı sonuçlar ile sınırlı kalmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler, üniversite öğrencilerinden anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anketler aracılığı ile toplanan veriler, yalnızca ankette yer alan ölçekler ve ölçek maddeleri ile sınırlıdır. Bunun yanında üniversite öğrencilerinden elde edilen veriler kendini bildirim (self-report) yöntemi ile öğrencilerin kendisinden edinilmiştir. Üniversite öğrencilerinin anne-babaları ya da ilişkili olabilecek diğer kişilerden bilgi alınmamış olması, yapılan değerlendirmelerin öğrencilerin birtakım kişisel özelliklerine bağlı bir sınırlılığa yol açmış olabilir.

1.5. Tanımlar

Ayrışma-bireyleşme: Bireyin yaşamında bebeklik ve ergenlik dönemlerinde bireysel farkındalığını kazanma aşamaları ile ön plana çıkan temel gelişimsel bir süreçtir.

Öz belirleme: Davranışların dış etkenlerden (ör. toplum normları, grup baskısı) çok, bireyin kendi kişisel inançlarıyla ve değer yargılarıyla belirlenmesi ve kararlarını kendi başına vermesidir.

Temel psikolojik ihtiyaçlar: Bireyin doğuştan getirdiği varsayılan ve erken gelişim dönemlerinden itibaren doyuma ulaşması gereken üç temel ihtiyaçtır. Bunlar a) özerklik, b) yetkinlik ve c) ilişkisellik ihtiyaçlarıdır.

Özerklik ihtiyacı: Bireyin kendi iradesi ile davranışlarını başlatabilme, sürdürebilme ve düzenleyebilme ihtiyacıdır.

Yetkinlik ihtiyacı: Herhangi bir işi yapabilmek veya sosyal ilişki kurabilmek için gereken beceriye sahip olduğuna ilişkin kendine inanma ihtiyacıdır.

İlişkisellik ihtiyacı: Bireyin kurmuş olduğu sosyal ilişkilerde karşılıklı saygı, güven, duyarlılık, sıcaklık ve duygusal kabulü hissetme ihtiyacıdır.

Yaşam doyumu: Kişinin yaşamdan beklentileri ile elde ettiklerini karşılaştırması sonucunda hissedilen durum veya sonuçtur.

Depresyon: Yoğun şekilde üzüntülü ve bunaltıcı bir duygudurumun eşlik ettiği, düşünce, konuşma ve fizyolojik işlevsellikte aksamalara neden olan ve değersizlik, güçsüzlük, isteksizlik ve karamsarlık duygu ve düşüncelerinin bulunduğu ruh halidir.

Benlik saygısı: Bireyin kendisine ilişkin yaptığı değerlendirmedeki memnuniyet düzeyini yansıtan ve koşullara göre değişebilen benlik kavramlarından birisidir.

2. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Yapılan çalışmanın kuramsal çerçevesinde öncül bir süreç olarak düşünüldüğü için öncelikle ayrışma-bireyleşme konusuna yer verilmiştir. Daha sonra da öz belirleme kuramına değinilmiş, öz belirleme kuramı içerisinde de özellikle özerklik gelişimi ve temel psikolojik ihtiyaçların öneminden bahsedilmiştir.

2.1. Ayrışma-Bireyleşme Sürecinin Gelişimsel Olarak Değerlendirilmesi

Ayrışma-bireyleşme süreci bireyin yaşamının özellikle bebeklik ve ergenlik dönemlerinde ortaya çıkan temel gelişimsel süreçlerden birisidir. Bunun yanında bireyleşmenin gerçekleşmesi ergenlik döneminde sona ermemekte, beliren yetişkinlik dönemi olarak ele alınan gelişimsel dönemde de (18-29 yaş) devam ettiği görülmektedir. Bunun nedeni olarak gençlerin çoğunun hala maddi olarak ailelerine bağımlı olması ve yüksek öğrenimlerine devam etmesi nedeniyle kariyer edinme ve aile kurma yaşlarının ertelenmesi gibi durumlar ileri sürülmektedir. Bireyleşme sürecinin başarı ile gerçekleşmesi durumunda ise aileye duyulan sembiyotik ve duygusal bağımlılığın ortadan kalkması ve bireysel bir özerklik durumunun ortaya çıkması beklenmektedir.

Bireyleşme ile beraber kalıcı bir kimlik duygusunun oluşması ve sağlıklı bir yetişkin olarak aile içinde ve dışındaki diğer yetişkinlerle olgun ve doyurucu ilişkiler kurulabilmesi mümkün olacaktır (Gürlek-Yüksel, 2006). Böylesine olumlu bir gelişimsel kazanımın sağlanması için ayrışma bireyleşme sürecinin bebeklikten itibaren ele alınması ve ergenlik döneminde nasıl yeniden gündeme geldiğinin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi önemlidir. Böyle bir değerlendirmenin mümkün olması için de hem bu sürece ilişkin gelişimsel bakış açısına hem de bu süreçle ilişkili olduğu ön görülen diğer psikolojik faktörlerin bütüncül bir bakış açısı ile incelenmesine gerek duyulmaktadır.

2.1.1. Erken Çocukluk Döneminde Ayrışma-Bireyleşme: Mahler'in Gelişim Kuramı

Mahler, 1949'lu yılların başlarında otistik ve psikoz tanıları almış bebekler ile çalışırken, bu bebeklerin doğuştan bağımlı (sembiyotik) olarak doğmaları dikkatini çekmiştir. 1955 yılında Gosliner ile birlikte bu görüşünü genişleterek her insanın evrensel olarak doğuştan bağımlı doğduğuna ve bu nedenle gelişimsel olarak bir "ayrışma"nın deneyimlenmesi gerektiğine ilişkin ilk hipotezini ortaya atmıştır. Mahler, Pine ve Bergman'a (2003) göre insan yavrusunun biyolojik doğumu ile psikolojik doğumu eş zamanlı değildir. Biyolojik doğum sınırları belli ve gözlemlenebilir bir olay iken, psikolojik doğum yavaş gelişen ruhsal bir süreçtir. Ayrışma-bireyleşme süreci, insan yavrusunun psikolojik doğumu ile birlikte söz konusu olmaktadır. Mahler ve Gosliner (1955), bu durumu "civcivin yumurtadan çıkması gibi, bebeğin anne ile kurduğu ilişkisindeki ortak zardan çıkması" şeklinde ifade etmektedir. Ayrışma-bireyleşme sürecinden söz edebilmek için kendilik duygusunun oluşması gerekmektedir. Mahler'in kendilik duygusunun ortaya çıkmasına ilişkin olarak bedensel farkındalığın önemine değinmesi ve benliğin özerk yanlarını vurgulaması, kuramının temelini oluşturmaktadır (Akhtar, 1988).

Ayrışma-bireyleşme sürecinde ele alınması gereken ve birbirini tamamlayıcı özelliğe sahip iki gelişimsel durum bulunmaktadır. Ayrışma; anneden ayrı oluşun fark edilmesi ile başlar ki bu ayrı oluş daha sonra diğer nesnelere de genellenir. Bireyleşme ise psikanaliz bakış açısına göre, anneden ayrı bir varlık olduğunun anlaşılması sonrasında bebeğin ruhsal yapısındaki kendilik tasarımlarının oluşmasını ifade etmektedir. Bu iki gelişimsel durum birbiri ile çok benzer ancak birbirine özdeş olmayan durumlardır.

Yukarıda bahsedilen tüm koşulların göz önünde bulundurulduğu Mahler (1967) tarafından öne sürülen ayrışma-bireyleşme kuramında, yaşamın ilk üç yılını açıklayan gelişimsel bir model ortaya konmuştur. Bu gelişimsel modelde yer alan basamaklar şunlardır:

a) Normal otistik dönem (0-1. ay): Doğumdan sonraki ilk bir ayı ifade eden dönemdir. Psikolojik süreçlerden ziyade fizyolojik süreçler ön plandadır. Burada en baskın fizyolojik süreç ise bebeğin devamlı uyku halinde kalarak dış uyaranlara karşı tepkisiz kalmasıdır. Bu dönemde bebek içine doğduğu dış dünyaya uyum sağlama çabasıdadır. Uyum sağlamak için ağlama davranışını sıklıkla kullanır. Ağlama davranışı, yenidoğanın gereksinimini karşılamak için anneye gönderdiği bir sinyal mekanizması olarak işlev görmektedir (Gezginci-Gürçay, 2008).

Bu dönemdeki anne-bebek ilişkisi değerlendirildiğinde, anne bakımının bebeğin maruz kalacağı dış uyaranlara karşı koruyucu nitelikte olduğu görülmektedir. Anne bakımı dış dünyadan gelen uyarıcılara karşı yenidoğanı koruyamazsa ve yenidoğan bu uyarıcılara fazlasıyla maruz kalırsa, ilerleyen gelişim dönemlerinde yoğun tedirginlik durumları yaşayabilir. Olağan koşullarda yenidoğan anne bakımı ve anne ile kurduğu ilişki sayesinde, bedensel algılarını ve dış dünyayı yavaş yavaş fark etmektedir. Yenidoğanın bedensel farkındalığını kazanması ile dış dünyaya olan ilgisinin giderek artması, kuram çerçevesinde libidinal enerjinin beden içinde çevresine doğru yer değiştirmesi olarak yorumlanmıştır (Greenacre, 1945; Mahler, 1952). Mahler'in (1968) libidinal katersisin ilk kayması olarak adlandırdığı bu yer değiştirme, sembiyotik döneme geçildiğinin göstergesidir.

b) Sembiyotik dönem (2.-5. ay): Sembiyotik dönemin özelliklerine değinmeden önce "sembiyoz" kelimesini açıklamakta yarar vardır. Sembiyoz kelimesi biyolojiden ödünç alınmış bir kelime olup iki canlının her ikisine de fayda sağlayacak karşılıklı işlevsel etkileşimi ifade etmektedir (Mahler, 1967). Ayrışma-bireyleşme sürecindeki sembiyotik dönemde de anne-bebek arasında böyle bir etkileşimin varlığından bahsedilmektedir. İkinci aydan itibaren bebek ihtiyaç duyduğu gereksinimler giderildikçe haz, giderilmezse acı hissedeceğinin farkına varmaya başlar. Bebek, haz veya acı veren uyaranların bedeninin dışından geldiğini fark etmesiyle birlikte ona haz veren nesneye (genellikle anne veya bakım veren kişi) bağımlılık (sembiyoz) geliştirmeye başlar. Kendisi dışında bir nesneye karşı kurmuş olduğu bu ilk bağ hazzın ertelenmesi konusunu

da gündeme getirmektedir. Bilişsel gelişimi de ilerlemiş olan bebeğin ihtiyaç duyduğu bir durumda haz nesnesini hatırlaması, doyuma ulaşmasını beklediği hazzı ertelemesini sağlayacaktır.

Bu dönemdeki anne-bebek ilişkisi haz ve acı duyma dışında değerlendirildiğinde, bebeğin algısında kendisi ve annesinin ikili bir birim içinde hareket ettiği sembiyotik bir ilişkiden söz edilebilir. Bu dönemdeki anne-bebek ilişkisinden bebek adına en önemli çıkarım, bebeğin bu ilişkiyi referans alarak sonraki gelişim dönemlerinde ilişki kurma becerisini şekillendirmesi olarak sayılabilir. Anne-bebek arasında olumsuz kurulan bir sembiyotik ilişki daha sonraki ayrışma-bireyleşme döneminde ergenlik sorunlarının yaşanmasına yol açacaktır.

c) Ayrışma-bireyleşme dönemi (6.-24. ay): Mahler (1967) ayrışma-bireyleşme alt dönemini bebeğin anne ile ilişkisinden nasıl ayrıştığını ve bu ayrışmanın nasıl bireyleşme ile sonuçlandığını göz önünde bulundurarak üç alt döneme ayırmıştır. Bu alt dönemler: 1) Farklılaşma alt dönemi, 2) Alıştırma alt dönemi ve 3) Yeniden yaklaşma alt dönemidir.

Farklılaşma alt dönemi (6.-9. aylar); bir önceki dönemde bebeğin yoğun olarak kendisine veya annesine yönelttiği dikkatini, altıncı aydan sonra diğer gelişim alanlarının (fiziksel ve bilişsel) da ilerleme göstermesiyle birlikte farklı nesnelere yönlendirmesi üzerinedir. Bu dönemde söz konusu olan dikkatin yön değiştirmesinde, bebeğin uyanık olduğu saat sayısının artması ve nesne sürekliliği kavramının ilk kez ortaya çıkması etkilidir. Bebek diğer nesnelere dikkat ettikçe farkındalık düzeyi artmakta ve böylece anneyi değerlendirme biçiminde de farklılıklar oluşmaya başlamaktadır. Bu nedenle bebek hem kendi bedenini hem de anne ile kurduğu ilişkide anne ile sağladığı teması tekrar tekrar incelemektedir. Bu incelemeleri altıncı ayda emin olamadığı denemelerle başlar; anneye karşı davranışlarında etkin olduğu girişimlerde bulunur (ör. geri çekilip anneye bakmak, annenin saçını çekme). Bu girişimler sonucunda yedinci ay civarında kendisinin ve annesinin “ayrı” olduğu izlenimini edindiğinde, bu izlenimi pekiştirme amacıyla bebeğin anneye ilişkin objeleri (ör. saat, takı) daha yakından incelediği

görülmektedir. Bebeğin, kendisinden ayrı olan anneye ilişkin farkındalığının artmasının diğer bir göstergesi ise sekizinci ay civarında anneyi manipüle etme girişimleridir. Bu girişimlerde bebek anneyi iter ve fiziksel olarak ondan uzaklaşmaya çalışır. Bu aylarda her ne kadar bağımlılığı azalmış gibi görünse de bebeğin her girişimi annenin varlığını geri dönüp kontrol etmesi ile sonuçlanır. Burada anneden ayrı olduğunu anlama ve bunun yanında annenin güvenli liman konumunda olup her zaman ulaşılabilir olması ihtiyacı göze çarpmaktadır. Bebek annesi ile olan ilişkisinde yeteri kadar farkındalık sağladığında, bu bilgileri değerlendirme kriteri olarak diğer yabancı yüzleri incelemeye başlayacaktır. Diğer yüzleri inceledikten sonra annesinin yüzünün farkını anlaması ve diğerleri ile kurduğu ilişkiyi ve annesi ile olan ilişkiyi kıyaslaması bebeğin bilişsel ve duygusal gelişiminin önemli sonuçları arasındadır. Bir önceki dönem olan sembiyotik dönemde anne ile kurulan ilişki, bebeğin bu dönemdeki yabancı yüzleri ve kişilerarası ilişkileri inceleme isteğinde önemli ölçüde belirleyici olmaktadır. Bu açıdan sembiyotik dönemde anne ile kurulan ilişkinin olumlu olması temel güven duygusunun kazanılmasını sağlarken, olumsuz olması ise yabancılara yönelik bir kaygı duygusunun hissedilmesine yol açacaktır.

Alıştırma alt dönemine gelindiğinde (9.-15. aylar) ise anneden uzaklaşma alıştırılmalarının bir sonucu olarak bebeğin dikkatinin diğer cansız nesnelere yöneldiği görülmektedir. Bebeğin cansız nesnelere inceleme hevesi, nesne sürekliliğine ilişkin algısının daha da gelişmesi sonucunda yeni keşfettiği deneyimleri tekrarlama isteği duymasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanında fiziksel gelişim açısından da önemli ilerlemelerin kaydedildiği bu dönemde, bebeğin annesinden daha da uzağa gitmeye çalıştığı görülmektedir. Yürümeye başlaması sayesinde, bebeğin dünyası artık daha fazla genişlemiştir. Bu nedenle daha çok şey keşfetme isteği duyan bebek, annesinin yakınından uzaklaşma girişimlerinde bulunur. Yaptığı bu girişimler, bebeğin özerk işlevselliği açısından önemli bir gelişmedir. Bu sayede bebek kendi kararları doğrultusunda keşifler yapmış olmakta ve keşfettiklerinden çok büyük haz duymaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda; annenin bebeğin yeni keşiflerini destekleyici ya da ketleyici davranışlarının, alıştırma dönemindeki anne-bebek ilişkisi için son derece önemli olduğu görülmektedir. Bebek hem bu dönemdeki hem sonraki dönemdeki

girişimlerini annenin kendisine karşı geri bildirim niteliğinde olan davranışlarına göre şekillendirecektir.

Yeniden yakınlaşma alt döneminde (15.-24. aylar) ayrışma-bireyleşme sürecine ilişkin bir kriz ve bu krizin çözülme süreci yer almaktadır. Bu alt dönemin ilk başlarında anneden ayrı bir varlık olduğunu iyice fark eden çocuk kendi isteklerinin ve annesinin isteklerinin farklı olabileceğini kavramaya başlar. Bu kavrama ile çocuğun narsisistik hisleri önemli ölçüde sarsılmaktadır. Bu durumda söz konusu olan iki risk mevcuttur: kendi isteklerinde direttiği takdirde annesinin sevgisini ve ilgisini yitirme riski ve kendi isteklerinden vazgeçtiği takdirde yeni keşfettiği kendi gücüne yönelik inancın çökmesi riski. Bu iki koşul çocuğun kendisini arada kalmış hissetmesine neden olmakta ve çocukta anneye karşı gelişen bir ilgi artışı (annesinin sevgisini kaybetme riski olduğu için) gözlenmektedir. Davranışsal boyutta düşünüldüğünde ise tüm bu durumların, çocuğun yoğun bir kararsızlık yaşamasına ve bu nedenle anneye yönelik kimi zaman aşırı bağımlı kimi zaman ise aşırı bağımsız bir tutum sergilemesine neden olduğu görülmektedir. Söz konusu tutum ve davranışlar çocuğun kendisini bir kriz içinde hissetmesine yol açmakta ve onu bir çözüm bulmaya yönlendirmektedir. Bu krizin yaşanması, gelişimsel olarak olağan ve gerekli görülse de çocuğun anne ile ilişkisinde krizin çözülmesini engelleyici bazı durumlar olabilmektedir. Bu durumlara annenin ulaşamaz olması, tutarsız ve müdahaleci davranması, çocuğun gelişimsel döneminin getirisi olan narsisistik davranışlarına karşı yıkıcı davranışlarda bulunması ve çocuğun örselenmesi gibi durumlar örnek verilebilir. Böyle durumlar çocuğun yoğun bir ambivalans yaşamasına neden olmakta ve bu nedenle çocuk yaşadığı krizin üstesinden gelemeyebilmektedir. Diğer yandan olumlu deneyimler yaşanması sonucunda anne ile olumlu ilişkiler kurulmakta ve böylece çocuğun annesi ile arasındaki optimal mesafeyi ayarlaması mümkün olmaktadır. Çocuk oluşturduğu bu mesafe sayesinde hem annesinin sevgisi ve ilgisinden mahrum kalmadığını hem de kendi isteklerini özerk sınırlar içerisinde gerçekleştirebildiğini fark etmektedir. Böylece çocuk, yaşamış olduğu krizi çözme konusunda başarı sağlamış ve olumsuz duygularını yatıştırmış olmaktadır.

Yeniden yakınlaşma alt döneminde anne ile kurulan ilişki kadar diğer ebeveyn olan baba ile kurulan ilişki de önem kazanmaktadır. Baba daha erken dönemlerde de bir sevgi nesnesi konumundadır ancak genellikle birincil bakımı anne verdiği için bebeğin anne ile kurduğu ilişki daha fazla öne çıkmaktadır. Ayrıca anne ile kurulan ilişkinin önemi, babanın anne ile kurduğu özel ilişkiyi de önemli kılmaktadır. Psikanalitik olarak ele alındığında bu ilişki, geç dönem preödipal sorunların çözümü açısından değerlidir. Çocuğun anne ile kurduğu ilişkide yaşadığı krizin çözümünde babanın yaklaşımı yardımcı olabilir.

Yeniden yakınlaşma alt evresinde yaşanan krizin çözülmesi, ilerleyen dönemlerdeki gelişimsel süreçlerin olumlu olarak atlatılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde yaşanacak sorunlar, özellikle ayrışma-bireyleşme sürecinin tekrar gündeme geleceği ergenlik döneminde, regresif eğilimlerin artmasına neden olabilir.

d) Bireyleşmenin Sağlamlaşması ve Duygusal Nesne Sürekliliğinin Başlangıcı (24.-36. ay): Bu dönemde çocuğun sağlıklı bir birey olabilmesi için önceki dönemlerde edinilen gelişimsel kazanımları pekiştirmesi ve duygusal nesne sürekliliğini sağlaması gerekmektedir. Burada “duygusal nesne sürekliliği” (*object constancy*) olarak ifade edilen kavram ile “nesne sürekliliği” (*object permanence*) kavramının farklı olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Nesne sürekliliği kavramında çocuğun dış dünyada yer alan herhangi bir nesnenin kendisi görmese de var olduğunu bilmesi ifade edilmektedir. Duygusal nesne sürekliliği kavramında ise çocuğun birincil bakım veren kişilerle ilgili olumlu ve olumsuz bulduğu özellikleri birleştirerek ortak bir temsil oluşturması ifade edilir. Bu sayede çocuk kapsamlı bir benlik yapılanması oluşturacak ve ebeveynlerinin söylediklerini içselleştirebilecektir. Çocuğun ebeveynlerinin söylediklerini içselleştirebilmesi, süper ego oluşumuna ilişkin ilk göstergeleri ortaya koymaktadır.

Ayrışma-bireyleşme sürecinin son basamağı olarak tanımlanan bu aşama diğerlerinden farklı olarak bir noktada sonlanmamakta ve yaşam boyu devam ettiği ileri sürülmektedir. Ayrışma-bireyleşme konusunun tekrar gündeme geleceği ergenlik

dönemine kadar uzanan süreçte, çocuk ailesi ile kurduğu ilişkide bu ilk üç yaşta edindiği izlenime göre davranışlarını şekillendirecektir.

2.1.2. Ergenlik Döneminde Ayrışma-Bireyleşme

Ergenlik dönemi; biyolojik/fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişim açısından çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak ifade edilen ve gelişim dönemleri arasında en belirgin değişimlerin yaşandığı dönemdir (Dolgin, 2014; Renk ve Creasey 2003). Ergenlik döneminde görülen değişimler, önceki gelişim dönemlerinde görülen değişimlerden daha farklıdır. Ergenlik dönemi özelliklerini diğer dönemlerden ayıran özelliklere duygusal iniş-çıkışlar, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde kendine yer edinme ve ilgi çekme çabaları örnek gösterilebilir (Özdemir, Özdemir, Kadar ve Nasıroğlu, 2012). Bu açıdan düşünüldüğünde ergenliğin; biyolojik değişimlere uyum sağlama, akademik gereklilikleri yerine getirme, kendi cinsiyeti ve karşı cinsiyetle kurulan sosyal ilişkileri düzenleme ve kimlik arayışı gibi durumlar nedeniyle ergenler açısından zorlayıcı olduğu düşünülmektedir (Eskin, 2000; Patterson ve McCubbin 1987). Ergenlik döneminde meydana gelen değişimler ve ergenlerin bu değişimler nedeniyle yaşadığı zorlanmalar sonucunda, psikososyal açıdan bir olgunlaşmanın söz konusu olması pek çok faktöre bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ergenlik dönemindeki bireyler bir yandan farklı gelişim alanlarında görülen değişikliklere alışmaya çalışırken; bir yandan da aile, akran ve okul ile kurulan ilişkileri dengede tutma sorumluluğunu üstlenir. Bu noktada tüm bu alışma sürecinin ve ilişkilerin dengelenmesinin eş zamanlı gerçekleşmesi gerektiğine ve bir konuda yaşanacak sorunun diğerine yansıtacak muhtemel etkileri olabileceğine dikkat çekmek gerekir. Ayrışma-bireyleşme süreci; ergenin ebeveynleri ile kurduğu ilişkiyi temel alarak, dış dünya ile sağlıklı ilişkiler kurması ve dış dünyaya uyum sağlarken kendi kişiliğini yansıtması açısından doğrudan ve çok önemli bir etkiye sahiptir. Ergenlik döneminde üstesinden gelmesi gereken zorluklar karşısında bu derece kapsamlı bir etkisi bulunan ayrışma-bireyleşme sürecine, geliştirilen kuramlar ve yapılan araştırmalar ile pek çok defa değinilmiştir. İlk olarak ayrışma-bireyleşme kavramını açık bir şekilde kullanmamasına

rağmen dolaylı olarak kuramında yer vermiş olan Erikson (1968), sekiz aşamadan oluşan psikososyal gelişim kuramında yer alan “kimliğe karşı kimlik karmaşası” adını verdiği dönemde, ergenlik döneminde kazanılması gereken temel gelişim görevinin kimlik oluşumu olduğunu belirtmektedir. Kimlik gelişimi sürecinde ergen kim olduğu, toplum içinde yerinin nerede olduğu, ne yapmak istediği gibi sorulara yanıt aramaktadır. Ergenin bu sorulara yanıt araması sürecinde, toplum tarafından kabul görmüş değerler ile kendi isteklerinin çelişmesi, içsel bir çatışma yaşamasına yol açabilir (Muuss, 2006). Ergenin bu çatışmalarla baş etme sürecinde ise sosyal çevresi ile -özellikle ebeveynlerle- kurduğu ilişkilerin, kimlik gelişimi üzerinde oldukça önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Özdikmenli-Demir, 2009). Ailelerinin yönlendirici desteğine ihtiyaç duyan ergenler aynı zamanda ailesinden bağımsız olarak özerk bir kimlik geliştirebilme çabası içerisinde. Bu çabaları da ancak ayrışma-bireyleşmenin gerçekleşmesi ile karşılık bulacaktır.

Spesifik olarak ergenlik dönemine değinmemiş olsa da bireyleşmeye ilişkin gelişimsel süreç hakkında açıklamalar yapan Hogan (1975), bireyleşme kavramını orta çağ zihniyetinden modern toplum zihniyetine doğru değişen koşulların bir getirisi olarak dört farklı açıdan ele almıştır: Romantik bireyleşme, egoistik bireyleşme, ideolojik bireyleşme ve yabancılaşmış bireyleşme. Hogan’ın söz konusu bireyleşme türleri hakkında yapmış olduğu değerlendirmeler, gelişimsel çalışmalar yapan araştırmacıların bireyleşme konusuna bakış açılarını daha iyi anlayabilmek için faydalıdır. İlk bireyleşme türü olan romantik bireyleşme, Rousseau’nun insanı doğuştan olarak iyi varsaydığı fikirlerini temel alarak bu süreçteki sağlıklı ve ahlaklı gelişme eğilimine vurgu yapmaktadır. Hogan’a göre Hall, Dewey, Rogers ve Piaget’in çalışmaları, çocuklarda olumlu bir gelişimsel eğilim olduğunu ve kültürün bu konuda baskısı olmazsa bu eğilimin gerçekleşeceğini kabul etmeleri nedeniyle romantik bireyleşme türüne örnektir. İkinci bireyleşme türü olan egoistik bireyleşme ise romantik bireyleşmenin tersine insanları doğuştan bencil, ben-merkezli ve kötü eğilimleri olduğunu kabul eden Hobbes ve Nietzsche’nin fikirlerini temel almaktadır. Buna göre insanın söz konusu eğilimleri medeniyet tarafından bastırılmak zorunda kalmıştır. Freud’un bireylerin doğuştan cinsellik ve saldırganlık içgüdüleri olması varsayımı, içgüdüsel bir özerkliğe olan eğilimi ifade ettiği için bu bireyleşme türünü yansıtmaktadır. Üçüncü olarak ideolojik

bireyleşmede ise diğerlerinin kabul ettiği doğrular ve bireyin kendi doğruları arasında bir sosyal hiyerarşi olduğu ve bu hiyerarşide bireyin kendi doğrularını temel alma eğiliminde olduğu ifade edilmektedir. Bu bireyleşme türünde Kohlberg'in (1963) ahlak gelişimi ile ilgili yaptığı araştırmalar, Asch'in (1956) sosyal uyum ile ilgili yaptığı araştırmalar ve Milgram'ın (1963) otoriteye itaat ile ilgili yaptığı çalışmalar örnek verilebilmektedir. Son olarak yabancılaşmış bireyleşmede varoluşçu ekolü savunan araştırmacılar Perls, May ve Laing bireylerin sosyal rollerini tanımlarken kendini kandırıldığını ve böylece kötü bir kader yaşadıklarına inandığını iddia etmişlerdir. Diğer yandan bireylerin kendilerini gerçekleştirmek ve varlığını ortaya koymak için geleneksel alışkanlıklara kapılmamaları ve söz konusu bu alışkanlıklardan kopmaları gerekmektedir. Yabancılaşmış bireyleşmede bireylerin kendilerini ancak bu şekilde ortaya koyabildikleri ifade edilmektedir. Özetle; Hogan ortaya koymuş olduğu bireyleşme türleri ile ilgili açıklamalarını spesifik olarak gelişimsel bir döneme ithaf etmese de farklı bakış açılarının bireyleşme sürecine nasıl katkı sağladığını açıklamıştır. Bu doğrultuda ergenlik dönemi açısından düşünüldüğünde, farklı bireyleşme türlerine göre ailelerin çocuklarına yaklaşımının farklılaştığını ve bu durumun da ergenin bireyleşme sürecinde diğerleri (özellikle anne-baba) ile olan ilişkisinde ne düzeyde desteklendiği, ne düzeyde ayrıştığı veya ne düzeyde benliğinin sınırlarına ulaştığı konusunda fikir vermiş olacaktır.

Ayrışma-bireyleşme konusu kapsamlı bir konu olması nedeniyle her ne kadar dolaylı olarak bu konuya değinmiş çalışmalar olsa da ergenlik dönemi ile ilişkisini doğrudan ele alan çalışmalar daha açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Ayrışma-bireyleşme konusuna ilişkin yerli ve yabancı literatür incelendiğinde, ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme konusuna değinen çalışmaların, Mahler'in bebeklik dönemindeki ayrışma-bireyleşme kuramını temel alarak geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme, Mahler'in kuramındaki yeniden yaklaşma döneminde yaşanan gelişimsel krizin yeniden gündeme gelmesi olarak tanımlanmaktadır.

Ergenlik döneminde yaşanan krizde ergen gerek bilişsel gerek sosyal gelişimine paralel olarak daha fazla bağımsız olmak istemektedir. Bu istek ergenin davranışlarına anne-babanın dediklerini yapmama, kendisine daha çok zaman ayırma ve kendi

kararlarını kendi vermek isteme olarak yansıtmaktadır. Diğer yandan bu dönem karşısında en az ergen kadar kararsızlık ve sorgulama yaşayan aileler ise çocuklarının bu davranışlarını birer isyan belirtisi olarak algılamaya eğilimli olmakta ve “bozulan” düzeni yeniden sağlamak için kimi zaman destekleyici kimi zaman ise kontrol edici bir tutum içine girmektedir. Bu doğrultuda düşünüldüğünde bebeklik döneminde anne ile kurulan ilişki üzerinden yaşanan ayrışma bireyleşme süreci ergenlik dönemine gelindiğinde aile-ergen arasında kurulan ilişki üzerinde şekillenmektedir. Bebeklik dönemindeki ayrışma-bireyleşmede bağımlılık veya kopma olarak ifade edilen riskler ise ergenlik döneminde biraz daha farklı şekilde ele alınmaktadır. Ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecini “ergenlikteki ikinci bireyleşme süreci” olarak ele alan neopsikanalitik kuramcılardan Peter Blos (1967), “ayrışma” kavramının ifade ettiği bağlarından kopma durumu yerine ergenin giderek artan “bireyleşme”si üzerinde durulması gerektiğini öne sürmektedir. Başka bir deyişle, ayrışma kavramında ebeveynlere karşı bir uzaklık hissi söz konusuysa bireyleşme ebeveynlere karşı geliştirilecek bir yakınlık hissi ile mümkün olmaktadır. Bu doğrultuda ergenlik dönemindeki ayrışma ergen için aile ile kurduğu duygusal bağdan kopmayı gerekli kılsa da bu kopma sonrasında ebeveynler ile yeniden yakınlaşma sağlandığında bireyleşme gerçekleşmiş olacaktır.

Spesifik olarak ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecini ele alan Blos’un (1967) ikinci bireyleşme kuramında, iki önemli aşama bulunmaktadır: 1) Birincil sevgi nesnesi konumundaki ebeveynin içsel tasarımlarından kopma (vazgeçme) ve 2) Dış dünyaya yönelerek yeni sevgi nesneleri bulma. Erken dönemdeki ayrışma-bireyleşme sürecinde ebeveynlerinin içselleştirilmiş ebeveyn tasarımlarını oluşturan bebek, ergenlik dönemine geldiğinde bu içselleştirilmiş ebeveyn tasarımları ile kurduğu duygusal bağı çözmekte ve benzer tasarımları aile dışı objelere yönlendirmektedir. Erken gelişim döneminde ebeveyn için oluşturulan içsel tasarımlar, ebeveyni kusursuz ve ideal birer sevgi nesnesi olacak şekilde yansıtmaktadır. Ancak gelişimsel sürecin bir sonucu olarak ergenlik dönemine gelindiğinde, ebeveynin aslında o kadar da kusursuz olmadığı ve kimi zaman yetersiz veya haksız olduğu durumlar olduğu görülür. Bu durumlar karşısında hayal kırıklığı yaşayan ergen yabancılaşma duygusunun da eşlik ettiği bir boşluğa düşme hissine kapılır. Ergen bu boşluğa düşmenin üstesinden gelebilmek için akranlarına

yönelmektedir (Tamar, 1997). Benzer süreçler içinde olan akranlar, ergene kendisini daha bağımsız hissettirmekte ve ergen için yakın ilişki kurma pratiği sağlamaktadır.

Ergenin ebeveyni ile kurduğu duygusal bağın çözülmesi, ergenin ebeveynini idealleştirmekten vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada ergenin kendisine ilişkin benlik tasarımı ile ebeveynin idealleştirmekten vazgeçtiği benlik tasarımı bir yarışa girer. Ergen bu süreçte kendisinin mükemmel olmadığını düşünür. Blos'a (1979) göre bu düşünceler ve yarış hali büyümenin en sıkıntı veren sonuçlarından biridir. Ayrışma-bireyleşme sürecindeki ayrışma, yaşam boyu devam edecek bir yas duygusunu beraberinde getirir; birey olma ve bağımsızlık yolunda atılan her adım içselleştirilmiş nesnelere veya kişileri yitirme anlamına gelmektedir (Geçtan, 2002).

Ergenin ebeveynini idealleştirmekten vazgeçmesi süreci ne kadar sağlıklı olursa, ergen dış dünya ile kurduğu bağda o düzeyde başarılı olmaktadır. Ergen, ebeveynleri konusunda farklılaşan düşünce ve duygularını onlara tekrar yaklaşılarak olumlu kılmaktadır. Bireyleşme sürecini başarı ile gerçekleştiren kişiler, ebeveynlerine karşı daha anlayışlı olmakta ve onlarda eksik veya kusur olarak gördüğü konuları merhametle kabul edebilmektedir. Bunun yanında bu kişiler, ebeveyni ile kurduğu ilişkide özerklik duygusunu hissedebilmekte ve böylece hem aile ilişkileri iyileşmekte hem de bireyliğini hissedebilmektedir.

Ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecine dolaylı veya doğrudan olarak değinen araştırmacılar, ergenin çocukluk bağımlılıklarından ve ebeveynlerinin etkisinden kurtularak kendi gelişimsel yönünü çizmesi gerekliliğinden bahsetmektedir (Blos, 1967, 1979; Steinberg ve Silverberg, 1986). Josselson (1988), Mahler'in ve Blos'un görüşlerinden yola çıkarak ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecini açıklayan dört gelişimsel alt dönem önermiştir: 1) Farklılaşma, 2) Pratik yapma ve deneyim edinme, 3) Uzlaşma ve 4) Pekiştirme. Görüldüğü üzere Josselson'un önerdiği alt dönemler, Mahler'in bebeklik dönemindeki ayrışma-bireyleşme süreci dönemleri üzerinde şekillenmiştir. İlk olarak farklılaşma alt döneminde ergenler, kendilerinin ebeveynlerinden farklı davranış, tutum ve eğilimleri olduğunu düşünmektedir. Bu

nedenle ebeveynlerinin söylediklerini yapmama ve ebeveyne itiraz etme davranışlarına sıklıkla rastlanır. İkinci olarak pratik yapma alt döneminde ise önceki evrede sıklıkla rastlanan itiraz etme davranışlarının, bağımsızlığın ispat edilmesi için bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Artık onlar ebeveynlerinden farklıdır ve bu farklılığı ortaya koyacak davranışlar sergiledikleri takdirde kendilerini güçlü hissetmektedir. Ergenlerin daha önce ebeveynleri üzerindeki ilgisi artık akranlarına yönelmiştir. Bu evrede romantik ilişkilerin sıklıkla yaşandığı görülmektedir. Üçüncü olarak yeniden yakınlaşma evresinde ergenler akranlarına yönelen ilgilerini ebeveynlerine yeniden yönlendirmektedir. Bu yönlendirmeye, ergenlerin ebeveyn desteğine olan ihtiyacı, ebeveyn ilgisini yitirmekten korkma ve özerkliğin korkutucu sorumluluğu eşlik etmektedir. Diğer bir deyişle ergenler, bağımsız ve özerk bir bireyin de geri döneceği bir eve ve aileye ihtiyaç duyduğunu anlamaktadır. Buradaki önemli husus ergenlerin bu yeniden yakınlaşma evresinde özerkliğini unutmayıp özerk birer birey olarak bu bağa yeniden ihtiyaç duymasıdır. Bu nedenle anne ve babayla yeniden kurulan bu bağ çok daha sağlam olmaktadır. Son olarak pekiştirme alt döneminde ise birey önceki evrelerde edindiği deneyimlerin bir sentezini yaparak özerklik ve aile ile kurulan ilişkide dengeyi sağlar ve kimlik duygusunu yapılandırır. Bu süreçte ergenler, önceki deneyimlerde doğru bulduğu tutumları ve davranışları benimserken bir başka kimseden de destek alması gerektiğinde bu durumu özerkliğine tehdit olarak görmemektedir.

Görüldüğü üzere ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecini açıklayan pek çok kuram ve araştırmada ayrışma-bireyleşme için çok kritik olan özerklik (ör. özerklik, özerkliğin kazanılması, özerkliğin desteklenmesi) kavramından bahsedilmektedir. Özerklik kavramı çoğunlukla ergen-ebeveyn ilişkisinde bağımlılıktan bağımsızlığın kazanılmasına uzanan süreç içinde söz konusu olmaktadır (Quintana ve Kerr, 1993). Bu açıdan ergenlik dönemindeki özerklik gelişiminin kapsamlı olarak değerlendirilmesi, bu sürecin gelişimsel sonuçlarını anlamak açısından bütüncü bir bakış açısı sunmuş olacaktır. Birçok ergen için özerklik duygusu geliştirmenin, yetişkin olmanın bir parçası olan kimlik duygusu geliştirmek kadar önemli olduğu ileri sürülmektedir (Steinberg, 2013). Bu nedenle ayrışma-bireyleşme süreci ile ilgili son konu

olarak tamamlayıcı ve gelişimsel bir bakış açısı olması amacıyla özerklik gelişiminden bahsedilecektir.

2.1.3. Özerklik Gelişimi

Özerklik (*autonomy*) kavramı, genellikle kendini yönetme ve bağımsızlık anlamına gelmektedir (Santrock, 2014). Ancak bu kavramdan yola çıkarak özerklik ve bağımsızlık kavramlarını aynı anlamda kullanmak hatalı çıkarımlar yapılmasına neden olabilmektedir. Bağımsızlık (*independence*) kavramında bireylerin kendi istek ve arzularına göre “davranabilme” kapasitesi ifade edilirken, özerklik kavramında daha kapsayıcı olarak bireyin duygusal ve değer sisteminde kendi standartlarını oluşturabilmesi söz konusudur (Steinberg, 2013).

Ergenlik dönemindeki nispeten daha hızlı görülen fiziksel ve bilişsel gelişimin, sosyal ilişkilerde yeni hak ve sorumlulukların farkına varılmasına yol açması nedeniyle özerklik gelişimini hızlandırdığı ileri sürülmektedir (Özdemir ve Çok, 2011). Bu dönemde bilişsel gelişimin bir sonucu olarak bireyin kendi kararlarını alabilme becerisi artmakta, benlik ve kimlik gelişimi hızlanmakta ve bu nedenle ergen hissettiği duygulara uygun olan kendi belirlediği davranışları sergilemeyi istemektedir (Zimmer-Gembeck ve Collins 2003). Bu kapsamda özerklik gelişimi bireyleşme süreci açısından önemli bir gelişimsel eşik olarak görülmektedir.

Bireysel özerkliğin kazanılmasının, insan gelişimi üzerinde yaşam boyu etkili olduğunu düşünmek mümkündür. Yaşamın ilk üç yılındaki ayrışma-bireyleşme sürecinde özerk adımlar atılmasından, Mahler’in gelişim kuramında detaylı olarak bahsedilmiştir. Erikson’un (1968) psikososyal gelişim kuramında da 18.-36. aylar arasındaki “özerkliğe karşı utanç ve şüphe” gelişim evresinde, yeni yürümeye başlayan çocukların çevrelerini keşfederken kendi istekleri yönünde girişimde bulunduğu ve böylece özerklik gelişiminin sağlanmasından bahsedilmektedir. Yetişkin bireylerde ise önemli sosyal ve psikolojik değişimler sonrasında (ör. kayıp, boşanma) veya değişime ihtiyaç duyulan

daha olumlu durumlarda (ör. iş değiştirme, taşınma) özerk kararlar alma ve uygulamaya geçirme konuları gündeme gelmektedir. Yetişkinlik döneminde deneyimlenen yaşam olaylarında ihtiyaç duyulduğu takdirde özerk adımlar atabilmenin temeli ise ergenlik dönemindeki özerklik gelişiminde gerçekleşmektedir. Bu dönemdeki her ergenin deneyimlediği biyolojik, bilişsel ve sosyal gelişim alanlarındaki değişimler sonucunda, yeni duruma uyum sağlamanın kaçınılmaz koşulu yeni kararlar alabilmek ve davranışlar geliştirmekten geçmektedir (Steinberg, 2013). Bu kararların ve davranışların şekillenmesi ise bireyin yalnızca ebeveynlere veya diğer otorite figürlerine bağlı olarak değil, kendi doğru ve yanlışlarına göre bir değerlendirme sistemi oluşturmasıyla mümkün olacaktır (Mazor, Shamir ve Ben-Moshe, 1990).

Ergenlik dönemindeki özerklik gelişimi çalışmalarına bakıldığında, özerklik kavramına ilişkin evrensel bir tanımın olmadığı ancak bu kavrama yönelik yapılan tanımlamalarda genellikle özerkliğin tek bir boyut değil, birden fazla boyutta ele alındığı görölmektedir (Noom, Deković ve Meeus, 1999; Schwartz, 1999). Yapılan alışma kapsamında değinilen özerklik, gelişimsel değerlendirmeye daha uygun olduğu düşünüldüğü için Steinberg'in üç boyutlu modeli ile değerlendirilmiştir. Bu modele göre özerklik kavramı duygusal özerklik (aile ilişkilerindeki duygusal bağımlılığın sona ermesi), davranışsal özerklik (bağımsız kararlar alma ve onlara uyma kapasitesi) ve değer özerkliği (değerlere ilişkin kavramlarda diğerlerinin değer sistemine uymak yerine kendi değer sistemini geliştirilmesi) olmak üzere üç boyutta ele alınmaktadır (Steinberg, 2013):

a) Duygusal Özerklik: Genellikle gündelik yaşamda sıklıkla yapılan değerlendirmelerde, anne babaların “küçük çocuklarının” ergenlik dönemine girmesinden bahsederken, kendilerine olan duygusal bağımlılıklarının azalmasından şikâyet ettiği görölmektedir. Yapılan araştırmalar da ergenlik dönemine giren çocukların, ebeveynlerine karşı olan duygusal bağımlılıklarının azaldığını göstermektedir (Deniz, çok ve Duyan, 2013; Ryan ve Lynch, 1989). Bu durumu ergenlerin olumsuz duygular hissettiğinde, bu duygularla baş edebilmek için ebeveynlerinin yardımına başvurmamasından (ebeveynlerden destek aramama), ebeveynlerini artık her şeyi bilen güçlü bir otorite figürü olarak algılamamasından ve önceki gelişim dönemlerinde

ebeveynlere yönelik duygusal bağımlılığın bu dönemde arkadaşlara yönelmesinden gözlemlemek mümkündür (Steinberg, 2013). Ergenlik döneminin sonuna gelen bir ergen duygusal özerkliğini kazanması durumunda; ebeveynlerini yalnızca anne ve baba olarak değerlendirmekten ziyade, onları arada sırada hata yapabilen, kendi düşünce ve değerlerinden farklı düşünce ve değerlere sahip birer yetişkin olarak kabul edebilmektedir (Quintana ve Kerr, 1993). Bu nedenle ergenlik döneminde bozulan ergen-ebeveyn ilişkisinin sağlıklı bir şekilde yeniden kurulabilmesi mümkün olmaktadır.

Duygusal özerkliğin kazanılma sürecinde, öncelikle duygusal bağımlılığın azalması ile yaşanan kriz ve bu krizin atlatılması ile ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yeniden kurulmasının söz konusu olduğu görülmektedir. Bu durumun Mahler'in ayrışma-bireyleşme kuramındaki sembiyotik bağlanma ile yeniden yakınlaşma aşamalarına ve Josselson'un pratik yapma ve deneyim edinme ile uzlaşma alt dönemlerine benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Bu nedenle duygusal özerklik ile ilgili yapılan çalışmalarda ergenin ebeveyninden ayrışması ve bu sayede bireyleşme sürecine girmesi konusundan sıklıkla söz edilir. Bu konuda yapılan ilk çalışmalarda Psikanalitik ekolün önde gelen isimlerinden Anna Freud'un etkisi göze çarpmaktadır. Anna Freud (1958), ergenlik döneminde görülen duygusal özerklik ihtiyacına, erken dönem çocukluktan itibaren bastırılmış olan cinsel dürtülerin yeniden gündeme gelmesinin neden olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre, erken dönem ödipal çatışmalar yeniden gündeme gelmekte, bu nedenle ergen ve ebeveynleri arasında çatışmalar ortaya çıkmakta ve bu durum da bir kriz ortamı oluşturmaktadır. Bu krizin çözülmesi için ergenin kendisini ebeveyninden duygusal olarak ayırması ve bu husustaki libidinal enerjisini akranlarına (özellikle karşı cins akranlar) yönlendirmesi gerekmektedir. Psikanalitik ekoldeki araştırmacılar, bebeklikte kurulan ve çocukluk dönemi boyunca güçlenen bağların ergenlik döneminde koparılmaya çalışılması olarak ifade ettikleri bu süreci "ayrışma süreci" olarak tanımlamaktadır.

Duygusal özerklik konusu ile ilgili yapılan diğer araştırmalar, Psikanalitik ekolün "ayrışma süreci" olarak tanımladığı süreçte yaşanan çatışmaların nedenlerini desteklememekte ve farklı düşünceler ileri sürmektedir. Yapılan farklı çalışmalarda

ergen-ebeveyn arasındaki ilişkide her zaman çatışmalar yaşanmadığı bildirilmektedir (Hunter ve Younnis, 1982; Steinberg, 2001). Buradaki söz konusu itirazda, ergenler ve ebeveynleri arasında önceki dönemlere göre daha fazla anlaşmazlık yaşansa da bu anlaşmazlıkların her zaman çok büyük bir krize neden olmaması ifade edilmektedir. Ergenlik döneminde aile ilişkilerinde bir kopma durumunun olmayacağını öne süren araştırmacılar (Guisinger ve Blatt, 1994), bu dönemin ergen-ebeveyn ilişkileri açısından bir “geçiş dönemi” olarak ifade edilmesi gerektiğini, ergenlerin ebeveynlerinden kopma yaşamadan (ayrışmadan) da duygusal olarak özerk olabileceğini iddia etmişlerdir (Collins ve Laursen, 2004; Grotevant, 1997). “Bağlılık (*connectedness*)” olarak ifade edilen bu durum, ergenlerin ebeveynleri ile olan ilişkilerinde denge sağlama ile sonuçlanan bir gelişimsel çıktıyı yansıtmaktadır. Yapılan araştırmalarda ergenler, aile ilişkilerinde bağlılık ve özerklik arasında bir denge olması durumunda, kendilerini daha iyi hissettiklerini bildirmiştir (Hodges, Finnegan ve Perry, 1999). Benzer olarak duygusal özerkliğini kazanmış ancak ebeveynine karşı uzaklık ve kopukluk hissi duyan ergenlerin, duygusal özerkliğini kazanmış ancak ebeveynine karşı yakınlık ve bağlılık hissi duyan ergenlere göre daha fazla uyum sorunu yaşadığı görülmektedir (Mahoney, Schweder ve Stattin, 2002; Ryan ve Lynch, 1989). Buradan hareketle, ayrışmanın ergen ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkisi varken, bireyleşmenin olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

b) Davranışsal özerklik: Yalnızca ergenlikte değil, yaşam boyu gelişimsel dönemlerin tümü için bir başka kişinin etkisinde kalmak sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bireyler davranışlarını şekillendirirken değer verdikleri bir başka kişi ya da kişilerin düşüncelerini ve söylediklerini dikkate almaktadır. Ergenlik dönemindeki özerklik gelişiminden bahsederken ele alınan davranışsal özerklik kavramı, ergenin sergilediği davranışlarda kendi kararlarını ne derece yansıtabildiği ve aldığı kararlarda ne düzeyde kendi kişiliğini ortaya koyabildiği ile ilişkilidir (Holmbeck ve Hill, 1986). Bu noktada davranışsal özerklik kavramında, ebeveyne yönelik mutlak bir karşı çıkış olmadığı, aksine gerektiği zaman kendi kararlarına güvenen gerektiği zaman ise ebeveynine danışmakta bir sakınca görmeyen davranışsal bir karar verme sisteminin gelişiminin ifade edildiğinin altını çizmek gerekir. Bu kapsamda davranışsal özerklik gelişimi konusunda;

karar verme becerileri, diğer(ler)inin etkisi altında kalma ve bireyin aldığı kararlarda kendisine duyduğu güven duygusu gibi konuların daha yakından ele alınması gerekmektedir (Steinberg, 2013).

İlk olarak karar verme becerilerindeki değişim ele alındığında, davranışsal özerklik gelişimi için en belirleyici değişimin, bilişsel gelişim alanında yaşandığı görülmektedir. Ergenlik döneminde beyin yapısında meydana gelen değişimler, ergenlerin bilişsel düzeyde daha karmaşık akıl yürütme becerileri geliştirmesini sağlamaktadır (Dolgin, 2014). Daha karmaşık akıl yürütme becerisine sahip olan ergenler ise kendilerine sunulan pek çok farklı görüşü karşılaştırma ve değerlendirme yapma konusunda daha yetkin bir konuma gelmektedir. Ergenler, düşünce yapısındaki bu değişimleri fark ettiğinde kendisini daha bağımsız hissetmekte ve kendi düşüncelerinin diğerlerinin düşüncelerinden farklı olabileceğine ilişkin bir farkındalık sağlamaktadır. Bu farkındalığın sağlanması karar verme sürecinde davranışsal özerkliğin gelişimi açısından ilk adım olarak sayılabilmektedir. İkinci olarak ergenlik döneminde diğer(ler)inin etkisinde kalma konusu ele alındığında ise davranışsal özerklik ile ilgili en sık olarak ebeveynlerin etkisi ve akranların etkisi ayırımına değinilmekte ve iki etkinin düzeyi karşılaştırılmaktadır. Ergenlik dönemi ile ilgili yapılan çalışmalarda beklenen bir sonuç olarak akranların görüşlerinin ebeveynlerin görüşlerine ağır bastığı bulunmuştur (Lewis, 1981). Diğer yandan bu durumun farklı konular söz konusu olduğunda değiştiği; örneğin dış görünüş, eğlence ve müzik zevki gibi konularda akranlar ön planda iken eğitim, meslek planı ve dini görüş gibi konularda ailenin ön planda olduğu görülmektedir (Young ve Ferguson, 1979). Özerklik gelişimi açısından bu sonuçlar değerlendirildiğinde ise etki altında kalma sürecinin ilk zamanlarda ebeveyn ile çatışma ve akranın etkisine önem verme, daha sonra ebeveynin görüşünün de bazı konular söz konusu olduğunda geçerli olduğunu fark etme ve son olarak kendi karar alma sistemini belirleyerek kimi durumda ebeveynine kimi durumda akranına kimi durumda ise konu ile ilgili başka bir uzmana bağlı karar verebilme olarak şekillendiği görülmektedir (Steinberg, 2013). Davranışsal özerklik gelişimi kapsamında bu konuda yapılan çalışmalarda ergenin bu gelişim sürecinde ebeveyninin veya akranlarının etkisi altından çıkamaması ve kendi kararlarını verirken bağımsız davranmaması bir risk faktörü olarak değerlendirilmektedir. Son

olarak bireyin aldığı kararlarda kendisine duyduğu güven duygusu ile ilgili olarak, ergenlerin kendi kararları için yaptığı değerlendirmeler incelenmektedir. Buna göre davranışsal özerklik gelişimi başlarında ergenlerin kendilerine duyduğu güvenin daha az olması beklenirken, sonlarında ise bu güvenin artacağı ve yukarıda değinilen risk faktörü olan ebeveynin veya akranların etkisi altından bu güven duygusuna dayanarak çıkabileceği beklenmektedir.

c) Değer özerkliği: Ergenlik dönemindeki bilişsel gelişimin ilerlemesi sonucunda düşünme becerilerinde görülen artış, ergenin ideolojik, ahlaki, siyasal ve dini konulara ilişkin farklı düşünceler geliştirebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu durumun en temel nedeni soyut düşünce becerisinin gelişimidir. Farklı düşüncelerin mümkün olduğunu gören ergenler, ebeveynleri veya diğer otorite figürlerinin değer sistemlerinin kesinlikle doğru olamayabileceğini ve kendilerinin de alternatif bir değer sistemine sahip olabileceğini görmektedir.

Özerklik gelişiminde ele alınan duygusal, davranışsal ve değer özerkliğinin kendi içerisinde de gelişimsel bir süreçte değerlendirilmesi mümkündür. İlk ergenlik döneminde ebeveynleri ile kurduğu duygusal bağdan uzaklaşan ergenler, ebeveynlerinin söylediğinden farklı davranışlar sergilemeye isteklidir. Her ne kadar bu durum ebeveynlerine karşı gelme olarak yorumlansa bile ergen-ebeveyn arasındaki yakın ilişkilerin temeli duygusal özerkliğin kazanılması ile sağlanır. Ergenin hem kendisine hem de ebeveynine biçtiği roller değiştikçe, davranışları ile ilgili yaptığı çıkarımlar ve neyi yapıp neyi yapmayacağına ilişkin verdiği kararlar değişmeye başlar. Böylelikle ergenlik dönemi sonuna gelindiğinde ergenlerin kendilerine özgü bir değer sistemi geliştirdiği ve bu doğrultuda davranışlarını düzenlediği görülmektedir.

Özetle; ebeveyn-ergen arasındaki ilişki ayrışma-bireyleşme sürecinin gündeme geldiği her gelişim döneminde bir değişim göstermektedir. Ergenlik döneminde görülen bu değişimin önemli bir kaynağı özerklik gelişimidir. Ergenlerin özerklik gelişimi sürecini sağlıklı bir şekilde geçirmesi, ebeveyn-ergen arasında olumlu ilişkilerin kurulması ile mümkün olmaktadır (Erkmen, 2011). Bunun nedeni ergenlerin özerklik

gelişimini sağlaması için ailedeki diğer bireylerin sevgisi, desteği ve rehberliğine gereksinim duymasından kaynaklanmaktadır (Zimmer-Gembeck ve Collins, 2003). Benzer olarak beliren yetişkinlik döneminde de ebeveynler ile kurulan ilişkiler; bireyliğin kazanılması ve öznel iyi oluşun sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir (Erbahar, 2014). Bu nedenle bu araştırma kapsamında beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ayrışma-bireyleşme sürecini nasıl geçirdikleri ebeveynleri ile kurdukları ilişkiler bağlamında incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında, bireyleşme sürecini sağlıklı geçiren bireylerin, öz belirleme kuramı çerçevesinde temel psikolojik ihtiyaçlarının doyuma ulaştığı ön görülmüştür. Bu nedenle devam eden kuramsal çerçevede öz belirleme kuramından bahsedilerek ilgili değişkenler detaylı olarak açıklanmıştır.

2. 2. Öz Belirleme Kuramı (Self-Determination Theory)

Bireyler yaşamları boyunca pek çok seçim durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum yaşamın dinamik akışı açısından kaçınılmaz bir durumdur. Bu nedenle bireylerin seçimlerini neye göre yaptıkları ve bu seçimler sonucunda yaşamlarını daha iyi veya daha kötü yönde nasıl etkiledikleri merak konusu olmaktadır. İlk olarak bireylerin seçimlerini neye göre yaptıkları değerlendirildiğinde, gelişimsel bir yaklaşım kullanarak bebeklik, çocukluk, ergenlik ve sonraki gelişimsel dönemlerde deneyimledikleri yaşam olaylarının etkisi incelenmelidir. Daha iyi veya daha kötü seçim yapma durumu ise “iyi” ve “kötü” kavramlarının neye göre oluşturulduğu ile yakından ilişkilidir. Öz belirleme kuramına göre bireyler tercihlerini kendi istekleri ve arzularını dikkate alarak gerçekleştirmelidir. Başka bir deyişle, bireyler farklı konularda seçim yapma durumları ile karşı karşıya kaldığında, seçimlerine etkin olarak kendilerinin yön verebildiğini hissetmeli ve seçimlerinin sonuçları ile yüzleşebilmelidir (Deci, Connell ve Ryan, 1989; Deci ve Ryan, 2000).

Öz belirleme kuramına ilişkin incelemelere geçmeden önce, “öz belirleme (self-determination)” kavramının kapsamına değinmekte yarar vardır. Öz belirleme kavramı yalnızca psikoloji alanında değil; hukuk, siyaset ve eğitim gibi alanlarda da sıklıkla

kullanılan önemli bir kavramdır. Bu kavram hukuk ve siyaset alanında bireylerin, grupların ve ulusların kendi kaderini belirleme hakları olduğunu ifade etmektedir (Wehmeyer, 1999). Eğitim alanında ise özellikle engelli bireylerin temel düzeydeki kapasitelerini göstermede kendi kontrollerinin olması durumunu ifade etmektedir (Wehmeyer, 2004). Psikoloji alanında ise bu kavram genel olarak kişinin kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenmesi ve yaşamında yaptığı seçimlerde kendisini özgür hissedebilmesi anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda psikoloji alanında bir davranışın öz belirlenmiş (self-determined) olabilmesi için, isteyerek yapılmış olması ve davranışı sergileyen bireyin özerk iradesinin bir sonucu olması gerekmektedir (Whetten ve Cameron, 1995). Hangi alanda tanımlanıyor olursa olsun, öz belirlenmiş olarak nitelendirilen herhangi bir davranışın, bir takım ayırt edici özellikleri yansıttığı görülmektedir. Bu ayırt edici özelliklerin; bireyin özerk davranması, davranışlarını kendisi düzenlemesi, psikolojik olarak güçlü olması ve kendini gerçekleştirme yönünde davranması olduğu ileri sürülmektedir (Wehmeyer ve Agran, 2000).

Yukarıda değinilen öz belirleme kavramına ilişkin açıklamalarda genel olarak öne çıkan durumun, bireylerin kendi iradeleri ile davranışlarını belirlemesi ve yaşamına yön vermesi olduğu dikkat çekmektedir. Genel anlamda ifade edildiğinde, öz belirleme kuramı da bu ortak yaklaşımı paylaşmaktadır. Öz belirleme kuramı ilk olarak, kişilik hakkında bazı konularda çelişen varsayımlara sahip diğer kuramların ortaya koyduğu görüşleri birleştiren genel bir çerçeve sunarak ortaya çıkmıştır (Deci ve Ryan, 2002). Bu doğrultuda öz belirleme kuramı hümanistik ve gelişim kuramları açısından insan kişiliğinin doğuştan olarak devamlı psikolojik gelişmeye ve değişmeye eğilimli aktif bir yapısı olduğu varsayımını desteklemektedir. Diğer yandan; davranışsal ve bilişsel kuramlar açısından ise insanın kişiliğinin şekillenmesinde çevresel uyarıcıların ve koşulların yadsınamaz bir önemi olduğu varsayımını da desteklemektedir. Bu konuda öz belirleme kuramının temel varsayımlarından ilki, insanların doğuştan olarak psikolojik gelişime ve benliğini bütünleştirmeye eğilimli olduğu ancak bu gelişimin ve bütünleşmenin sağlanabilmesi için çevresel koşulların söz konusu gelişimi desteklemeye yönelik uygun imkanlar sunması gerektiği şeklindedir. Böylelikle öz belirleme kuramı, birbirinden farklı varsayımlara sahip psikoloji kuramlarının insan kişiliğini

açıklamasında bütüncül bir bakış açısı sunmakta ve bu anlamda organizmik bir meta kuram olma özelliği taşımaktadır (Vansteenkiste, Niemiec ve Soenens, 2010).

Sosyal bağlamın, toplumsal gelişmelerin ve teknolojinin, bilimsel ekoller üzerindeki etkisi herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bu durum, insan davranışlarını araştıran psikoloji bilimi söz konusu olduğunda ise daha çok önem kazanmaktadır. Bu nedenle öz belirleme kuramının ortaya çıktığı 1970’li yıllarda psikoloji alanında etkin olan yaklaşımın, Skinner’ın (1971) “Edimsel Koşullanma Kuramı” olduğunun göz önünde bulundurulmasında yarar vardır. Edimsel koşullanma kuramına göre, gözlenebilen herhangi bir uyarıcı olmaksızın ortaya çıkan davranışa “edimsel davranış” adı verilmektedir. Edimsel davranışı ortaya çıkaran uyarıcı her zaman bilinen ve ortamda gözlenebilen bir uyarıcı olmak zorunda değildir. Bu durum edimsel davranışı tepkisel davranıştan (gözlenebilen uyarıcıya yönelik gerçekleşen davranış) ayırmaktadır. Skinner’a göre insan davranışları, tepkisel davranışlardan ziyade edimsel davranışlardan oluşmaktadır. Bunun nedeni; tepkisel davranışa neden olan uyarıcıların davranışın sürdürülmesini sağlamada yetersiz olmasına karşın edimsel davranışa neden olan uyarıcıların davranışı sürdürmede daha etkili olmasından kaynaklanmaktadır (Schultz ve Schultz, 2001). Örneğin, Pavlov’un (1941) tepkisel davranışı ortaya çıkaran klasik koşullanma deneyinde köpek, zilin çaldığını gördüğünde yalnızca tepki vermekte ve yiyeceğe ulaşmak için herhangi bir davranış göstermemektedir. Ancak Skinner’ın edimsel davranışı ortaya çıkaran edimsel koşullanma deneyinde fare, Skinner kutusundaki manivelaya bastığında yiyeceğe ulaşmakta ve bu nedenle manivelaya basma davranışını yiyeceğe ulaşmak istediği zaman tekrarlamaktadır. Söz konusu iki örnek, birer öğrenme deneyi olmalarının dışında davranışı şekillendiren uyarıcılara odaklanarak değerlendirildiğinde, davranışın ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde etkili olan uyarıcıların içsel uyarıcılar ve dışsal uyarıcılar olarak gruplandırılabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde, öz belirleme kuramına ilişkin yapılan ilk araştırmalar, insan davranışının ortaya çıkmasını sağlayan unsurların, içsel kaynaklı mı yoksa dışsal kaynaklı mı olduğunu incelemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz belirleme kuramında, davranışı ortaya çıkaran içsel ve dışsal uyarıcılar motivasyonel süreçlerin incelenmesi ile değerlendirilmiştir. Bu anlamda bu kuram bir kişilik kuramı olmasının yanında motivasyon kuramı olarak da anılmaktadır. Kuramın öncü isimleri olan Edward Deci ve Richard Ryan'ın yapmış olduğu bir dizi araştırma (Deci, 1971; 1972a; 1972b; Deci ve Ryan, 1985), White'ın (1959) motivasyon ve yeterlilikle ilgili çalışmalarından esinlenerek ortaya çıkmıştır. White (1959), çevresel uyarıcıların (ör. geri bildirim, ödül) bireyin ilgisini çekerek ve merakını cezbederek içsel motivasyonunu arttırdığını, böylelikle bireyin sergilediği davranışlar aracılığı ile kendisini yeterli hissederek içsel hazzı deneyimleyebileceğini ileri sürmüştür. Öz belirleme kuramında da benzer şekilde bireylerin günlük hayattaki davranışlarını düzenlerken, dışsal motivasyonu nasıl içselleştirdiği ve bütünleştirdiği incelenmektedir (Calp, 2013). Bu doğrultuda davranışların ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde en temel farklılık, davranışın içsel ve dışsal olarak nasıl motive edildiğinden ve bu süreç üzerinde etkili olan faktörlerden kaynaklanmaktadır. Buradan hareketle “motivasyon” kavramının öz belirleme kuramında yer verilen en önemli kavramlardan biri olduğu görülmektedir.

Öz belirleme kuramında davranışa kaynaklık ettiği öne sürülen içsel ve dışsal motivasyon ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda; içsel olarak motive edilen davranışların, bireyin temel psikolojik ihtiyaçlarından kaynaklandığı için önemli olduğu belirtilmektedir. Söz konusu temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması yönünde gerçekleştirilen davranışlar ise öz belirlenmiş davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Deci, 1975). Böylelikle öz belirleme kuramına ilişkin çalışmaların kapsamı, motivasyon kavramına ek olarak temel psikolojik ihtiyaçlar kavramını da içine alacak şekilde genişletilmiş ve kurama ilişkin temel bir çerçeve oluşturulmuştur (Deci, 1980; Deci ve Ryan, 1985). Buradan hareketle öz belirleme kuramının ikinci temel varsayımı olarak, temel psikolojik ihtiyaçların evrensel olduğu ve her bireyin temel psikolojik ihtiyaçlara gereksinim duyduğu kabul edilmektedir (Ryan ve Deci, 2008).

Öz belirleme kuramına göre, bir bireyin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu sağlamaya yönelik içsel olarak motive olduğu bir davranış sergileyebilmesi için doğuştan

psikolojik gelişme eğiliminin olduğu kabul edilir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2002). Ancak bireylerin doğuştan psikolojik gelişme eğiliminin olması ve bu eğilimin davranışa yansımaları, içinde yaşadığı sosyal çevrenin bu eğilimi desteklemesine bağlıdır. İçinde yaşanan sosyal çevre bireyin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna ilişkin bir destek sunmuyorsa, bireyin aktif olması mümkün olmayabilir. Bu bağlamda öz belirleme kuramındaki önemli kavramlardan biri olan özerklik desteği, bireye davranışlarını etkin olarak gerçekleştirebilmesi ve temel psikolojik ihtiyaçlarını doyuma ulaştırabilmesi için sosyal çevre tarafından sunulan destek olarak tanımlanmaktadır. Özerklik desteği bireyin potansiyelini ortaya koyabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Özerklik desteği sayesinde birey temel psikolojik ihtiyaçlarını doyuma ulaştırabilir. Özerklik desteğinden yoksun bir çevrede yetişen bireyler, sorumluluk almayı reddeden, duyarsız ve pasif bireyler haline gelebilmektedir (Ryan ve Deci, 2002). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda “özerklik desteği” kavramından, öz belirleme kuramının temel kavramlarından biri olarak bahsedildiği görülmektedir.

Genel varsayımları ve temel kavramları yukarıda anlatılan öz belirleme kuramının, psikolojinin çoğu kuramı için motivasyonel süreçleri ve kişiliği açıklayan organizmik bir meta kuram olduğundan bahsedilmiştir. Öz belirleme kuramının bakış açısı kullanılarak çok farklı ülke ve farklı disiplinlerden pek çok araştırma yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Büyük bir yap-boz metaforu kullanarak açıklanan bu kuramda, gerçekleştirilen her çalışmanın yap-boza eklenen yeni bir parça olarak kuramı zenginleştirdiğinden bahsedilmektedir (Vansteenkiste, Niemiec ve Soenens, 2010). Her yapılan araştırma ile zenginleşen ve yeni kavramlar geliştirilen öz belirleme kuramı kapsamında, ortaya çıkmış olduğu ilk zamanlardan şimdiye kadar bilişsel değerlendirme kuramı (cognitive evaluation theory), organizmik bütünleşme kuramı (organismic integration theory), nedensellik yönelimi kuramı (causality orientation theory), temel ihtiyaçlar kuramı (basic needs theory), amaç içeriği kuramı (goal content theory) ve ilişki motivasyon kuramı (relationships motivation theory) olmak üzere toplam altı mini kuram geliştirilmiştir (www.selfdeterminationtheory.org/theory/). Her bir mini kuramda öz belirleme kuramında yer alan temel kavramlardan (motivasyon, temel psikolojik ihtiyaçlar, özerklik desteği) ve bu kavramların ortaya çıkmasını sağlayan ikincil

kavramlardan (yaşam amaçları, davranışsal düzenleme) bir tanesi ağırlıklı olarak ele alınmaktadır. Bu kuramlarda değinilen konular ve kuramların içeriği aşağıda açıklanmıştır:

a) *Bilişsel Değerlendirme Kuramı (Cognitive Evaluation Theory) ve İçsel Motivasyon:* İlk geliştirilen mini kuram olan bilişsel değerlendirme kuramında (Deci, 1975) içsel motivasyonun gelişimini etkileyen faktörler incelenmektedir. Bilişsel değerlendirme kuramına göre, insan davranışlarının doğuştan gelen içsel bir motivasyonla şekillendiği ve bu durumun yeni bir şey keşfetmeye ilişkin merak temelli davranışlarda gözlenebileceği ileri sürülmüştür. Diğer yandan içsel kaynaklı bir motivasyon ile ortaya çıkan davranışlar sosyal çevreden gerekli karşılığını bulamazsa sönebilir. Bu durumda sosyal çevre içsel motivasyonun davranışa yansıtılmasında ve pekiştirilmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Başka bir deyişle eğer sosyal çevrede koşullar uygun olmazsa davranışın içsel olarak motive edilmesi mümkün olmayabilir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda bilişsel değerlendirme kuramında ağırlıklı olarak sosyal çevre özelliklerinin içsel motivasyon üzerinde nasıl ve ne düzeyde etkili olduğunun araştırıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda bu kurama göre bireyin sosyal çevresinde kendisini yeterli hissettiği koşulda içsel motivasyon sağlayacağı, bu sayede davranışlarını düzenleme becerisini etkinleştirdiği ve davranışlarına kaynaklık eden bu süreçlerin farkına vardığında içsel motivasyonunun artacağı ileri sürülmektedir (Ryan ve Deci, 2008).

b) *Organizmik Bütünleşme Kuramı (Organismic Integration Theory) ve Dışsal Motivasyon:* Erken gelişim dönemlerinden ileri gelişim dönemlerine gidildikçe içsel olarak motive edilen davranışların gözlenebilirliği azalmaktadır. Örneğin, erken çocukluk veya çocukluk döneminde aralarında oyun oynayan çocuklar gözlemlendiğinde, bu yaş dönemindeki çocukların daha sık keşif yaptığı, daha çok merak temelli davranış sergilediği ve davranışlarına yönelik tepkilerden daha kolay etkilendiğini görebilmek mümkündür. Buna karşın yetişkinler gerek kişisel gerek toplumsal hayatta daha fazla sorumluluk üstlendikleri için, davranışlarını sürdürmelerinde yalnızca içsel motivasyon kaynakları yeterli olmayacaktır. Bu nedenle bu mini kuram, insan davranışları üzerinde

etkili olan dışsal motivasyonu incelemektedir. İçsel motivasyonun öz belirlenmiş davranışlar için ne kadar önemli olduğundan bahsettikten sonra dışsal motivasyona değinmek, dışsal motivasyonun özerk davranışlar ile ilişki olmadığını dışsndrebilmektedir. Ancak organizmik bütünleşme kuramında, dışsal motivasyonun özerklik kavramı ile ilişkili olduğundan bahsedilmektedir (Ryan ve Connell, 1989). Buna göre, içsel motivasyonun davranışa yansımaları çevresi tarafından engellenen bir birey üzerinde vrenin nasıl bir etkisi olduğu, diğer bir deyişle bireyler için önemli olan vresel kaynakların (r. aile, ğretmen) onun özerk davranışlarını nasıl etkilediği bu mini kuram çerçevesinde incelenmektedir. Bu sayede ilerleyen gelişim dönemlerinde bireyi motive eden dışsal motivasyon kaynaklarının nasıl içsel motivasyon kaynakları ile bütünleştiği ve bu süreçteki davranışsal düzenlemeler hakkında bilgi edinilmektedir.

c) *Nedensellik Yönelimi Kuramı (Causality Orientation Theory)*: Bilişsel değerlendirme ve organizmik bütünleşme kuramlarının motivasyonel süreçlerin içsel veya dışsal kaynaklı olup olmadığına yoğunlaşmasının yanında nedensellik yönelimi kuramı motivasyonel yönelimlerdeki bireysel farklılıklara odaklanmıştır. Diğer bir deyişle bireylerin davranışlarını içsel veya dışsal motivasyona göre düzenlemesinin bireyi nasıl etkilediği ve bu konudaki bireysel farklılıkların nedenlerini sorgulayan bu mini kuram, öz belirleme kuramına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Nedensellik yönelimi kuramına göre motivasyonel süreçler üçlü bir hiyerarşik model çerçevesinde incelenmelidir. Bu modelde yer alan hiyerarşik yapılar sırasıyla bireysel farklılıklar, sosyal evre ve özel durumlar olarak belirtilmiştir. Bu üç yapı arasındaki karşılıklı ilişkiler motivasyonel sürecin belirlenmesinde etkili olmakta dolayısıyla öz belirlenmiş davranışlardaki yönelimlerde belirleyici olmaktadır (Deci ve Ryan, 1985; Vallerand, 1997). Bireyin  hiyerarşik yapıya göre geliştirmiş olduğu üç yönelim mevcuttur. Bunlardan ilki bireysel farklılıklar ile ilişkili olan özerk yönelimdir. zerk yönelim, bireylerin içinde yaşadığı çevrede ne düzeyde özerklik desteği algıladığını yansıtılmaktadır. zerk yönelim gösteren bireyler davranışlarını kendi iradeleri ile düzenleyerek temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu sağlayabilmektedir. İkinci yönelim sosyal evre ile ilişkili olan kontrollü yönelimdir. Kontrollü yönelim, bireylerin içinde yaşadığı sosyal çevredeki uyarıcıları ne düzeyde kontrol edici olarak algıladığını

yansıtmaktadır. Burada bireyin davranışlarını ne düzeyde ödül, tehdit veya incinmekten kaçınmak için düzenlediği değerlendirilmektedir. Son yönelim ise özel durumlar ile ilişkili olan kişisel olmayan yönelimdir. Kişisel olmayan yönelim, bireylerin istekleri üzerinde herhangi bir kontrolleri olamayacağı hissini yansıtmaktadır. Böyle hisseden bireyleri motive eden hiçbir motivasyon kaynağı olamayacağı için motivasyonsuzluk (amotivation) durumu söz konusu olur. Nedensel yönelimler tüm bireyler tarafından farklı yaşantı ve deneyimlerde kullanılmaktadır. Bireylerin baskın olan yönelimleri ise bireysel özellikler ve sosyal çevre etkileşimi tarafından belirlenmektedir. Nedensellik yönelimi kuramı, bireylerin davranışlarını baskın olan yöneline göre düzenlediklerini ifade etmektedir (Deci ve Ryan, 1985).

d) Temel İhtiyaçlar Kuramı (Basic Needs Theory): Öz belirleme kuramı kapsamında geliştirilen dördüncü mini kuram olan temel ihtiyaçlar kuramında genel anlamda bireyin isteklerinin ve motivasyon kaynaklarının öznel iyi oluş üzerindeki etkisi incelenmektedir. Temel ihtiyaçlar kuramı diğer üç kuram için bütünleştirici bir özellik taşımaktadır. Bilişsel değerlendirme kuramında içsel motivasyonun ihtiyaç doyumu üzerindeki etkisi; organizmik bütünleşme kuramında dışsal motivasyonun ihtiyaç doyumu üzerindeki etkisi ve nedensellik yönelimi kuramında ise farklı yönelimlerin ihtiyaç doyumu üzerindeki etkisine değinilmektedir. Temel ihtiyaçlar kuramında ise ihtiyaçlar kendi özelinde detaylı olarak incelenmektedir. Genelde öz belirleme kuramı kapsamında, spesifik olarak da temel ihtiyaçlar kuramında bireyin yaşamını sürdürebilmesi ve psikolojik gelişimini gerçekleştirebilmesi için fizyolojik ihtiyaçlardan ziyade psikolojik ihtiyaçlar üzerinde durulmaktadır. Temel psikolojik ihtiyaçlar olarak oldukça önem verilen söz konusu ihtiyaçlar; özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik olmak üzere üçe ayrılmıştır. Daha sonra ayrı bir konu başlığı olarak detaylıca bahsedilecek olan temel psikolojik ihtiyaçlar, psikolojik gıdalar olarak nitelendirilmektedir (Deci ve Ryan, 2002).

e) Amaç İçeriği Kuramı (Goal Intent Theory): Temel psikolojik ihtiyaçlar ve davranışların öz belirleyici olarak düzenlenmesi konusunda yapılan çalışmalardan sonra son geliştirilen mini kuram olan amaç yönelimi kuramında, bireyleri motive eden içsel ve dışsal kaynaklar arasındaki ayrım daha fazla vurgulanmakta ve farklı motivasyon

kaynaklarının bireyin öznel iyi oluş düzeyi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Sonradan geliştirilen bir mini kuram olan amaç içeriği kuramına ilişkin yapılan çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Yaşam amaçlarının içsel ve dışsal kaynaklı olarak ayrı ayrı ele alındığı bu mini kuramda, içsel amaçların yakın ilişki kurma, kişisel gelişim ve bir topluluğa dahil olma gibi amaçları; dışsal amaçların ise finansal durum, dış görünüş ve popülerite gibi amaçları yansıttığı ifade edilmektedir (Kasser ve Ryan, 1996). Amaç içeriği kuramı ile ilgili yapılan araştırmalarda, içsel amaçların temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi oluş düzeyini artırma; dışsal amaçların ise dışa yönelerek benlik değerini (self-worth) onaylama ve başarı hissini artırma ile ilişkili olduğu söylenmektedir (Vansteenkiste, Soenens ve Duriez, 2008).

f) *İlişki Motivasyon Kuramı (Relationships Motivation Theory)*: Son geliştirilen mini kuram olan ilişki motivasyon kuramında, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun ve öznel iyi oluşun sağlanmasında kişilerarası ilişkilerin kritik bir önemi olduğu ileri sürülmektedir (Deci ve Ryan, 2014). Bu açıdan değerlendirildiğinde, diğerleri ile kurulan ilişkilerde yalnızca ilişkisellik ihtiyacı söz konusu değildir. Bir ilişkiden doyum alabilmek ve kaliteli bir ilişkiden söz edebilmek için o ilişkinin özerk motivasyonla kurulması ve kişinin kendisini ilişkiyi sürdürebildiği konusunda yetkin hissetmesi gereklidir. Özerklik ve yetkinlik ihtiyacı doyumunun ilişki kalitesi üzerinde, ilişkisellik ihtiyacından bağımsız olarak olumlu etkileri olduğuna ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır (La Guardia, Ryan, Couchman ve Deci, 2000). Diğer bir deyişle, ilişki motivasyon kuramına göre, her üç psikolojik ihtiyaç doyumunun da kişilerarası ilişkilere eşit katkısı bulunmakta ve diğerleri ile kurulan ilişkilerde her ihtiyacın katkısının incelendiği daha çok sayıda araştırma yapılması gerekmektedir.

Bu araştırma kapsamında ayırışma-bireyleşme süreci ile de daha yakından ilişkili olacağı ön görüldüğü için temel psikolojik ihtiyaçlar konusu detaylı olarak ele alınmıştır. Bu nedenle devam eden kuramsal çerçevede, temel psikolojik ihtiyaçlardan ve bu ihtiyaçların doyumu ile ilişkili olan faktörlerden bahsedilmiştir.

2.2.1. Öz Belirleme Kuramında Temel Psikolojik İhtiyaçlar

Temel psikolojik ihtiyaçların öz belirleme kuramı açısından ne kadar kritik bir öneme sahip olduğundan önceki bölümlerde bahsedilmiştir. Öz belirleme kuramında bireylerin temel biyolojik ihtiyaçlarından ziyade temel psikolojik ihtiyaçlarına önem verilmektedir. Biyolojik ihtiyaçlar kişinin organik ihtiyaçları olduğu için fiziksel sağlığı ile ilişkilidir. Bunun yanında kişilik gelişimi ve ruhsal sağlığı ile ilişkili olan ihtiyaçlar temel psikolojik ihtiyaçlar kapsamına girmektedir. Bu kapsamda bireyin çevresi ile iletişimini ve etkileşimini sağlıklı ve işlevsel bir şekilde sürdürebilmesi için temel psikolojik ihtiyaçlarının doyurulması gerekmektedir (Calp, 2013). Öz belirleme kuramına ilişkin çalışmaların çoğu temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ile ilişkili faktörlerin incelenmesi kapsamında yapılmaktadır. Temel psikolojik ihtiyaçların doyurulması; psikolojik gelişim, bütünleşme ve öznel iyi oluşu mümkün kılmaktadır (Brown ve Ryan, 2003). Deci ve Ryan'a (2000) göre, bitkilerin sağlıklı bir şekilde büyümeleri için suya ve havaya ihtiyaç duymaları gibi insanlar da psikolojik gelişim ve işlevsel bir kişilik bütünlüğüne ulaşmak için temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna ihtiyaç duymaktadır. Temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu, her an aynı düzeyde sağlamanın bir olanağı yoktur. Bu nedenle ihtiyaç doyumuna bağlı olarak bireylerin öznel iyi oluş düzeyinde inişler ve çıkışlar yaşanabilir (Reis, Sheldon, Gable, Roscoe ve Ryan, 2000). Bu iniş çıkışların olması, motivasyon kaynaklarının çeşitliliğini ve sürekli yeni bir uyum deneyiminin kazanılmasını sağlamaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

Öz belirleme kuramı kapsamında özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyaçtan bahsedilmektedir. Vansteenkiste, Niemiec ve Soenens (2010) temel psikolojik ihtiyaçların yalnızca üç ihtiyaçtan oluşmasını Ockham'ın usturası ilkesine ("*her şeyin birbirine eşit olduğu bir ortamda, en basit açıklama doğruya en yakın olanıdır*") uygun şekilde minimum sayı ile maksimum kapsayıcılığa ulaşma olarak ifade etmişlerdir. Öz belirleme kuramı açısından üç temel psikolojik ihtiyaç birbirinden bağımsız ve kopuk değildir. Her ihtiyaç ve ihtiyaçlar arasındaki etkileşim bireysel farklılıklar içermektedir. Bu nedenle bireylerin ihtiyaç doyumuna ilişkin algıları

birbirinden farklılaşmaktadır (Özer, 2009). Temel psikolojik ihtiyaçların her biri aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

a) Özerklik (Autonomy) İhtiyacı

Özerklik kavramı daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi farklı disiplinler tarafından kullanılan bir kavramdır. Bunun yanında aynı disiplin içerisinde de farklı anlamlara gelebilecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Psikoloji alanı içerisinde kullanılan özerklik kavramının da çeşitli yaklaşımlar tarafından farklı şekillerde kullanıldığını görmek mümkündür. Öz belirleme kuramı içerisinde yer verilen özerklik kavramı sosyal ilişkileri vurgulayan yaklaşımları desteklemekte ve kendi davranışlarını yönetme durumunu ön planda tutan yaklaşımlara değinmektedir (Özdemir ve Çok, 2011). Buna göre öz belirleme kuramındaki özerklik temel anlamda bireyin kendi iradesi ile davranışlarını başlatabilmesi, sürdürebilmesi ve düzenleyebilmesi anlamına gelmektedir (Williams, Grow, Freedman, Ryan ve Deci, 1996). Bunun için bireyin karşı karşıya kaldığı seçim durumlarında özgür iradesini ortaya koyması gerekir (Ryan ve Grolnick, 1986). Bu durumda birey, davranışlarını gerçekleştirirken özgür iradeyi hissedebilmesi için içsel bir motivasyona sahip olmalıdır. Birey davranışlarını buna göre belirlediği ve sergilediğinde özerklik duygusunu hissedecektir. Bu bağlamda öz belirleme kuramına göre özerklik temel psikolojik bir gereksinimdir (Deci ve Ryan, 2000).

Özerklik ihtiyacı doyuma ulaştığı zaman birey davranışlarını işlevsel bir şekilde sergileyebilmekte ve bu sayede öznel iyi oluşunu sağlamaktadır (Andersen, Chen ve Carter, 2000). Gelişimsel olarak değerlendirildiğinde özerklik ihtiyacının karşılanması için aileden kopma veya çatışma yaşanması gerekli görülmez. Buna karşın olumlu aile ilişkilerinin özerklik ihtiyacının doyumunu sağladığı görülmektedir (Ryan ve Lynch, 1989). Bu konuda özerklik ve bağımsızlık kavramlarının farklı anlamlara geldiğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Günlük anlatımlarda birbirinin yerine kullanabilen bu kavramlar sıklıkla birbiri ile karıştırılabilmektedir. Bağımsızlık (*independence*) kavramında bireyin herhangi bir konuda diğer hiç kimsenin ekonomik veya psikolojik

desteğine ihtiyaç duymadan karar vermesi durumu söz konusudur (TDK, 2018). Bağımsızlık kavramının karşıtı bağımlılıktır (*dependence*). Bu durumda bağımlılık, bireyin herhangi bir konuda diğerlerinin ekonomik veya psikolojik desteği olmadan hareket edememesini ifade eder. Özerklik (*autonomy*) kavramında ise bireyin özgür iradesi ve kendi isteği ile sergilediği davranışlar söz konusudur. Kavramsal olarak düşünüldüğünde bağımlı olan bireyin özerklik ihtiyacının doyuma ulaşması mümkündür. Böyle bir birey kendi isteği ile bir diğerinin ekonomik veya psikolojik desteğine bağımlı olabilir (Ryan, La Guardia, Solky-Butzel, Chirkov ve Kim, 2005). Özerklik kavramının karşıtı heterenomidir (*heterenomy*). Heterenomi durumunda birey, dışarıdan bir kontrol veya zorlama nedeniyle davranışlarını belirlemekte ve kendi isteklerini göz ardı etmektedir (Deci ve Ryan, 2000).

Özerklik ihtiyacı karşılanan bireyler, davranışlarını sahip olduğu değerlere ve ilgi alanlarına yönelik şekillendirdiği için verdiği kararların arkasında durmaktadır. Diğer bir deyişle özerk bireyler kendi davranışlarının, kendi seçimlerinin sonucu olduğunu düşünmektedir (Özdemir, 2012). Verdiği kararların arkasında durmaktan çekinmeyen bireyler, davranışlarının tüm sorumluluğunu üstlenmekte ve sonuçları ile yüzleşebilmektedir. Böylece bireyler kendi hayatını kendi yönlendirmiş ve yönetmiş olmakta ve özerklik ihtiyacının doyuma ulaştığı hissini yaşamaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Diğer taraftan özerklik ihtiyacının doyuma ulaşmadığı durumda, bireyler davranışlarını kendisi belirlememekte ve dışsal bir baskının varlığı söz konusu olmaktadır. Böyle bir durumda davranışlarında özerk hareket edemeyen bireyler ödüller veya cezalara göre davranışlarını düzenlemekte ve kararlarını şekillendirmektedir. Dışsal yönlendirmeler sonucu yapılan seçimler bireylerin arkasında durmaktan kaçındığı kararlar vermesine yol açmaktadır. Arkasında durulmayan kararlar ise bireylerin kendi davranışlarının sorumluluğunu almamasına neden olmakta ve bireyleri pasif hale getirmektedir.

Öz belirleme kuramı kapsamında yukarıda bahsedildiği gibi bireylerin kendi davranışlarını yönlendiren etkin organizmalar olması gerektiği ileri sürülmektedir. Ancak bireylerin bu etkinliği ortaya koymasında içinde yaşadığı sosyal çevrenin özerklik

destekleyici olması oldukça belirleyici bir unsur olarak ön plana çıkmaktadır (Cihangir-Çankaya, 2005). Bireyler seçim yaparken veya karar verirken içinde bulunduğu sosyal çevreden ne kadar özerklik desteği alırsa (ör. baskı ve zorlamaya maruz bırakılmama), davranışlarındaki öz belirleme düzeyi o kadar artmaktadır (Yarkın, 2013). Davranışlarındaki öz belirleme düzeyi artan bireyler kendilerine daha fazla değer vermekte ve çevreleri tarafından pekiştirildikleri için daha fazla sorumluluk almaktadır (Ryan ve Connell, 1989). Aksi takdirde çevresinden özerklik desteği görmeyen bireylerin kararları devamlı sorgulanmakta ve özerklik ihtiyacının doyuma ulaşması engellenmektedir. Sosyal çevrenin bireyin özerklik ihtiyacının doyuma ulaşması konusunda iki tür etkisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki tam özerklik desteği olarak ifade edilmektedir. Buna göre birey davranışlarını gerçekleştirirken tamamen hür iradesini ortaya koyabilmektedir. Böylece birey özerklik ihtiyacını tam olarak doyuma ulaştırabilmektedir. İkinci etki ise kontrollü özerklik desteği olarak ifade edilmektedir. Buna göre birey davranışlarını her ne kadar kendi hür iradesi ile özerk olarak ortaya koysa da sosyal çevrenin etki ve yönlendirmeleri ile davranışlarını sorgulamakta, düzenlemekte ve bazı durumlarda da değiştirebilmektedir. Çevresel koşullara göre bireyin davranışlarını şekillendirdiği kontrollü özerklikte, söz konusu davranışlar bireyin kendi tercihini yansıtmamaktadır. Böyle durumlarda birey kararlarını üzerindeki baskıya göre verdiği için kişisel olarak devamlı kendisini sorgulamakta, hata yapma olasılığı artmakta ve öznel iyi oluşu zarar görmektedir (Deci ve Ryan, 1987). Buradan hareketle bireyin özerk davranışlar sergilemesinin yalnızca kendisine bağlı olmadığı çıkarılabilir. Bu durumda ise içinde bulunulan sosyal çevrenin özerklik ihtiyacının doyuma ulaşmasında ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal çevreden algılanan özerklik desteği konusu, özerklik ihtiyacının doyumunu doğrudan etkilediği gibi diğer temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu da etkilemektedir. Söz konusu psikolojik bir ihtiyaç olduğunda; sosyal çevre ve bağlam özelliklerinin etkisinin olmaması mümkün değildir (Sheldon, Eliot, Kim ve Kasser, 2001). Öz belirleme kuramında sosyal çevre ile ilişkili olarak yapılan değerlendirmelerde temel olarak iki konu ele alınmaktadır. Bunlardan ilki sosyal çevre tarafından özerkliğin desteklenmesi, diğeri ise sosyal çevrenin kontrol edici olmasıdır. Özerkliğin

desteklenmesi, bireyin önem verdiği ve ilgi çekici bulduğu konularda kişisel fikirlerini önemsemeyi ifade etmektedir (Cihangir-Çankaya, 2005). Bireyler kendilerini geliştirmek amacıyla yeni deneyimlere girişmekte, yeni beceriler edinmekte ve edindiği becerileri uygulamaya çalışmaktadır. Bireyin girişimlerini desteklemek ve olumlu geri bildirim vermek, onun içsel motivasyonunu arttırmakta ve böylece bireysel amaçlarını gerçekleştirmesini sağlamaktadır (Andersen, Chen ve Carter, 2000). Özerklik desteğinin olmadığı durumlarda içsel motivasyonun sağlanamadığı, yaratıcılığın, kendine güvenin ve canlılığın (vitality) azaldığı ifade edilmektedir (Kasser ve Ryan, 1999).

Özerklik desteğinin ilk görüldüğü ortam, bireyin sosyalleşme sürecinde ilk olarak diğerleri -anne ve baba- ile karşılaştığı aile ortamıdır. Bu nedenle ebeveynlik uygulamaları kapsamında; ebeveynlerin tutumları, inançları ve çocuk yetiştirme davranışları özerklik desteği açısından oldukça önemlidir (Darling ve Steinberg, 1993). Bir ebeveynlik pratiği olarak özerklik desteği; çocuklarının kişisel değer ve ilgilerine önem vererek, kendi kararlarını kendileri vermeleri konusunda onları desteklemek anlamına gelmektedir (Deci ve Ryan, 1985; Gurland ve Grolnick, 2005). Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; ebeveynliğin çocuğa gösterilen kabul, sunulan psikolojik özerklik ve uygulanan kontrol olarak ele alındığı görülmektedir (Kındap, 2011; Schaefer, 1965). Ebeveynlerin çocuklarının inisiyatif kullanmasına imkân sağladığı ve çocuklarının girişimlerini desteklediği aile ortamlarında özerklik desteğinin varlığından söz edilebilir (La Guardia, Ryan, Couchman ve Deci 2000). Özerklik desteği sağlayan ebeveynlerin çocuklarının, kontrol edici ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek düzeyde içsel motivasyona sahip olduğu bulunmuştur (Ryan ve Deci, 2000).

b) Yetkinlik (*Competence*) İhtiyacı

Temel psikolojik ihtiyaçlardan bir diğeri olan yetkinlik ihtiyacı, bireyin herhangi bir işi yapmak için gereken beceriye sahip olduğuna ilişkin kendisine olan inancını ifade etmektedir. Yetkinlik ihtiyacı, bireyin yaptığı işlerden doyum sağlaması ve becerilerini geliştirmesini sağlamaktadır (Levesque, Zuehlke, Stanek ve Ryan, 2004). Yaptığı

işlerden doyum sağlamayı isteyen bireyler, kendilerini geliştirmek için önemli ölçüde enerjilerini kanalize etmekte ve kapasitelerini en yüksek düzeyde ortaya koymaktadır. Yetkinlik ihtiyacı, bireylerin yaşamında farklı alanlarda kendisini göstermektedir. Örneğin, yetkinlik biyolojik bir ihtiyaç olarak değerlendirildiğinde hayatta kalmaya ilişkin motivasyonu yansıtırken, psikolojik bir ihtiyaç olarak değerlendirildiğinde davranıştan doyum sağlamaya ilişkin motivasyonu yansıtmaktadır (Deci ve Ryan, 1985). Öz belirleme kuramına ilişkin çalışmaların ilk olarak White'ın (1959) motivasyon ve yeterlilikle ilgili çalışmalarından esinlenerek ortaya çıktığından daha önce bahsedilmiştir. White (1959) yapmış olduğu çalışmalar sonucunda, içsel motivasyon kaynaklı olmayan davranışların önemli ölçüde çevreyi etkilemek üzere ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Çevreyi etkilemek üzerine davranışlarını düzenleyen bireyler, kendilerini yeterli hissetmekte ve bu sayede içsel bir haz duymaktadır. Bu durumu yeni beceriler öğrenen bir çocuğun davranışlarını düzenlemesinde de gözlemlemek mümkündür. Yeni bir beceri öğrenen çocuklar, yetkinlik ihtiyacı doğrultusunda ve çevrelerinden aldığı olumlu geri bildirimler sayesinde, öğrendikleri beceriye ilişkin davranışları sıklıkla yinelenmektedir. Bir süre sonra yetkinlik ihtiyacının doyuma ulaşmasının bir sonucu olarak, sıklıkla yinelenen davranışa olan ilgi azalmaktadır. Böylece çocuğun ilgisi, yeni bir beceriyi öğrenmeye yönelecektir. Çocuklarda rahatlıkla gözlenebilen bu durum yetişkin bireyler için de geçerlidir. Bireyler de yetkinlik ihtiyacını hissettikçe bu ihtiyacın doyuma ulaşmasına yönelik davranışlarını düzenlemekte daha sonra ise yeni beceriler edinmeye yönelmektedir (Deci ve Ryan, 1985).

Yetkinlik ihtiyacı, Bandura'nın (1977) ortaya koymuş olduğu "öz-yeterlik (self-efficacy)" kavramı ile yakından ilişkilidir. Bandura (1994) öz-yeterlik kavramını, bireyin yaşamı üzerinde etkili olabilecek konularda yeterli performansı gösterebileceğine ilişkin kendisine olan inancı olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda değerlendirildiğinde öz-yeterliliği yüksek olan bireylerin istediği sonuçları elde edebileceğine ilişkin inançları, davranışlarını buna uygun şekillendirmesini sağlamakta ve bireysel başarıya ulaşmasında etkin rol oynamaktadır (Pajares ve Schunk, 2005). Benzer olarak yetkinlik ihtiyacı doyuma ulaşan bireyler de ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriye sahip olduğuna, bu bilgi ve beceriyi etkin bir şekilde kullanabileceğine ve bu süreçte karşılaşacağı sorunlarla baş

etmekte güçlük yaşamayacağına inanmaktadır. Yetkinlik ihtiyacı, bilgi ve becerisi benzer düzeylerde olan kişilerin ortaya koyacağı performansı belirlemede doğrudan etkilidir (Deci ve Ryan, 1985). Kendi yetkinliğine inanan ve güvenen kişiler, inanmayanlara göre amacına ulaşmak için harekete geçmekte zorlanmamakta ve zorluklarla daha etkin bir şekilde mücadele edebilmektedir (Bandura, 1996). Diğer yandan yetkinlik ihtiyacı doyuma ulaşmayan bireyler, sahip olduğu bilgi ve beceriyi ortaya koymakta sorun yaşamakta ve yeni durumlara uyum sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

Yetkinlik ihtiyacının tek başına doyuma ulaşması, bireyin psikolojik sağlığı açısından bir anlam ifade etmemektedir. Birey yetkinlik ihtiyacının doyumunu ancak destekleyici bir sosyal çevrede bulunduğu gerçekleştirilmektedir (Ingledeu, Markland ve Sheppard, 2004). Birey içinde bulunduğu sosyal çevreden hiçbir baskı ve zorlanma hissetmeden özerk kararlar verebildiği ölçüde kendisini yeterli hissedecektir (Sorhan, 2014). Bu nedenle yetkinlik ve özerklik ihtiyacı birbirini destekleyici davranışsal sonuçlar ortaya koymaktadır (Sheldon, Ryan ve Reis, 1996).

c) İlişkisellik (*Relatedness*) İhtiyacı

Temel psikolojik ihtiyaçlardan sonuncusu olan ilişkisellik ihtiyacında; bireylerin kurmuş olduğu sosyal ilişkilerde karşılıklı saygı, güven, duyarlılık, sıcaklık ve duygusal kabulü hissetmeleri ifade edilmektedir (Andersen, Chen ve Carter, 2000). Bireylerin içinde yaşadığı sosyal çevrede tek başına hayatını sürdürmesi mümkün değildir. Gerek biyolojik gerek psikolojik gerekse sosyal pek çok faktör nedeniyle bireyin hayatını sürdürmesi için diğerlerine ihtiyacı bulunmaktadır. Bu temel durum nedeniyle diğerleri ile ilişki kurma ve belirli sosyal gruplara dahil olma kaçınılmazdır. İlişkisellik ihtiyacında da bireyin yaşamında önem verdiği diğerleri ile yakınlık kurması, kurulan yakınlıktan doyum sağlaması ve diğerleri ile olan ilişkilerde desteklendiğini hissetmesi söz konusudur (Ingledeu vd., 2004; Reis vd., 2000).

İlişkisel ihtiyaçının doyumunda diğerleri ile kurulan ilişkiler söz konusu olduğu için gelişimsel bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bireyin kurmuş olduğu sosyal ilişkilerde karşı taraftaki kişilere atfedilen önem, farklı gelişimsel dönemlere göre değişim gösterebilmektedir. Buna göre erken gelişimsel dönemlerde (bebeklik ve çocukluk) birey için ebeveynleri ile kurmuş olduğu ilişkiler daha önemliken; ergenlik, beliren yetişkinlik ve sonraki gelişim dönemlerinde akranlar, romantik partnerler, öğretmenler veya iş arkadaşları ile kurulan ilişkiler daha önemli olabilmektedir (Cihangir-Çankaya, 2005). Bu durumda bireyler, ilişkisel ihtiyaçından elde edeceği doyum açısından farklı beklentilere sahip olmaktadır. Bireyin farklı beklentilere sahip olması ise sosyal çevresi ile kurduğu etkileşimlerde farklı motivasyon kaynaklarından beslenmesine neden olmakta ve böylece ilişkisel ihtiyaçının doyumunu sağlamaktadır (Calp, 2013). Yapılan çalışmalarda ilişkili olma ihtiyacından edinilen doyumun motivasyon ve psikolojik gelişim üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Deci ve Ryan, 2000). İlişkili olma ihtiyacından doyum sağlayan bireyler diğerlerini anlamaya, tanımaya ve sevgi duymaya yönelik yüksek düzeyde bir motivasyona sahip bulunmaktadır (Ryan ve Deci, 2006).

Özerklik ve yetkinlik ihtiyacında değinildiği gibi ilişkili olma ihtiyacı da tek başına psikolojik sağlığı iyileştirmede yeterli olamamaktadır. Bireyler özgür iradeleri ile özerk olarak kurduğu ilişkilerden, zorlama nedeniyle kurdukları ilişkilere göre daha fazla doyum sağlamaktadır. Bireylerin kendi kararları ile kurduğu ilişkilerde içsel motivasyonları daha yüksek olmaktadır (Deci, 1992). Sosyal ilişkilerde içsel motivasyonun daha yüksek olması toplumsal değerlerin içselleştirilmesini kolaylaştırmakta ve bireyin kendisini içinde bulunduğu topluma ait olma hissini arttırmaktadır. Buna göre bireyler kendi değerlerini paylaşan ve benzer yaşantılara sahip diğerleri ile bir arada bulduklarında ait olma duygusunu içselleştirme eğiliminde olmaktadır (Niemi ve Ryan, 2009). Diğer yandan öz belirleme kuramına göre insanlar doğuştan olarak kendilerini daha etkin, daha başarılı ve daha işlevsel kılan değerleri içselleştirme eğilimindedir (Rigby, Deci, Patrick ve Ryan, 1992). Söz konusu değerler bireylerin kendisini daha yeterli hissetmesini sağlayan değerlerdir. Bireyler kurdukları ilişkilerde kendilerini daha yeterli hissettikleri değerleri hiçbir baskıya maruz kalmadan

içselleştirdiklerinde temel psikolojik ihtiyaçlardan bütüncül bir doyum sağlanması mümkün olmaktadır. Ancak içinde yaşanan sosyal çevre birtakım değerleri bireye dayattığında, birey bu değerleri tam olarak içselleştirememektedir. Böyle bir durumda, kurmuş olduğu sosyal ilişkilerde desteklendiğini ve anlaşıldığını hissedemeyen bireyler, yaşadığı zorlukların üstesinden gelmekte ve çevresine uyum sağlamakta zorlanmaktadır (Baard, Deci ve Ryan, 2004). Özetle, bireylerin ilişkili olma ihtiyacı dışsal motivasyonunu edinmesi için son derece önemli olmakta ancak bu önemin olumlu yönde gerçekleşmesi için özerklik ve yetkinlik ihtiyacının karşılanması gerekmektedir.

2.2.2. Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunda Kültürel Farklılıklar

Öz belirleme kuramı temel varsayımlarına göre temel psikolojik ihtiyaçlar evrenseldir. Diğer bir deyişle temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun kültürden bağımsız olarak her birey için bir gereksinim olduğu belirtilir (Deci ve Ryan, 2000). Ancak kültürlerarası alanda çalışan pek çok araştırmacı öz belirleme kuramının bu iddiası konusunda farklı görüşlere sahiptir (Markus ve Kitayama, 1991; Markus, Kitayama ve Heiman, 1996). Bu araştırmacılar, özellikle temel psikolojik ihtiyaçlardan biri olan özerklik ihtiyacının bireyciliğin görüldüğü Batı kültürlerinde geçerli olduğunu; toplulukçuluğun görüldüğü kültürlerde ise özerklik ihtiyacına çok gereksinim duyulmadığını ifade etmektedir (Kitayama, Markus, Matsumoto ve Norasakkunkit, 1997). Buna paralel olarak toplulukçu kültürlerde bireyci kültürlerle kıyasla daha fazla ilişkisellik ihtiyacına gereksinim duyulduğu da ileri sürülmektedir. Bu doğrultuda düşünen araştırmacılar “özerklik” kavramını, “bağımsızlık” kavramı ile eş anlamda kullanmakta ve bu durum da bir kavram karmaşası yaşanmasına yol açmaktadır. Daha önce bahsedilmiş olduğu üzere özerklik kavramı ile bağımsızlık kavramı birbirinden farklı durumları ifade etmektedir. Bu nedenle kültürlerarası araştırmacıların (Iyengar ve DeVoe, 2003; Markus ve Kitayama, 2003) öne sürdüğü gibi özerklik ihtiyacı, ilişkilerde bir bağımsızlık ve kopukluk durumunu ifade etmemekte, aksine karşılıklı güven ve kabule dayalı ilişkiler kurmayı desteklemektedir (Kindap, 2011). Bunun en büyük göstergelerinden birisi, özerklik ve ilişkisellik ihtiyacının doyumunun birbiri ile ilişkili

olması ve birbirinden ayrı iki psikolojik durumu yansıtmıyor olmasıdır. Bu görüş Kağıtçıbaşı'nın (2005) ortaya koyduğu özerk-ilişkisel benlik kavramı ile de desteklenmektedir. Buna göre temel psikolojik ihtiyaçlar olarak kabul edilen özerklik ve ilişkisellik kavramları birbiri ile uyumlu şekilde bir arada var olabilmektedir. Bu doğrultuda önemli olan husus özerklik ve ilişkisellik kavramlarına nereden bakıldığıdır. Sosyo-kültürel özellikleri göz önünde bulundurarak ele alınan bir aile yapısında özerkliğin ve ilişkiselliğin ölçümü bağlamla uyumlu bir şekilde yapıldığında her iki ihtiyacın da son derece önemli olduğu belirlenebilir. Son zamanlarda yapılan kültürlerarası araştırmalar, her iki ihtiyacın birbiri ile uyumuna ilişkin psikolojik/duygusal aile modelini incelemeye yoğunlaşmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012).

Öz belirleme kuramı, temel psikolojik ihtiyaçların doyumuna ilişkin yapılan eleştirilerdeki iddialar karşısında, temel psikolojik ihtiyaçların evrenselliği iddiasının arkasında durmaktadır. Bu doğrultuda öz belirleme kuramına göre kültürel değerlerin bireylerin ihtiyaç doyumunu etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bu durum söz konusu üç temel psikolojik ihtiyacın evrenselliğini sarsmamakta, ihtiyaçların doyuma ulaşma yollarını farklılaştırmaktadır (Deci ve Ryan, 2008). Örneğin kontrol edici sosyal çevrenin daha sık görüldüğü kültürlerde bireyler yeterli düzeyde içsel motivasyon sağlayamayacakları için öznel iyi oluş düzeyinde azalma görülecektir (Chirkov ve Ryan, 2001). Buna karşı destekleyici bir sosyal çevrede bireylerin içsel motivasyonları yüksek olacak, temel psikolojik ihtiyaçları doyurulacak ve dolayısıyla öznel iyi oluş düzeyi artacaktır (Deci ve Ryan, 2000). Bu durumu kültürel açıdan değerlendirdiğimizde, kontrol edici sosyal çevreye toplulukçu kültürlerde daha sık rastlandığı düşünülür. Ancak bu konuda kontrol edici sosyal çevre ve toplulukçu kültürlerle özgü yakın ilişkilerdeki bağlılık karıştırılmamalıdır. Farklı kültürel değerlere sahip ülkelerdeki (Kore, Rusya, Türkiye ve Amerika) bireylerin katıldığı bir araştırmada, kültürel yapı ne olursa olsun özerklik ve öznel iyi oluş arasında olumlu ilişkiler olduğu görülmüştür (Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003). Diğer yandan Ryan ve Lynch (1989) tarafından Amerika'da yapılan bir araştırmada, ailelerinin destek ve yönlendirmesini olumlu olarak karşılayan ergenlerin (bağlılık), aileleri ile daha kopuk ve daha az ilişkileri olan ergenlere göre öznel iyi oluş düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı araştırmada ailesine daha bağlı

olduğu grlen ergenlerin ailelerinin daha fazla özerklik desteği gösterdiği ve bu ergenlerin daha az riskli davranış sergilediği görülmüştür. Bu araştırmalardan elde edilen sonuçlar, temel psikolojik ihtiyaçların evrensel olduğu iddiasını desteklemektedir.

z belirleme kuramı kapsamında temel psikolojik bir ihtiyaç olarak bahsedilen özerklik ihtiyacından, ayrışma-bireyleşme süreci konusunda gelişimsel bir kazanım olarak bahsedilmiştir. Ayrışma-bireyleşme süreci ve öz belirleme kuramı açısından aynı yapıyı ifade etmeyen özerklik kavramına ilişkin, ebeveyn-ocuk arasındaki ilişki söz konusu olduğunda ortak bazı çıkarımlar yapılabildiği grlmektedir. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarına sunduğu özerklik desteği hem çocuklarının birey olma sürecini olumlu etkilemekte hem de temel psikolojik ihtiyaçların doyuma ulaşmasını sağlamaktadır. Bu araştırma kapsamında beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşme konusu ile temel psikolojik ihtiyaç doyumunu arasındaki ilişkiler kapsamlı olarak incelenerek bireylerin yaşam doyumunu, depresyon ve benlik saygısı durumlarını nasıl etkilediği incelenmiş ve elde edilen tüm sonuçlar mevcut literatür bulguları ışığında tartışılmıştır.

BÖLÜM 3: YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırmanın örneklemini Ege Üniversitesi'nin sosyal bilimler alanında eğitim veren farklı fakültelerinde (Edebiyat Fakültesi, Eğitim Fakültesi ve İletişim Fakültesi) ve yabancı diller yüksekokulunda öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada ele alınan kuramsal temel doğrultusunda beliren yetişkinlik dönemi ile ilgili değerlendirmeler yapılacağı için çalışmaya katılan öğrencilerin 18-26 yaş arasında olması kriter olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan 26 yaş üzerindeki katılımcılar örneklemden çıkarılmıştır. Araştırmanın veri toplama süresince 638 katılımcıya ulaşılmış; yaş kriteri ve anketin %80'ini boş bırakma gibi nedenler ile toplam 23 kişinin anketi değerlendirmeye alınmamıştır. Bunun yanında bulgular kısmındaki veri temizleme ile ilgili başlık altında detaylı olarak anlatıldığı üzere, farklı durumlar nedeniyle ebeveynlerinin herhangi biri ile görüşmeyen ve dağılımlarında uç değerler olduğu görülen 88 katılımcının anketi değerlendirmeye alınmamıştır. Son durumda araştırmada yer alan 527 katılımcının fakülte, bölümlere ve sınıflara göre dağılımı Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcıların Fakülte, Bölümlere ve Sınıflara Göre Dağılımı

	Hazırlık	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	TOPLAM
Hazırlık	101					101
Edebiyat Fakültesi		123	28	51	69	271
<i>Almanca Müt. Ter.</i>	-	-	-	12	1	13
<i>Amerikan Kül. Edb.</i>	-	38	-	4	-	42
<i>Arkeoloji</i>	-	-	-	-	10	10
<i>Coğrafya</i>	-	-	-	33	7	40
<i>İngiliz Dili ve Edebiyatı</i>	-	1	-	-	50	51
<i>Psikoloji</i>	-	84	1	-	-	85
<i>Sosyoloji</i>	-	-	27	2	1	30
Eğitim Fakültesi			34	59		93
<i>Okul Öncesi Ö. Bölümü</i>	-	-	34	1	-	35
<i>PDR Bölümü</i>	-	-	-	58	-	58
İletişim Fakültesi			28	7	27	62
<i>Gazetecilik</i>	-	-	28	3	-	31
<i>Halkla İlişkiler</i>	-	-	-	4	27	31
TOPLAM	101	123	90	117	96	527

3.2. İşlem

Araştırmanın yapılabilmesi için öncelikle Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan onay alınmıştır. Etik kuruldan onay alınma sürecinde, araştırmada kullanılan veri toplama araçlarını geliştiren/uyarlayan tüm araştırmacılardan izin alınmıştır. Ardından üniversite öğrencilerinden veri toplanacağı için fakülte dekanlıklarına ve Ege Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokul Müdürlüğü'ne çalışma hakkında bilgi verilerek gerekli izinler alınmıştır.

Veri toplama işlemi, örnekleme yer alan üniversite öğrencilerinin ders saatleri içinde sınıflarda toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci ortalama 20-25 dk. sürmüştür. Katılımcılara verilen ankette ölçek sıralaması; Demografik Bilgi Formu, İhtiyaç Doyumu Ölçeği, Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği, CES Depresyon Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği şeklindedir. Öğrencilere öncelikle çalışmanın amacı açıklanarak, çalışmanın sonuçlarının bilimsel yayınlarda kullanılabileceğine ilişkin bilgi verilmiş ve araştırmaya katılmayı kabul edenlerden bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında; temel psikolojik ihtiyaç doyumu, beliren yetişkinler için bireyleşme, yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı değişkenleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada yer verilen değişkenleri ölçmek için kullanılan ölçekler aşağıda açıklanmıştır.

3.4.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan 20 maddelik bilgi formudur. Demografik bilgi formunda katılımcılara yönelik araştırma değişkenleri ile ilişkili olduğu dūřünölen demografik sorular (ör. cinsiyet, medeni durum, bölüm) yer almaktadır.

3.4.2. İhtiyaç Doyumu Ölçeği

Deci ve Ryan (1991) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Bacanlı ve Cihangir-Çankaya (2003) tarafından yapılmıştır. Toplam 21 maddeden oluşan ölçeekte özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. Ölçeğin orijinal uyarlama çalışmasında alt boyutların iç tutarlık güvenirlik katsayıları “özerklik” alt boyutu için $\alpha = .71$, “yetkinlik” alt boyutu için $\alpha = .60$ ve “ilişkisellik” alt boyutu için $\alpha = .74$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin tüm maddelerinin toplanması ile toplam ihtiyaç doyumu puanı elde edilmektedir. Toplam ihtiyaç puanı iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise $\alpha = .83$ olarak bulunmuştur. Bu araştırmadaki iç tutarlılık güvenirlik katsayılarının ise “özerklik” alt boyutu için $\alpha = .69$, “yetkinlik” alt boyutu için $\alpha = .68$ ve “ilişkisellik” alt boyutu için $\alpha = .78$ olduğu görölmektedir. Toplam ihtiyaç doyumu iç tutarlılık güvenirlik katsayısı ise $\alpha = .85$ olarak bulunmuştur.

Ölçeğin puanlaması ve değerlendirmesinde alt boyutlara bakıldığında; özerklik alt boyutunda kişinin eylemlerini “isteyerek” ve “kendisi tercih ederek” gerçekteştirmesi ve bu eylemleri “tamamen onaylıyor” olması ifade edilmektedir. Bu alt boyutta 1, 4, 8, 11, 17, 20 numaralı maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerden 4., 11. ve 20. maddeler ters puanlanmış maddelerdir. Yetkinlik alt boyutu kişinin bir işi yapmak için gerekli olan güce, bilgiye, beceriye sahip olma ve o işi yapabileceğine inanmasını ifade etmektedir. Bu alt boyutta 3, 5, 10, 13, 15, 19 numaralı maddeler bulunmaktadır. Bu maddelerden 3., 15. ve 19. maddeler ters puanlanmış maddelerdir. Son olarak ilişkisellik alt boyutu ile kişinin tatmin edici ve destekleyici sosyal ilişkilerden edindiği ihtiyaç doyumu ifade edilmektedir. Bu alt boyutta 2, 6, 7, 9, 12, 14, 16, 18, 21 numaralı maddeler

bulunmaktadır. Bu maddelerden 7., 16. ve 18. maddeler ters puanlanmış maddelerdir. Ölçek 7’li Likert tipinde uygulanmaktadır (0=Hiç doğru değil, 7=Çok doğru). Ölçekten alt boyut toplam puanları ve ölçek toplam puanı elde edilmektedir. Katılımcıların aldığı yüksek puanlar, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun yüksek olduğunu, düşük puanlar ise temel psikolojik ihtiyaç doyumunun düşük olduğunu göstermektedir.

3.4.3. Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Ölçeği-Kısa Form (ITEA-S)

Komidar, Zupančič, Socan, Levpušček ve Bjornsen (2014) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışması Doğan ve Balkaya (2014) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmada ölçeğin Karataş, Levpuscek ve Komidar (2017) tarafından geçerliliği değerlendirilen 21 maddelik kısa formu kullanılmıştır. 21 maddeden oluşan ölçek, anne ve baba ayrı olmak üzere iki form halinde uygulanmaktadır. Beliren yetişkinlik dönemi gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurularak geliştirilmiş olan ölçekte “destek arama (support seeking)”, “bağlanmışlık (connectedness)”, “müdahale hissetme (intrusiveness)”, “kendine güven (self-reliance)” ve “ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (fear of dissapointing the parent)” olmak üzere beş alt boyut bulunmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki alt boyutların iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları “destek arama” alt boyutu anne formu için $\alpha = .92$, baba formu için $\alpha = .90$; “bağlanmışlık” alt boyutu anne formu için $\alpha = .90$, baba formu için $\alpha = .88$; “müdahale hissetme” alt boyutu anne formu için $\alpha = .85$, baba formu için $\alpha = .86$; “kendine güven” alt boyutu anne formu için $\alpha = .82$, baba formu için $\alpha = .82$ ve “ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma” alt boyutu anne formu için $\alpha = .85$, baba formu için $\alpha = .91$ olarak bulunmuştur. Bu araştırmadaki iç tutarlılık güvenilirlik katsayılarının ise “destek arama” alt boyutu anne formu için $\alpha = .90$, baba formu için $\alpha = .90$; “bağlanmışlık” alt boyutu anne formu için $\alpha = .79$, baba formu için $\alpha = .82$; “müdahale hissetme” alt boyutu anne formu için $\alpha = .76$, baba formu için $\alpha = .83$; “kendine güven” alt boyutu anne formu için $\alpha = .72$, baba formu için $\alpha = .79$ ve “ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma” alt boyutu anne formu için $\alpha = .72$, baba formu için $\alpha = .84$ olduğu görülmektedir.

Ölçeğin puanlaması ve değerlendirilmesinde alt boyutların biraz daha detaylı açıklanmasında yarar vardır. Destek arama alt boyutu, kişilerin zor durumlarda kaldıklarında ebeveynlerinden duygusal destek (ör. öneri, yardım) sağlama arayışlarını ifade etmektedir. Bu alt boyutta 3, 6, 7, 17 ve 21 numaralı maddeler yer almaktadır. Bağlanmışlık alt boyutu, kişilerin karşılıklı olarak ebeveynlerini anlama, onlara saygı gösterme ve güven duymalarını ifade etmektedir. Bu alt boyutta 1, 10, 14 ve 16 numaralı maddeler yer almaktadır. Müdahale hissetme alt boyutu, kişilerin ebeveynlerinin özel alanlarına müdahalede buldukları algısını ifade etmektedir. Bu alt boyutta 2, 5, 11, 18 ve 20 numaralı maddeler yer almaktadır. Kendine güven alt boyutu, kişilerin problemler karşısında ve önemli kararlar verme konusunda ebeveynlerinin yardımı olmaksızın kendilerine ne derece güvendiğini ifade etmektedir. Bu alt boyutta 9, 13, 15 ve 19 numaralı maddeler yer almaktadır. Son olarak ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutu; kişilerin ebeveynlerin beklentilerini karşılamadıkları takdirde hissettikleri korku, kaygı ve suçluluğu ifade etmektedir. Bu alt boyutta 4, 8 ve 12 numaralı maddeler yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddeler arasında ters madde bulunmamaktadır. Ölçek 5'li Likert tipinde uygulanmaktadır (0=Hiç doğru değil, 5=Tamamen doğru). Puanlama yapılırken her madde için ortalama değer hesabı yapılır. Bağlantılı olma ve kendine güven alt boyutlarından alınan yüksek puanlar ile destek arama, müdahale hissetme ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarından alınan düşük puanlar beliren yetişkinlik döneminde bireyleşmenin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

3.4.4. Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Köker (1991) tarafından yapılmıştır. Toplam 5 maddeden oluşan ölçekte tek boyut bulunmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki iç tutarlık güvenilirlik katsayısının $\alpha = .85$ olduğu görülmüştür. Bu araştırmadaki iç tutarlık güvenilirlik katsayısı da $\alpha = .85$ olarak bulunmuştur.

Bireyin kendi yaşamını genel olarak nasıl değerlendirdiğini yansıtan ölçek, 7'li Likert tipinde uygulanmaktadır (1=Kesinlikle Hayır, 7= Kesinlikle Evet). Ölçekte ters puanlanmış madde bulunmamaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar kişilerin yaşam doyumunun yüksek olduğunu göstermektedir.

3.4.5. CES Depresyon Ölçeği

Radloff (1977) tarafından depresyon semptomlarını ölçmek için geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Tatar ve Saltukoğlu (2010) tarafından yapılmıştır. Toplam 10 madde bulunan ölçekte tek boyut bulunmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki iç tutarlık güvenilirlik katsayısının $\alpha = .74$ olduğu görülmüştür. Bu araştırmadaki iç tutarlık güvenilirlik katsayısı ise $\alpha = .67$ olarak bulunmuştur.

4'lü Likert tipinde puanlanan ölçek 10 maddeden oluşmaktadır (0=Hiçbir zaman, 3=Çoğu zaman). Ölçek maddelerinde ters puanlanmış madde bulunmamaktadır. Ölçeği dolduran kişilerden geçtiğimiz iki haftayı düşünerek ölçekte yer alan ifadeleri ne sıklıkla yaşadıklarını değerlendirmeleri istenir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, kişilerin depresyon düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.4.6. Benlik Saygısı Ölçeği

Rosenberg (1965) tarafından geliştirilen bu ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Toplam 10 madde bulunan ölçekte tek boyut bulunmaktadır. Ölçeğin uyarlama çalışmasındaki iç tutarlık güvenilirlik katsayısının $\alpha = .75$ olduğu görülmüştür. Bu araştırmadaki iç tutarlık güvenilirlik katsayısı ise $\alpha = .90$ olarak bulunmuştur.

4'lü Likert tipinde puanlanan ölçek 10 maddeden oluşmaktadır (0=Kesinlikle katılmıyorum, 3=Kesinlikle katılıyorum). Ölçek maddelerinden 3, 5, 8, 9 ve 10 numaralı maddeler ters puanlanmış maddelerdir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, kişilerin benlik saygısının yüksek olduğunu göstermektedir.

3.4. İstatistiksel Değerlendirme

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 21.00 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Cronbach Alpha iç tutarlılık güvenilirlik analizi, Pearson korelasyon analizi, bağlantılı örneklem için T-Testi, tek yönlü MANOVA, tekrarlı MANOVA ve çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Çoklu karşılaştırmalarda izlem testi olarak Bonferoni testinden yararlanılmıştır.

BÖLÜM 4: BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgularda ilk olarak kayıp değer bilgisi, veri temizleme işlemi ve veri setinin parametrik istatistiksel analizlere uygunluğu değerlendirilmiştir. Daha sonra katılımcıların demografik bilgilerine ve araştırmada yer verilen değişkenler arasındaki korelasyon değerlerine yer verilmiştir. Sonrasında araştırmadaki temel değişkenlerden biri olan temel psikolojik ihtiyaç doyumunun demografik değişkenlere göre farklılaşması ve temel psikolojik ihtiyaçların; yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Devamında araştırmadaki temel değişkenlerden diğeri olan bireyleşme alt boyutlarının katılımcıların demografik özelliklerine göre farklılaşması ve bireyleşme alt boyutlarının; yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordayıp yordamadığı değerlendirilmiştir. Son olarak ise bireyleşme alt boyutlarının temel psikolojik ihtiyaç doyumunu yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, bu sıra gözetilerek aşağıda detaylı olarak anlatılmıştır.

4. 1. Kayıp Değer Bilgisi, Veri Temizleme İşlemi ve Veri Setinin Parametrik İstatistiksel Analizlere Uygunluğu

Araştırmada yer alan değişkenlere ilişkin veri toplama araçlarına verilen yanıtlardaki kayıp değerler, %5'in oldukça altındadır. Geniş bir örneklemede ($n > 200$) %5 veya altında kayıp değer bulunması, analiz bulgularında herhangi bir farklılaşmaya yol açmadığı için kayıp değerler ile ilgili herhangi bir uygulama yapılmamıştır (Tabachnick ve Fidell, 2007).

Bir sonraki adım olan veri temizleme işlemi için öncelikle veri setinde yer alan tüm değerlerin frekans analizlerine bakılarak yanlış girilen değer olup olmadığı incelenmiş ve tespit edilen yanlış girişler düzeltilmiştir. Daha sonra uç (extreme) değerler olup olmadığı değerlendirilmek üzere tüm değişkenlerin standart z değerleri alınmıştır. Standart z değerleri üzerinden ± 3.29 aralığı dışında kalan değerler uç değer olarak kabul edildiği için bu değerlerin veri setinden çıkarılması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell,

2007). Buradan hareketle uç değer olarak gözlemlenen 61 katılımcının verisi veri setinden çıkarılmıştır. Bunun yanında araştırmanın ana değişkenlerinden biri olan bireyleşme alt boyutları için her iki ebeveyne ilişkin değerlendirmeler yapıldığından elde edilen sonuçların iç geçerliliğinin daha yüksek olması amacıyla ebeveynlerinden birini kaybetmiş ve ebeveyninden herhangi birisi ile hiç görüşmemiş/görüşmeyen toplam 27 katılımcının verisi veri setinden çıkartılmıştır. Son durumda veri setinde yer alan katılımcı sayısı 527 olmuştur.

Veri temizleme işlemi sonrasında veri setinin öncelikle normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Dağılım normalliğini değerlendirmek üzere değişkenlerin psikometrik özellikleri, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Sonuçlara göre tüm değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 1 aralığında olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 4.1). Bu nedenle araştırmada yer alan değişkenlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir.

Tablo 4.1. Araştırmadaki Değişkenlerin Psikometrik Özellikleri (N = 527)

	\bar{x}	SS	α	Ranj		Çarpıklık
				Potansiyel	Mevcut	
Temel Psikolojik İhtiyaçlar						
Özerklik	5.21	0.88	.69	1-7	2.2-7	-.30
Yetkinlik	4.76	0.94	.68	1-7	2.3-7	-.19
İlişkiselik	5.34	0.83	.78	1-7	2.6-7	-.39
Toplam İhtiyaç Doyumu	5.14	0.71	.85	1-7	3-6.7	-.28
ITEA-S						
Destek arama (a)	3.69	0.98	.90	1-5	1-5	-.65
Bağlanmışlık (a)	4.06	0.75	.79	1-5	1.5-5	-.67
Müdahale hissetme (a)	2.85	0.83	.76	1-5	1-5	.42
Kendine güven (a)	3.80	0.72	.72	1-5	1.75-5	-.14
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	3.27	0.99	.72	1-5	1-5	-.25
Destek arama (b)	3.10	1.05	.90	1-5	1-5	-.20
Bağlanmışlık (b)	3.57	0.93	.82	1-5	1-5	-.53
Müdahale hissetme (b)	2.17	0.85	.83	1-5	1-5	.82
Kendine güven (b)	3.92	0.79	.79	1-5	1.25-5	-.31
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	3.30	1.14	.84	1-5	1-5	-.36
Yaşam Doyumu	4.30	1.31	.85	1-7	1-7	-.33
CES Depresyon	1.51	0.51	.67	0-3	0.5-2.8	.16
Benlik Saygısı	2.07	0.59	.90	0-3	0.3-3	-.39

a= anne formu, b= baba formu

4.2. Araştırma Örneklemine İlişkin Demografik Bilgiler

Araştırma örnekleme ilişkin demografik bilgilerin edinilmesi için katılımcılara cinsiyet, yaş, üniversitede okudukları bölüm, sınıf düzeyi, medeni durum, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu, geçirdikleri önemli bir rahatsızlık olup olmadığı, kardeş sayısı, kaldıkları yer ile ebeveynlerinin medeni durumu, eğitim düzeyi ve bir işte çalışıp çalışmaması soruları sorulmuştur. Elde edilen verilere göre araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin demografik bilgilerine ilişkin dağılım değerleri Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım Değerleri

	f	%
Cinsiyet		
Kadın	366	69
Erkek	161	31
Yaş		
18-20	214	41
21-23	268	51
24-26	45	8
Bölüm		
Almanca Mütercim Tercümanlık	13	2
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	42	8
Arkeoloji	10	2
Coğrafya	40	8
Gazetecilik	31	6
Halkla İlişkiler	31	6
İngiliz Dili ve Edebiyatı	41	8
Okul Öncesi Öğretmenliği	35	7
Psikoloji	85	17
PDR	58	11
Sosyoloji	30	6
Yabancı Diller (Hazırlık)	101	19
Sınıf düzeyi		
Hazırlık	101	19
1.Sınıf	123	23
2.Sınıf	90	17
3.Sınıf	117	22
4.Sınıf	96	18
Medeni durum		
Bekar	520	99
Sözlü-nişanlı	6	1
Sosyoekonomik durum		
Çok kötü-kötü	41	8
Orta	364	69
Çok iyi-iyi	122	23
Romantik İlişki Durumu		
Romantik ilişkisi var	206	39
Romantik ilişkisi yok	320	61

Tablo 4.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım Değerleri (devam)

	f	%
<i>Fiziksel Rahatsızlık Geçirme</i>		
Geçirdi	78	18
Geçirmedi	348	82
<i>Psikolojik Rahatsızlık Geçirme</i>		
Geçirdi	84	20
Geçirmedi	342	80
<i>Ailenin yaşadığı yer</i>		
İzmir’de	128	30
İzmir dışında	294	70
<i>Kim(ler)le yaşadığı</i>		
Aile ile birlikte	110	26
Yurtta	166	39
Arkadaş ile birlikte	104	24
Tek başına	19	5
Akrabaların yanında	12	3
Kız/erkek arkadaşıyla	14	3
<i>Yetişkinliğe eriştiğini düşünme</i>		
Düşünüyor	120	28
Bazı açılardan evet, bazı açılardan hayır	292	69
Düşünmüyor	14	3
<i>Ebeveyn medeni durum</i>		
Evli	463	88
Boşanmış	63	12
<i>Annenin eğitim durumu</i>		
Okuma yazma bilmiyor	14	3
Okur-yazar/İlkokul mezunu	178	34
Ortaokul mezunu	83	16
Lise mezunu	145	28
İki yıllık yüksekokul mezunu	20	4
Üniversite mezunu	79	15
Lisansüstü mezunu	7	1

Tablo 4.2. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Dağılım Değerleri (devam)

	f	%
Babanın eğitim durumu		
Okuma yazma bilmiyor	3	1
Okur-yazar/İlkokul mezunu	98	19
Ortaokul mezunu	90	18
Lise mezunu	152	30
İki yıllık yüksekokul mezunu	37	7
Üniversite mezunu	113	22
Lisansüstü mezunu	21	4
Annenin çalışma durumu		
Çalışıyor	197	37
Çalışmıyor	330	63
Babanın çalışma durumu		
Çalışıyor	428	81
Çalışmıyor	97	19

Bu araştırmaya 366'sı kadın (%69) ve 161'i (%31) erkek olmak üzere toplam 527 katılımcı katılmıştır. Beliren yetişkinlik dönemi ile ilgili değerlendirmeler yapılması hedeflendiği için 18-26 yaş arasında ($\bar{x}= 21$, $ss= 1.6$) olan katılımcılar ile çalışılmıştır. Katılımcıların 214'ü (%41) 18-20, 268'i (%51) 21-23 ve 45'i (%8) 24-26 yaşları arasındadır. Demografik bilgi formunda ilk olarak katılımcıların öğrenim durumlarına ilişkin sorular yer almaktadır. Katılımcıların 101'i (%19) Hazırlık, 13'ü (%2) Almanca Mütercim ve Tercümanlık, 42'si (%8) Amerikan Kültürü ve Edebiyatı, 10'u (%2) Arkeoloji, 40'ı (%8) Coğrafya, 41'i (%8) İngiliz Dili ve Edebiyatı, 85'i (%17) Psikoloji, 30'u (%6) Sosyoloji, 35'i (%7) Okul Öncesi Öğretmenliği, 58'i (%11) Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR), 31'i (%6) Gazetecilik ve 31'i (%6) Halkla İlişkiler Bölümü'nde öğrenim görmektedir. Bu bölümlerde öğrenim gören katılımcıların 101'i (%19) hazırlık sınıfına, 123'ü (%23) birinci sınıfa, 90'ı (%17) ikinci sınıfa, 117'si (%22) üçüncü sınıfa ve 96'sı (%18) dördüncü sınıfa gitmektedir.

Demografik bilgi formunda yer alan diğer sorularda katılımcıların medeni durumları, sosyoekonomik düzeyleri, romantik ilişkisi durumları ve fiziksel veya psikolojik herhangi bir hastalık geçirip geçirmediği sorgulanmıştır. Medeni durumun sorulduğu soruyu katılımcıların 520'si (%99) bekar, 6'sı (%1) sözlü-nişanlı oldukları şeklinde yanıtlamışlardır. Sosyoekonomik durum sorusu, katılımcıların algılarındaki sosyoekonomik düzeyi öğrenmek amaçlandığı için, aylık gelir düzeyinin sorulduğu sürekli bir soru yerine niteliksel ifadelerin yer aldığı kategorik bir soru olarak düzenlenmiştir. Buna göre sosyoekonomik durum sorusuna katılımcıların 41'i (%8) çok kötü-kötü, 364'ü (%69) orta, 122'si (%23) çok iyi-iyi yanıtını vermiştir. Gerek bireyleşme alt boyutları gerekse temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile ilişkili olacağı düşünüldüğü için katılımcıların romantik ilişki durumları sorulmuştur. Yanıtlara göre katılımcıların 206'sının (%39) romantik ilişkisinin olduğu ve 320'sinin (%61) romantik ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Fiziksel ve psikolojik bütünlüğün herhangi bir şekilde bozulmasının araştırmanın ana değişkenleri üzerinde etkisi olabileceği düşünüldüğü için katılımcılara erken çocukluk yaşantılarından bu zamana kadar herhangi fiziksel/psikolojik bir rahatsızlık geçirip geçirmediği sorulmuştur. Sonuçlara göre katılımcıların 78'i (%18) fiziksel ve 84'ü (%20) psikolojik rahatsızlık geçirdiğini bildirirken; 348'i (%82) fiziksel ve 342'si (%80) psikolojik rahatsızlık geçirmediğini bildirmişlerdir.

Beliren yetişkinlik dönemi, literatür kısmında bahsedildiği üzere yetişkin olup olmama ilgili pek çok kararsızlığın yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle katılımcıların yetişkinliğe erişip erişemedikleri ile ilgili ne düşündükleri sorulmuştur. Verilen yanıtlara göre katılımcıların 120'si (%28) yetişkinliğe eriştiğini düşünürken, 14'ü (%3) yetişkinliğe erişmediğini düşünmektedir. Bunun yanında katılımcıların 292'si (%69) bazı açılardan yetişkin, bazı açılardan yetişkin olmadığını ifade etmişlerdir.

Demografik bilgi formunda yer alan son bölümde, katılımcıların aile ile ilişkili bilgilerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda katılımcılara ailelerinin nerede yaşadığı ve üniversite öğrenimleri sırasında nerede kaldıkları ile ilgili sorular sorulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların 128'inin (%30) ailesinin İzmir'de

ve 294'ünün (%70) ailesinin İzmir dışında yaşadığı görülmüştür. Bunun yanında katılımcıların 110'u (%26) ailesi ile birlikte, 166'sı (%39) yurttan, 104'ü (%24) arkadaşları ile birlikte, 12'si (%3) akrabalarının yanında ve 14'ü (%3) kız/erkek arkadaşı ile birlikte yaşamaktadır.

Katılımcıların ebeveynlerine ilişkin bilgi edinmek için, ebeveynlerinin medeni durumu, ebeveynlerinin eğitim durumu ve ebeveynlerin çalışma durumu soruları sorulmuştur. Elde edilen yanıtlara göre, katılımcıların 463'ünün (88) ebeveyni evli ve 63'ünün (%12) ebeveyni boşanmıştır. Katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumuna bakıldığında, 14'ünün (%3) annesinin okuma yazma bilmediği, 178'inin (%34) annesinin okur-yazar veya ilkokul mezunu olduğu, 83'ünün (%16) annesinin ortaokul mezunu olduğu, 145'inin (%28) annesinin lise mezunu olduğu, 20'sinin (%4) annesinin iki yıllık yüksekokul mezunu olduğu, 79'unun (%15) annesinin üniversite mezunu olduğu ve 7'sinin (%1) annesinin lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Diğer yandan katılımcıların 3'ünün (%1) babasının okuma yazma bilmediği, 98'inin (%19) babasının okur-yazar veya ilkokul mezunu olduğu, 90'ının (%18) babasının ortaokul mezunu olduğu, 152'sinin (%30) babasının lise mezunu olduğu, 37'sinin (%7) babasının iki yıllık yüksekokul mezunu olduğu, 113'ünün (%22) babasının üniversite mezunu olduğu ve 21'nin (%4) babasının lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların 197'sinin (%37) annesi ve 428'inin (%81) babası bir işte çalışırken; 330'unun (%63) annesi ve 97'sinin (%19) babası herhangi bir işte çalışmamaktadır.

4.3. Araştırmada Yer Alan Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırma değişkenlerine ilişkin elde edilen veriler parametrik değişkenlerdir. Bu nedenle H_1 'in (*Üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu, bireyleşme, yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon puanları arasında ilişki vardır*) değerlendirilmesi amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon testi kullanılmıştır.

Temel psikolojik ihtiyaçlar (özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik), ITEA-S (destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma), yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı değişkenlerinin arasındaki ilişki Pearson Korelasyon tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuçlara göre değişkenler arasındaki korelasyon katsayısı değerlerinin $r = -.10$ ile $r = .66$ arasında değiştiği görülmüştür; $p < 0.001$, $p < 0.05$. Değişkenler arasındaki ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaç doyumu alt boyutları ile bireyleşme alt boyutlarından destek arama, bağlanmışlık ve kendine güven arasında pozitif ilişki katsayıları; müdahale hissetme ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma arasında ise negatif ilişki katsayıları olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan anneden müdahale hissetme ile yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumu arasında; anneden algılanan kendine güven ile ilişkisellik ihtiyacı doyumu arasında; babadan destek arama ile özerklik ihtiyacı doyumu arasında, babadan müdahale hissetme ile yetkinlik, ilişkisellik ve toplam ihtiyaç doyumu arasında ve babadan algılanan kendine güven ile ilişkisellik ve toplam ihtiyaç doyumu arasında herhangi bir ilişki olmadığı görülmektedir. Son olarak temel psikolojik ihtiyaç doyumu alt boyutları ile yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon puanları arasında pozitif ve negatif ilişkiler olduğu görülürken, bireyleşme alt boyutlarının söz konusu değişkenlerin bazıları ile anlamlı düzeyde ilişkili bazıları ile ise ilişkili olmadığı görülmüştür. Tüm değişkenlerin birbiri ile ilişki düzeyini gösteren korelasyon katsayısı değerleri Tablo 4.3'de gösterilmiştir.

Tablo 4.3. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu, ITEA-S (anne ve baba), Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısı Puanlarının Korelasyon Değerleri Özeti

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	\bar{x}	SS
1. Özerklik	1																	5.21	0.88
2. Yetkinlik	.48**	1																4.76	0.94
3. İlişkiselik	.44**	.51**	1															5.34	0.83
4. Toplam ihtiyaç doyumu	.76**	.81**	.85**	1														5.14	0.71
5. Destek arama (a)	.12**	.14**	.21**	.20**	1													3.69	0.98
6. Bağlanmışlık (a)	.28**	.27**	.27**	.34**	.66**	1												4.06	0.75
7. Müdahale hissetme (a)	-.15**	-.07	-.07	-.12**	-.02	-.13**	1											2.85	0.83
8. Kendine güven (a)	.15**	.13**	-.03	.09*	-.47**	-.18**	-.03	1										3.79	0.72
9. Ehkuk*** (a)	-.20**	-.17**	-.09*	-.18**	.27**	.02	.26**	-.19**	1									3.27	0.99
10. Destek arama (b)	.06	.13**	.13**	.14**	.26**	.14**	.07	-.17**	.15**	1								3.10	1.05
11. Bağlanmışlık (b)	.22**	.21**	.21**	.26**	.14**	.26**	.06	.02	-.04	.65**	1							3.57	0.93
12. Müdahale hissetme (b)	-.09*	-.04	-.02	-.06	-.04	-.11*	.28**	-.06	.16**	.28**	.02	1						2.17	0.85
13. Kendine güven (b)	.17**	.11**	-.05	.08	-.11*	.02	-.09*	.55**	-.13**	-.42**	-.20**	-.19**	1					3.92	0.79
14. Ehkuk*** (b)	-.22**	-.16**	-.10*	-.19**	.08	-.05	.22**	-.11*	.54**	.37**	.10*	.34**	-.26**	1				3.30	1.14
15. Yaşam Doyumu	.39**	.46**	.36**	.49**	.25**	.33**	-.11**	-.01	-.07	.20**	.29**	-.05	-.02	-.06	1			4.30	1.31
16. CES Depresyon	-.26**	-.27**	-.22**	-.31**	-.04	-.09*	.02	-.02	.21**	-.06	-.07	-.01	.07	.12**	-.22**	1		1.51	0.51
17. Benlik Saygısı	.47**	.66**	.43**	.64**	.13**	.30**	-.02	.13**	-.18**	.07	.20**	-.11**	.13**	-.18**	.42**	.35**	1	2.07	0.59

* $p < .05$, ** $p < .01$; a (anne), b (baba); ***Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutu

4.4. Temel Psikolojik İhtiyaçlar ile İlgili Analizler

Temel psikolojik ihtiyaçlar ile ilgili analizler; temel psikolojik ihtiyaç doyumunun demografik değişkenlere göre farklılaşması (H₂) ve temel psikolojik ihtiyaç doyumunun yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon değişkenlerini yordayıp yordamaması (H₃) açısından incelenmiştir. Temel psikolojik ihtiyaç doyumunun demografik değişkenlere göre farklılaşması incelenirken bağımsız değişken ilgili demografik özellik ve bağımlı değişkenler özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı olmak üzere tek faktör çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. MANOVA analizinin uygulanması için belirli varsayımlar bulunmaktadır. Bu varsayımlar kovaryans matrisinin homojenliği (herhangi iki bağımlı değişken arasındaki ilişkinin bağımsız değişkenlerin tüm düzeylerinde aynı olması), grup içi dağılımlarının normal olması (çok değişkenli normallik) ve çoklu bağlantısallık (multicollinearity) olmaması şeklindedir. Yapılan tüm MANOVA analizleri için normal dağılım ve çoklu bağlantısallık olmaması varsayımının karşılandığı görülmüştür. Kovaryans matrisinin homojenliği varsayımının karşılanıp karşılanmadığı Box's M testi anlamlılık değerine bakılarak değerlendirilmektedir. Box's M testi anlamlılık düzeyi .001'den büyük olduğunda varsayımın karşılanmış olduğu kabul edilerek analiz sonuçlarının yorumlanmasında Wilks' λ değerlerine bakılmıştır.

4.4.1. Demografik Bilgiler ve Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu

Araştırmanın ikinci hipotezi olarak temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun sosyo-demografik özelliklere (Cinsiyet, yaşa, sınıf düzeyi, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu ve fiziksel/psikolojik rahatsızlık geçirme durumu) göre farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda sırasıyla özetlenmiştir.

Temel psikolojik ihtiyaç doyumu puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek faktör çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Sonuçlara göre, cinsiyet değişkeninin temel psikolojik ihtiyaç doyumu üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [Wilks' $\lambda = .96$;

$F(3, 523) = 6.96, p < .001, \eta^2 = .04$]. Cinsiyet değişkeninin temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan ileri analiz sonucuna göre özerklik ihtiyacı doyumunda kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılaşma görülmezken [$F(1, 525) = 1.26, p > .05$], yetkinlik [$F(1, 525) = 5.93, p < .05$] ve ilişkisellik [$F(1, 525) = 19.76, p < .001$] ihtiyacı doyumunu puan ortalamalarında cinsiyete göre farklılaşma olduğu görülmüştür. Söz konusu farklılaşmaların ne yönde olduğunu anlamak üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre kadınların yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunu puanları ortalamasının, erkeklerin yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunu puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, beliren yetişkinlik dönemindeki kadınlar ve erkekler özerklik ihtiyacı doyumunda farklılaşmazken, kadınların yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumunu erkeklere göre daha fazladır. Bulgulara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4.4. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Cinsiyetine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri

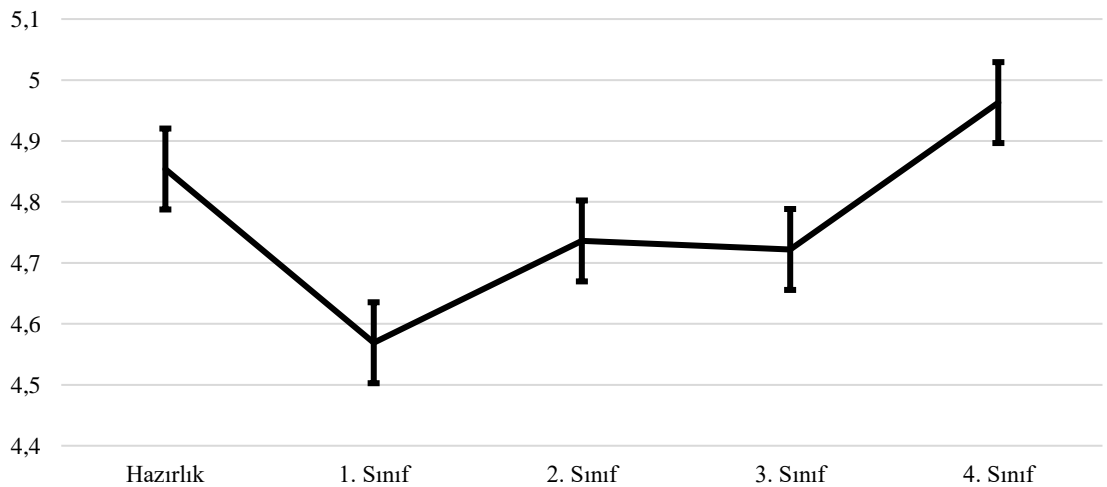
Değişkenler	Kadın (n = 366)		Erkek (n = 161)		F (1, 525)
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Özerklik	5.23	0.87	5.14	0.90	1.26
Yetkinlik	4.82	0.92	4.61	0.98	5.93*
İlişkisellik	5.45	0.79	5.10	0.90	19.76**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Temel psikolojik ihtiyaç doyumunu puan ortalamalarının yaşa göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için öncelikle 18-26 yaş arasındaki katılımcıların yaş aralıkları 18-20, 21-23 ve 24-26 olacak şekilde üç gruba ayrılmış ve sonrasında tek faktörlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, yaş değişkeninin temel psikolojik ihtiyaç doyumunu üzerindeki temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür, [Wilks' $\lambda = .98$; $F(6, 1044) = 1.50, p > .05, \eta^2 = .001$]. Diğer bir deyişle beliren yetişkinlik döneminde farklı yaşlarda olan katılımcıların temel psikolojik ihtiyaç doyumlarında herhangi bir farklılaşma görülmemektedir.

Temel psikolojik ihtiyaç doyumu puan ortalamalarının sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek faktörlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, sınıf düzeyi değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [Wilks' $\lambda = .95$; $F(12, 1376.08) = 2.17, p < .05, \eta^2 = .02$]. Sınıf düzeyi değişkeninin temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan ileri analiz sonucuna göre özerklik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunda sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma gözlenmezken, yetkinlik ihtiyacı doyumunda sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu bulunmuştur [$F(4, 522) = 2.73, p < .05$]. Söz konusu farklılaşmanın sınıf düzeylerine göre nasıl değiştiğini belirlemek için polinomial karşılaştırma (polynomial contrast) analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre farklı sınıf düzeylerindeki katılımcıların yetkinlik ihtiyacı doyumunun kuadratik (quadratic) eğilim gösterdiği görülmektedir, $p < .05$. Diğer bir deyişle; katılımcıların hazırlık sınıfındaki yetkinlik ihtiyacı doyumunu, birinci sınıfa geçtiğinde anlamlı düzeyde azalırken, ikinci ve üçüncü sınıfa geçince anlamlı düzeyde artmakta ve dördüncü sınıfa geldiklerinde bu artış doğrusal olarak devam ederek en yüksek yetkinlik ihtiyacı doyumuna ulaşmaktadır (bkz. Şekil 4.1). Farklı sınıf düzeylerine göre yetkinlik ihtiyacı doyumunu puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Şekil 4.1. Katılımcıların Yetkinlik İhtiyacı Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyine Göre Polinomial Karşılaştırması

Tablo 4.5. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumunu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Sınıf Düzeyine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri

Değişkenler	Sınıf Düzeyi										F(4,522)
	Hazırlık Sınıfı (n = 101)		Birinci Sınıf (n = 123)		İkinci Sınıf (n = 90)		Üçüncü Sınıf (n = 117)		Dördüncü Sınıf (n = 96)		
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Özerklik	5.37	0.79	5.25	0.94	5.11	0.95	5.09	0.85	5.21	0.87	1.71
Yetkinlik	4.85	0.87	4.57	1.00	4.74	0.95	4.72	0.94	4.96	0.87	2.73*
İlişkiselik	5.37	0.85	5.40	0.83	5.29	0.87	5.29	0.77	5.35	0.83	0.39

* $p < .05$, ** $p < .01$

Temel psikolojik ihtiyaç doyumunu puanlarının sosyoekonomik duruma göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için öncelikle sosyoekonomik durum kategorileri çok kötü-kötü, orta ve iyi-çok iyi olarak gruplandırılmış ve sonrasında tek faktörlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, sosyoekonomik durum değişkeninin temel psikolojik ihtiyaç doyumunu üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [Wilks' $\lambda = .96$; $F(6, 1044) = 4.64$, $p < .01$, $\eta^2 = .02$]. Sosyoekonomik durum değişkeninin temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan ileri analiz sonucuna göre her üç ihtiyaç doyumunu puan ortalamasının da sosyoekonomik düzeye göre farklılaştığı bulunmuştur. [Özerklik, $F(2, 524) = 8.32$, $p < .001$; Yetkinlik, $F(2, 524) = 8.27$, $p < .001$; İlişkiselik, $F(2, 524) = 6.64$, $p < .01$]. Söz konusu farklılaşmanın hangi sosyoekonomik düzeyler arasında olduğunu belirlemek için Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre çok kötü-kötü sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların üç temel psikolojik ihtiyaç doyumundaki puan ortalamalarının, orta ve iyi-çok iyi düzeydeki katılımcıların puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu görülürken; orta sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların üç temel psikolojik ihtiyaç doyumundaki puan ortalamalarının iyi-çok iyi sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların puan ortalamalarından farklılaşmadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle; çok kötü-kötü sosyoekonomik düzeyde olanların temel psikolojik ihtiyaç doyumunu diğer sosyoekonomik düzeylere göre daha azken, orta ve iyi-çok sosyoekonomik düzeyde olanlar temel psikolojik ihtiyaç doyumunu

açısından farklılaşmamaktadır. Bulgulara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.6’da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Sosyoekonomik Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri

Değişkenler	Sosyoekonomik Durum						F(2,524)
	Çok kötü-kötü (n = 41)		Orta (n = 364)		İyi-çok iyi (n = 122)		
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Özerklik	4.77	0.98	5.19	0.87	5.40	0.84	8.32**
Yetkinlik	4.27	1.01	4.75	0.92	4.95	0.93	8.27**
İlişkisellik	4.93	0.84	5.35	0.82	5.46	0.80	6.64*

* $p < .05$, ** $p < .01$

Temel psikolojik ihtiyaç doyumu puanlarının romantik ilişki durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için tek faktörlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, romantik ilişki durumu değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür [Wilks' $\lambda = .98$; $F(3, 522) = 3.58$, $p < .05$, $\eta^2 = .02$]. Romantik ilişki durumu değişkeninin temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan ileri analiz sonucuna göre özerklik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunda romantik ilişki durumuna göre anlamlı bir farklılaşma görülmezken, yetkinlik ihtiyacı doyumunun romantik ilişki durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Söz konusu farklılaşmanın ne yönde olduğunu belirlemek üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre romantik ilişkisi olan katılımcıların yetkinlik ihtiyacı doyumunu puan ortalamasının, romantik ilişkisi olmayan katılımcıların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, romantik ilişkisi olan katılımcılar, olmayan katılımcılara göre kendilerini daha yetkin hissetmektedir. Romantik ilişki durumuna göre yetkinlik ihtiyacı doyumunu puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 4.7’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Romantik İlişki Durumuna Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri

Değişkenler	Romantik ilişkisi var (n = 206)		Romantik ilişkisi yok (n = 320)		F (1,524)
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Özerklik	5.18	0.86	5.22	0.89	0.19
Yetkinlik	4.88	0.85	4.68	.98	5.83*
İlişkisellik	5.42	0.73	5.29	0.88	3.47

* $p < .05$

Temel psikolojik ihtiyaç doyumu puanlarının fiziksel veya psikolojik rahatsızlık geçirip geçirmemeye göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2x2 faktörlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, fiziksel rahatsızlık geçirmenin temel psikolojik ihtiyaç doyumu üzerindeki temel etkisinin anlamlı olmadığı görülürken [Wilks' $\lambda = .99$; $F(3, 521) = 0.27$, $p > .05$], psikolojik rahatsızlık geçirmenin temel psikolojik ihtiyaç doyumu üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur [Wilks' $\lambda = .97$; $F(3, 521) = 3.35$, $p < .05$, $\eta^2 = .02$]. Bunun yanında fiziksel rahatsızlık geçirme ve psikolojik rahatsızlık geçirme değişkenlerinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu üzerindeki ortak etkisinin de anlamlı olmadığı görülmüştür, [Wilks' $\lambda = .99$; $F(3, 521) = 0.72$, $p > .05$]. Psikolojik rahatsızlık geçirmenin temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan ileri analiz sonucuna göre özerklik ihtiyacı doyumunda herhangi bir farklılaşma görülmezken, yetkinlik ihtiyacı doyumunda görülen farklılaşmanın anlamlılık düzeyinin marjinal sınırdaki olduğu [$F(1, 523) = 3.99$, $p = .046$] ve ilişkisellik doyumunda psikolojik rahatsızlık geçirip geçirmemenin anlamlı bir farklılaşmaya yol açtığı görülmüştür. Söz konusu farklılaşmaların hangi yönde olduğunu belirlemek için yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre psikolojik rahatsızlık geçiren katılımcılardaki yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumu puan ortalamasının, psikolojik rahatsızlık geçirmeyen katılımcıların yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumu puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde düşük olduğu bulunmuştur. Psikolojik rahatsızlık geçirip geçirmemeye göre farklılaşan yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumu puan ortalamaları ve standart sapma değerleri Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu Puan Ortalamalarının Katılımcıların Psikolojik Rahatsızlık Geçirip Geçirmemesine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri

Psikolojik Rahatsızlık Geçirme Durumu					
Değişkenler	Geçirenler (n = 100)		Geçirmeyenler (n = 427)		F (1,523)
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Özerklik	5.11	0.88	5.21	0.88	0.92
Yetkinlik	4.56	1.07	4.80	.91	3.99*
İlişkisellik	5.04	0.90	5.36	0.79	9.37**

* $p < .05$, ** $p < .01$

4.4.2. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumunun; Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısı Değişkenlerini Yordaması

Yapılan çalışmada ele alınan üçüncü hipotez olan temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun; yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı puanlarını yordayıp yordamayacağını değerlendirmek üzere ayrı ayrı çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz bulgularının anlamlılığı değerlendirilmeden önce varsayımların karşılanıp karşılanmadığı incelenmiş ve bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Çoklu doğrusal regresyon analizi için ilk varsayım değişkenlerin normal dağılım göstermesi ile ilgilidir. Sınanan modelde yer alan tüm değişkenlerin dağılım normalliği varsayımını karşıladığı önceki bölümlerde değerlendirilmiştir (Bkz. Tablo 4.1). İkinci varsayım doğrusallık varsayımıdır. Buna göre bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yordayabilmesi için her bir bağımsız değişken ve bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmalıdır. Bu varsayım için de değişkenler arasındaki ilişki değerleri önceden değerlendirilmiş ve her bir değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 4.3). Üçüncü bir varsayım ise hata terimlerinin ortalamasının “0” olması gerektiği

ile ilgilidir. Yapılan istatistiksel değerlendirmede tüm ihtiyaç doyumu değişkenleri için hata terimleri ortalama değerinin “0” olduğu görülmüş ve bu varsayım da karşılanmıştır. Dördüncü varsayım sabit varyans ile ilgilidir. Bu varsayımın karşılanması için saçılım grafikleri incelenmiş ve bu grafiklerin istendik bir dağılım gösterdiği görüldüğü için bu varsayım karşılanmıştır. Diğer bir varsayım değişkenler arasında otokorelasyon olmaması gerektiği varsayımdır. Bu varsayımın karşılanması için değişkenler arasındaki ilişki değerlerinin .85’ten yüksek olmaması gerekmekte ve Durbin-Watson değerinin 1.5-2.5 aralığında olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Değişkenler arasındaki korelasyon değerlerinde .85’ten yüksek bir değer bulunmaması ve Durbin-Watson değerlerinin söz konusu aralık içerisinde olması nedeniyle bu varsayım da karşılanmıştır. Son varsayım ise değişkenler arasında çoklu bağlantısallık (multicollinearity) olmaması gerektiği varsayımdır. Bu varsayım, tolerans (tolerance) değerlerinin hepsinin 0.2’den büyük, varyans şişmesi (VIF) değerlerinin hepsinin 10’dan küçük olması nedeniyle karşılanmış olarak kabul edilmiştir. Değişkenler arasında çoklu bağlantısallık görülmemektedir. Özetle; yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı değişkenlerinin, özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacını yordayıp yordamaması üzerine yapılan çoklu doğrusal regresyon analizi için gerekli varsayımların tümü karşılanmıştır.

Varsayımların karşılanması sonrasında özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumu puanlarının, yaşam doyumunu yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde temel psikolojik ihtiyaç değişkenlerinden oluşan modelin, yaşam doyumunu %26 oranında açıkladığı görülmektedir [$F(3, 523) = 60.44, p < .001$]. Bulgulara göre modele en fazla katkı sağlama sırası ile yetkinlik ($\beta = .31, p < .001$), özerklik ($\beta = .19, p < .001$) ve ilişkisellik ($\beta = .12, p < 0.05$) ihtiyaç doyumunun yüksek olması, yaşam doyumunu arttırmaktadır (bkz. Tablo 4.9). Diğer bir deyişle temel psikolojik ihtiyaçlardan yetkinlik ihtiyacının doyumu yaşam doyumunu üzerinde en fazla etkiye sahipken, ikinci olarak onu özerklik ihtiyacı takip etmekte ve yaşam doyumunu üzerindeki en az etkiyi ilişkisellik ihtiyacı doyumu oluşturmaktadır.

Tablo 4.9. Özerklik, Yetkinlik ve İlişkisellik İhtiyaç Doyumunun, Yaşam Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Yaşam Doyumu			
	B	SH	β	t
Sabit	-.19	.37	-	-.53**
İlişkisellik	.18	.07	.12	2.55*
Özerklik	.28	.07	.19	4.25**
Yetkinlik	.43	.07	.31	6.63**
R^2			.26	
F			60.44**	

* $p < .05$, ** $p < .01$

Özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumu puanlarının depresyonu yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde temel psikolojik ihtiyaç değişkenlerinden oluşan modelin, depresyonu %10 oranında açıkladığı görülmektedir [$F(3, 523) = 19.58, p < .001$]. Bulgulara göre modele en fazla katkı sağlama sırası ile yetkinlik ($\beta = -.16, p < .01$) ve özerklik ($\beta = .15, p < .01$) ihtiyaç doyumunun yüksek olması, depresyonu azaltmaktadır (bkz. Tablo 4.10). Ancak ilişkisellik ihtiyacı doyumunun modele sağladığı katkı anlamlı değildir ($p > .05$). Diğer bir deyişle temel psikolojik ihtiyaçlardan yetkinlik ve özerklik ihtiyacı doyumunun depresyon ile ilişkili olduğu görülürken, ilişkisellik ihtiyacı doyumunun, depresyon ile ilişkili olmadığı gözlenmiştir.

Tablo 4.10. Özerklik, Yetkinlik ve İlişkisellik İhtiyaç Doyumunun, Depresyonu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Depresyon			
	B	SH	β	t
Sabit	2.62	.16	-	16.79**
İlişkisellik	-.05	.03	-.07	-1.48
Özerklik	-.09	.03	-.15	-3.16**
Yetkinlik	-.09	.03	-.16	-3.11**
R^2			.10	
F			19.58**	

* $p < .05$, ** $p < .01$

Özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumu puanlarının benlik saygısını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde temel psikolojik ihtiyaç değişkenlerinden oluşan modelin, benlik saygısını %48 oranında açıkladığı görülmektedir [$F(3, 523) = 157.42, p < .001$]. Bulgulara göre modele en fazla katkı sağlama sırası ile yetkinlik ($\beta = .54, p < .01$), özerklik ($\beta = .17, p < .01$) ve ilişkisellik ($\beta = .08, p < .05$) ihtiyaç doyumunun yüksek olması benlik saygısını arttırmaktadır (bkz. Tablo 4.11). Diğer bir deyişle temel psikolojik ihtiyaçlardan yetkinlik ihtiyacının doyumu benlik saygısı üzerinde en fazla etkiye sahipken, ikinci olarak onu özerklik ihtiyacı takip etmekte ve benlik saygısı üzerindeki en az etkiyi ilişkisellik ihtiyacı doyumu oluşturmaktadır.

Tablo 4.11. Özerklik, Yetkinlik ve İlişkisellik İhtiyaç Doyumunun, Benlik Saygısını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Benlik Saygısı			
	B	SH	β	t
Sabit	-.43	.14	-	-3.14**
İlişkisellik	.06	.03	.08	2.12*
Özerklik	.12	.03	.17	4.62**
Yetkinlik	.34	.02	.54	13.76**
R^2			.48	
F			157.42**	

* $p < .05$, ** $p < .01$

Temel psikolojik ihtiyaç doyumunun yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan analizler sonucunda; yaşam doyumu ve benlik saygısını her üç temel psikolojik ihtiyacın da yordadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle; yetkinlik ve özerklik ihtiyacının doyumu, incelenen tüm değişkenleri ve ilişkisellik ihtiyacı depresyon dışındaki tüm değişkenleri yordamaktadır.

4.5. Bireyleşme ile İlgili Analizler

Bireyleşme ile ilgili analizler; bireyleşme alt boyutlarının anne ve baba arasında farklılaşması, demografik değişkenlere göre farklılaşması (H₄) ve anne-babadan algılanan bireyleşme düzeyinin yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon değişkenlerini yordayıp yordamaması (H₅) açısından incelenmiştir. Bireyleşme ile ilgili katılımcıların yanıtladığı ölçme aracı anne ve baba olmak üzere iki formdan oluşmaktadır. Bu nedenle bireyleşme ile ilgili değerlendirmeler yapılırken, katılımcının ebeveyninin cinsiyeti (tekrar eden değişken) ve ilgili demografik özellik (grup değişkeni) bağımsız değişken ve bireyleşmenin alt boyutları olan destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma bağımlı değişkenler olarak belirlenmiş ve çok faktörlü çok değişkenli tekrarlı varyans analizi (MANOVA) uygulanmıştır. Söz konusu analizin uygulaması öncesindeki varsayımlar tek faktörlü çok değişkenli varyans analizi ile aynı olduğu için önceki bölümlerde detaylı olarak açıklanmıştır. Bireyleşme ile ilgili analizlerde de söz konusu varsayımların hepsinin karşılanması üzerine analizler gerçekleştirilmiştir.

4.5.1. Demografik Değişkenler ve Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme

Bireyleşme ve demografik değişkenler arasındaki farklılaşmalar incelenmeden önce katılımcıların annesi ve babasından algıladığı bireyleşmeyi yansıtan puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığı değerlendirilmiştir. Daha sonra, anneden ve babadan algılanan bireyleşme puan ortalamalarının sosyo-demografik özelliklere göre (cinsiyet, yaş grupları, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu, ebeveynlerin medeni durumu, ebeveynlerin eğitim durumları, ebeveynlerin bir işte çalışıp çalışmaması, katılımcının kardeş sayısı katılımcının üniversite öğreniminde kim/kimlerle yaşadığı ve katılımcının ailesinin yaşadığı yere bağlı) nasıl farklılaştığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Bireyleşme değişkeninin alt boyutlarının anne ve baba yanıtlarının farklılaşım farklılaşmadığını belirlemek için bağlantılı t testi analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre katılımcıların annelerinden destek arama, annelerine bağlanmışlık ve annelerinden algıladıkları müdahale hissetme puan ortalamalarının; babalarından destek arama, babalarına bağlanmışlık ve babalarından algıladıkları müdahale hissetme puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur [Destek arama, $t(526) = 10.97, p < .001$; Bağlanmışlık, $t(526) = 10.79, p < .001$; Müdahale hissetme, $t(526) = 15.45, p < .001$]. Diğer yandan katılımcıların annelerinden algıladıkları kendine güven puan ortalamasının, babalarından algıladıkları kendine güven puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur, [$t(526) = -3.92, p < .0019$]. Katılımcıların annelerinden ve babalarından algıladıkları ebeveyni hayal kırıklığına uğratmaktan korkma puan ortalamalarının istatistiksel anlamda farklılaşmadığı görülmüştür [$t(526) = -0.75, p > .05$], (bkz. Tablo 4.12). Özetle; katılımcılar annelerinden daha fazla destek beklemekte, kendilerini annelerine daha fazla bağlı hissetmekte buna karşın annelerinin daha fazla müdahale ettiğini düşünmektedir. Diğer yandan bireyleşmenin göstergelerinden bir diğer boyut olan kendine güven boyutunda, katılımcılar kendilerine olan güveni annelerinden ziyade babalarından algıladıklarını belirtmişlerdir. Son olarak katılımcılar hem annelerini hem de babalarını hayal kırıklığına uğratmaktan eşit düzeyde korkmaktadır.

Tablo 4.12. Anne ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutları Puanlarının Ortalamalarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Anne (n = 527)		Baba (n = 527)		t
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Destek arama	3.69	0.98	3.10	1.05	10.97**
Bağlanmışlık	4.06	0.75	3.57	0.93	10.79**
Müdahale hissetme	2.85	0.84	2.17	0.85	15.45**
Kendine güven	3.79	0.72	3.92	0.79	-3.92**
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma	3.27	0.99	3.30	1.14	-0.75

** $p < 0.001$

Bireyleşme alt boyutlarının katılımcıların cinsiyeti ve ebeveynlerin cinsiyetine göre karşılaştırmak üzere 2 (ebeveyn cinsiyeti) x 2 (katılımcı cinsiyeti) faktörlü tekrarlı MANOVA analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre bireyleşme alt boyutlarından alınan puanlar üzerinde katılımcının cinsiyeti temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .88$; $F(5, 521) = 14.47$, $p < .001$, $\eta^2 = .12$], ebeveynin cinsiyeti temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .59$; $F(5, 521) = 72.53$, $p < .001$, $\eta^2 = .41$] ve katılımcının cinsiyeti ve ebeveynin cinsiyeti ortak etkisinin [Wilks' $\lambda = .92$; $F(5, 521) = 8.98$, $p < .001$, $\eta^2 = .08$] istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Ebeveynin cinsiyeti temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme ve kendine güven alt boyutlarında ebeveyn cinsiyetine göre farklılaşmalar olduğu görülürken; ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma boyutunda herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Söz konusu farklılaşmanın hangi yönde olduğunu anlamak üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre katılımcıların annelerinden destek arama, annelerine bağlanmışlık ve annelerinden müdahale hissetme alt boyutları puan ortalamalarının, babalarından destek arama, babalarına bağlanmışlık ve babalarından müdahale hissetme alt boyutları puan ortalamalarından daha yüksek olduğu; babalarından algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasının ise annelerinden algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, katılımcılar annelerinden daha fazla destek aramakta, annelerine daha fazla bağlı hissetmekte ve annelerinin daha fazla müdahaleci olduğunu düşünmektedir. Buna karşı katılımcıların babaları onların daha fazla kendilerine güven duymasını sağlamaktadır. Katılımcıların bireyleşme alt boyutları puanlarının cinsiyete ve ebeveyn cinsiyetine göre ortalama ve standart sapma değerleri ile farklılaşma değerleri Tablo 4.14'de gösterilmiştir.

Katılımcının cinsiyeti temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama ve müdahale hissetme alt boyutlarında katılımcının cinsiyetine göre farklılaşmalar olduğu görülürken; bağlanmışlık, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt

boyutlarında herhangi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır. Söz konusu farklılaşmanın hangi yönde olduğunu anlamak üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre kadın katılımcıların destek arama alt boyutu puan ortalamasının erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu, erkek katılımcıların ise müdahale hissetme boyutu puan ortalamasının kadın katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmüştür (bkz. Tablo 4.13). Özetle; kadınlar ebeveynlerinden daha fazla destek beklemekte, erkekler ise ebeveynlerinin kendilerine daha fazla müdahale ettiğini düşünmektedir.

Tablo 4.13. Cinsiyet ve Ebeveyn Cinsiyeti Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma/Hata Değerleri

Değişkenler	Grup	\bar{x}	SS	n	F (1,525)	
Destek arama	Cinsiyet	Kadın	3.52	0.79	366	32.72**
		Erkek	3.10	0.78	161	
				SH	F (1,525)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.56	0.04	527	72.62**
Baba		3.07	0.05	527		
			SS	F (1,525)		
Bağlanmışlık	Cinsiyet	Kadın	3.84	0.68	366	2.13
		Erkek	3.75	0.66	161	
				SH		
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	4.03	0.04	527	91.53**
Baba		3.56	0.04	527		
			SS	F (1,525)		
Müdahale hissetme	Cinsiyet	Kadın	2.44	0.63	366	11.00*
		Erkek	2.65	0.75	161	
				SH	F (1,525)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	2.90	0.04	527	219.95**
Baba		2.20	0.04	527		
			SS	F (1,525)		
Kendine güven	Cinsiyet	Kadın	3.83	0.66	366	1.54
		Erkek	3.91	0.66	161	
				SH	F (1,525)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.83	0.03	527	4.45*
Baba		3.90	0.04	527		
			SS	F (1,525)		
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma	Cinsiyet	Kadın	3.26	0.93	366	0.63
		Erkek	3.34	0.96	161	
				SH	F (1,525)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.27	0.05	527	0.92
Baba		3.32	0.05	527		

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

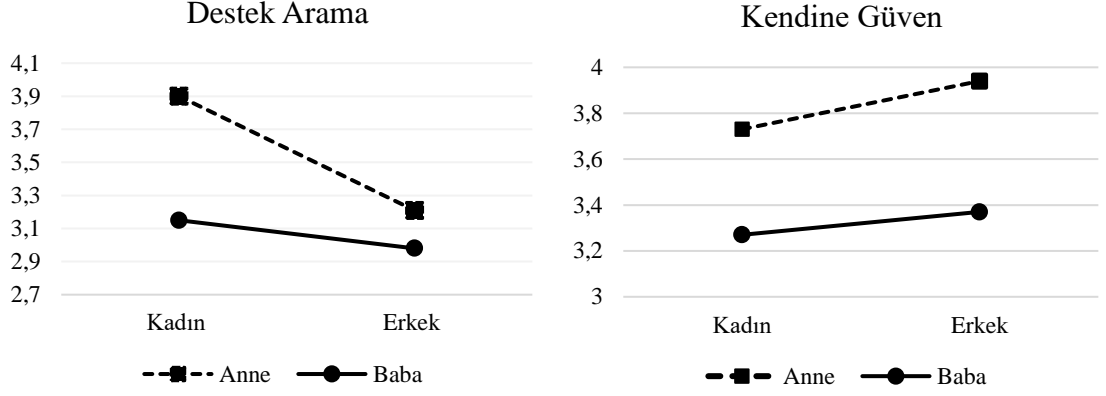
Cinsiyet ve ebeveyn cinsiyeti ortak etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama ve kendine güven boyutlarında anlamlı ortak etki olduğu [Destek arama, $F(1, 525) = 20.63$, $p < .001$; Kendine güven, $F(1, 525) = 15.93$, $p < .001$], buna karşın bağlanmışlık, müdahale hissetme ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma boyutlarında herhangi bir ortak etki olmadığı bulunmuştur [Bağlanmışlık, $F(1, 525) = 0.94$, $p > .05$; Müdahale hissetme, $F(1, 525) = 2.25$, $p > .05$; Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma, $F(1, 525) = 0.47$, $p > .05$]. Ortak etkilerin ne yönde olduğunu anlamak üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre kadınların annelerinden algıladığı destek arama puan ortalamasının erkeklerinkinden daha yüksek olduğu görülürken, erkeklerin annelerinden algıladığı kendine güven puan ortalamasının kadınlarinkinden yüksek olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle; kadınlar erkeklere göre annelerinden daha fazla destek aramakta, anneler ise erkek çocuklarına daha fazla kendine güven hissi vermektedir. Katılımcının cinsiyeti ve ebeveynin cinsiyeti ortak etkisinde babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının hiçbirinde herhangi bir farklılaşma görülmemektedir. Katılımcıların destek arama ve kendine güven alt boyutlarındaki puan ortalamalarının, cinsiyet ve ebeveyn cinsiyeti ortak etkisine göre ortalama, standart sapma ve farklılaşma değerleri Tablo 4.14’de, etkileşim grafikleri ise Şekil 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Cinsiyet ve Ebeveyn Cinsiyeti Ortak Etkisinin Destek Arama ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Ebeveyn Cinsiyeti		\bar{x}	SS	F (1,525)
Destek arama	Anne	Kadın	3.90	0.90	60.39**
		Erkek	3.21	1.01	
	Baba	Kadın	3.15	1.07	2.74
		Erkek	2.98	0.99	
Kendine güven	Anne	Kadın	3.73	0.72	9.88*
		Erkek	3.94	0.71	
	Baba	Kadın	3.93	0.78	0.57
		Erkek	3.88	0.71	

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

Şekil 4.2. Cinsiyet ve Ebeveyn Cinsiyetinin Ortak Etkisinin Destek Arama ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Etkileşim Grafikleri

Bireyleşme alt boyutları puan ortalamalarını, katılımcıların yaşları (18-20 yaş arası, 21-23 yaş arası ve 24-26 yaş arası) ve ebeveynlerin cinsiyetine (anne ve baba) göre karşılaştırmak üzere 2 (ebeveyn cinsiyeti) x 3 (yaş grubu) faktörlü tekrarlı MANOVA analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların yaş grubu temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .92$; $F(10, 1040) = 4.21, p < .001, \eta^2 = .04$] ve ebeveynin cinsiyeti temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .68$; $F(5, 520) = 49.36, p < .001, \eta^2 = .32$] bireyleşme alt boyutlarından alınan puanlar üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ancak katılımcının yaşı ve ebeveynin cinsiyeti ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür [Wilks' $\lambda = .98$; $F(5, 521) = 0.98, p > .05$].

Ebeveynlerin cinsiyeti temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme ve kendine güven alt boyutlarında ebeveyn cinsiyetine göre farklılaşmalar olduğu görülürken, ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma boyutunda herhangi bir farklılaşma görülmemiştir. Söz konusu farklılaşmaların yönünü belirlemek üzere Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre katılımcıların annelerinden destek arama, annelerine bağlanmışlık ve annelerinden müdahale hissetme alt boyutları puanlarının babalarından destek arama, babalarına bağlanmışlık ve babalarından müdahale hissetme alt boyutları puan ortalamasından daha yüksek olduğu; babalarından algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasının ise annelerinden

algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasından daha yüksek olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 4.16).

Yaş grupları temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre yaş grupları arasında destek arama, müdahale hissetme ve kendine güven boyutlarında anlamlı farklılaşmalar olduğu, buna karşın bağlanmışlık ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma korkusu boyutlarında herhangi bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur. Söz konusu farklılaşmaların hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek için Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre 18-20 yaş ve 21-23 yaş grubundaki katılımcıların destek arama puan ortalamasının 24-26 yaş grubundaki katılımcıların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer yandan 18-20 yaş grubundaki katılımcıların müdahale hissetme puan ortalamasının, 21-23 yaş arasındaki katılımcıların müdahale hissetme puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Son olarak 18-20 yaş grubundaki katılımcıların kendine güven puan ortalamasının hem 21-23 yaş grubu katılımcıları hem de 24-26 yaş grubundan istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle; 18-20 ve 21-23 yaş grubundaki katılımcılar, 24-26 yaş grubundaki katılımcılara göre daha fazla destek arama davranışı göstermektedir. Bunun yanında 18-20 yaş grubundaki katılımcılar 21-23 yaş grubundaki katılımcılara göre kendilerine daha az müdahale edildiğini belirtmişlerdir. Son olarak kendine güven alt boyutu puanlarına bakıldığında ise yaş grubu büyüdükçe, katılımcıların ebeveynlerinden algıladıkları kendine güven hissinin arttığı görülmüştür. Katılımcıların destek arama, müdahale hissetme ve kendine güven alt boyutları puan ortalamalarının yaş gruplarına ve ebeveyn cinsiyetine göre ortalama, standart sapma/hata ve farklılaşma değerleri Tablo 4.15’de gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Yaş Grubu ve Ebeveyn Cinsiyeti Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma/Hata Değerleri

Değişkenler	Grup	\bar{x}	SS	n	F (2,524)	
Destek arama	Yaş grubu	18-20 yaş	3.39	0.80	214	8.28**
		21-23 yaş	3.47	0.77	268	
		24-26 yaş	2.95	0.90	45	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.56	0.06	527	63.22**
		Baba	2.98	0.06	527	
			SS	F (2,524)		
Bağlanmışlık	Yaş grubu	18-20 yaş	3.81	0.67	214	1.74
		21-23 yaş	3.85	0.65	268	
		24-26 yaş	3.64	0.72	45	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	4.03	0.04	527	77.06**
		Baba	3.50	0.05	527	
			SS	F (2,524)		
Müdahale Hissetme	Yaş grubu	18-20 yaş	2.42	0.67	214	3.41*
		21-23 yaş	2.57	0.67	268	
		24-26 yaş	2.60	0.67	45	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	2.86	0.05	527	132.08**
		Baba	2.19	0.05	527	
			SS	F (2,524)		
Kendine Güven	Yaş grubu	18-20 yaş	3.75	0.69	214	5.53*
		21-23 yaş	3.91	0.62	268	
		24-26 yaş	4.05	0.73	45	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.84	0.04	527	7.74*
		Baba	3.96	0.07	527	
			SS	F (2,524)		
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma	Yaş grubu	18-20 yaş	3.31	0.91	214	2.75
		21-23 yaş	3.32	0.94	268	
		24-26 yaş	2.97	0.99	45	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.17	0.06	527	1.18
		Baba	3.23	0.07	527	

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

Bireyleşme alt boyutlarının katılımcıların sosyoekonomik durumuna göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için öncelikle sosyoekonomik durum kategorileri çok kötü-kötü, orta ve iyi-çok iyi olarak gruplandırılmış ve sonrasında anne ve baba ölçümleri için 2 (ebeveyn cinsiyeti) x 3 (sosyoekonomik durum) faktörlü tekrarlı MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, sosyoekonomik durum değişkeninin bireyleşme alt boyutları üzerindeki temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .95$; $F(10, 1040) = 2.72, p < .01, \eta^2 = .03$] ve ebeveyn cinsiyeti temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .71$; $F(5, 520) = 41.73, p < .001, \eta^2 = .29$] anlamlı olduğu görülmüştür. Diğer yandan sosyoekonomik durum ve ebeveynin cinsiyeti ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür, [Wilks' $\lambda = .97$; $F(10, 1040) = 1.41, p > .05$].

Ebeveynlerin cinsiyeti temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme ve kendine güven alt boyutlarında ebeveyn cinsiyetine göre farklılaşmalar olduğu görülürken, ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma boyutunda herhangi bir farklılaşma görülmemiştir. Söz konusu farklılaşmaların yönünü belirlemek üzere Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre katılımcıların annelerinden destek arama, annelerine bağlanmışlık ve annelerinden müdahale hissetme alt boyutları puan ortalamalarının babalarından destek arama, babalarına bağlanmışlık ve babalarından müdahale hissetme alt boyutları puan ortalamalarından daha yüksek olduğu; babalarından algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasının ise annelerinden algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasından daha yüksek olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 4.16).

Sosyoekonomik durum grupları temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama ve bağlanmışlık alt boyutu puan ortalamalarının sosyoekonomik düzeylere göre farklılaştığı görülürken; müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Söz konusu farklılaşmaların kaynağını belirlemek için yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre çok kötü-kötü sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların destek arama ve

bağlanmışlık alt boyutlarından aldıkları puan ortalamalarının, orta sosyoekonomik düzeyden; orta sosyoekonomik düzeydeki katılımcıların destek arama ve bağlanmışlık puan ortalamalarının ise iyi-çok iyi sosyoekonomik düzeydeki katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle sosyoekonomik durumu iyileşen katılımcıların, ebeveynlerinden destek arama davranışları artmakta ve bu katılımcılar kendilerini ebeveynlerine daha fazla bağlı hissetmektedir. Katılımcıların destek arama ve bağlanmışlık puan ortalamalarının sosyoekonomik duruma göre farklılaşma, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.16'da gösterilmiştir.

Tablo 4.16. Sosyoekonomik Durum ve Ebeveyn Cinsiyetini Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Grup	\bar{x}	SS	n	F (2,524)	
Destek arama	Sosyoekonomik Durum	Çok kötü-Kötü	3.06	0.84	41	
		Orta	3.38	0.80	364	5.58*
		İyi-Çok İyi	3.54	0.81	122	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.62	0.06	527	57.40**
		Baba	3.03	0.07	527	
			SS	F (2,524)		
Bağlanmışlık	Sosyoekonomik Durum	Çok kötü-Kötü	3.48	0.70	41	
		Orta	3.79	0.67	364	9.88**
		İyi-Çok İyi	3.94	0.60	122	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	4.02	0.05	527	65.39**
		Baba	3.50	0.06	527	
			SS	F (2,524)		
Müdahale hissetme	Sosyoekonomik Durum	Çok kötü-Kötü	2.68	0.78	41	
		Orta	2.48	0.68	364	1.71
		İyi-Çok İyi	2.53	0.62	122	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	2.91	0.05	527	122.05**
		Baba	2.21	0.05	527	
			SS	F (2,524)		
Kendine güven	Sosyoekonomik Durum	Çok kötü-Kötü	4.00	0.70	41	
		Orta	3.86	0.66	364	1.46
		İyi-Çok İyi	3.80	0.67	122	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.80	0.05	527	13.34**
		Baba	3.97	0.05	527	
			SS	F (2,524)		
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma	Sosyoekonomik Durum	Çok kötü-Kötü	3.35	1.04	41	
		Orta	3.30	0.93	364	0.44
		İyi-Çok İyi	3.22	0.91	122	
				SH	F (1,524)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.30	0.06	527	0.10
		Baba	3.28	0.07	527	

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

Bireyleşme alt boyutlarının katılımcıların ebeveynlerinin medeni durumu ve ebeveynlerin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için 2 (ebeveyn cinsiyeti) x 2 (ebeveyn medeni durumu) faktörlü tekrarlı MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, ebeveynlerin medeni durumu temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .95$; $F(5, 520) = 5.44$, $p < .001$, $\eta^2 = .05$], ebeveynlerin cinsiyeti temel etkisinin [Wilks' $\lambda = .70$; $F(5, 520) = 44.92$, $p < .001$, $\eta^2 = .30$] ve ebeveynlerin medeni durumu ve ebeveynin cinsiyeti ortak etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür, [Wilks' $\lambda = .94$; $F(5, 520) = 6.80$, $p < .001$, $\eta^2 = .06$].

Ebeveynlerin cinsiyeti temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre bireyleşmenin tüm alt boyutlarında ebeveyn cinsiyetine göre farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Söz konusu farklılaşmaların yönünü belirlemek üzere Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre katılımcıların annelerinden destek arama, annelerine bağlanmışlık, annelerinden müdahale hissetme ve annelerini hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutları puanlarının babalarından daha yüksek olduğu; buna karşı babalarından algıladıkları kendine güven alt boyutu puan ortalamasının ise annelerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur (bkz. Tablo 4.18).

Ebeveynlerin medeni durumu temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarında farklılaşmalar olduğu, bunun yanında bağlanmışlık alt boyutunda herhangi bir farklılaşmaya rastlanılmadığı görülmüştür. Söz konusu farklılaşmaların yönünü belirlemek üzere Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre ebeveynleri evli olan katılımcıların destek arama, müdahale hissetme ve ebeveynlerini hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarından aldıkları puan ortalamasının, ebeveynleri boşanmış olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Diğer yandan ebeveynleri boşanmış olan katılımcıların kendine güven boyutunda aldıkları puan ortalamasının, ebeveynleri evli olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmüştür. Özetle; ebeveynleri evli olan

katılımcılar, ebeveynlerinden daha fazla destek aramakta, ebeveynlerinin kendilerine daha fazla müdahale ettiğini düşünmekte ve ebeveynlerini hayal kırıklığına uğratmaktan daha fazla korkarken, ebeveynleri boşanmış olan katılımcılar ebeveynlerinden daha fazla kendine güven davranışı hissetmektedir. Katılımcıların destek arama, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynlerini hayal kırıklığına uğratmaktan korkma puan ortalamalarının ebeveynlerinin medeni durumuna göre farklılaşma, ortalama ve standart sapma/hata değerleri Tablo 4.17’de gösterilmiştir.

Tablo 4.17. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyeti Temel Etkilerinin Bireyleşme Alt Boyutlarındaki Farklılaşmalarına İlişkin Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Grup	\bar{x}	SS	n	F (1,520)	
Destek arama	Ebeveynlerin medeni durumu	Evli	3.42	0.80	463	4.76*
		Boşanmış	3.19	0.87	63	
				SH	F (1,520)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.74	0.06	526	113.33**
	Baba	2.87	0.07	526		
			SS	F (1,520)		
Bağlanmışlık	Ebeveynlerin medeni durumu	Evli	3.81	0.66	463	0.01
		Boşanmış	3.82	0.76	63	
				SH	F (1,520)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	4.12	0.05	526	78.56**
	Baba	3.51	0.06	526		
			SS	F (1,520)		
Müdahale hissetme	Ebeveynlerin medeni durumu	Evli	2.54	0.68	463	11.72**
		Boşanmış	2.24	0.51	63	
				SH	F (1,520)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	2.77	0.05	526	121.16*
	Baba	2.02	0.06	526		
			SS	F (1,520)		
Kendine güven	Ebeveynlerin medeni durumu	Evli	3.83	0.67	463	4.10*
		Boşanmış	4.01	0.61	63	
				SH	F (1,520)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.78	0.05	526	33.65**
	Baba	4.06	0.06	526		
			SS	F (1,520)		
Ebeveynlerin hayal kırıklığına uğratmaktan korkma	Ebeveynlerin medeni durumu	Evli	3.35	0.93	463	22.23**
		Boşanmış	2.77	0.83	63	
				SH	F (1,520)	
	Ebeveyn Cinsiyeti	Anne	3.16	0.05	526	8.41**
	Baba	2.97	0.06	526		

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

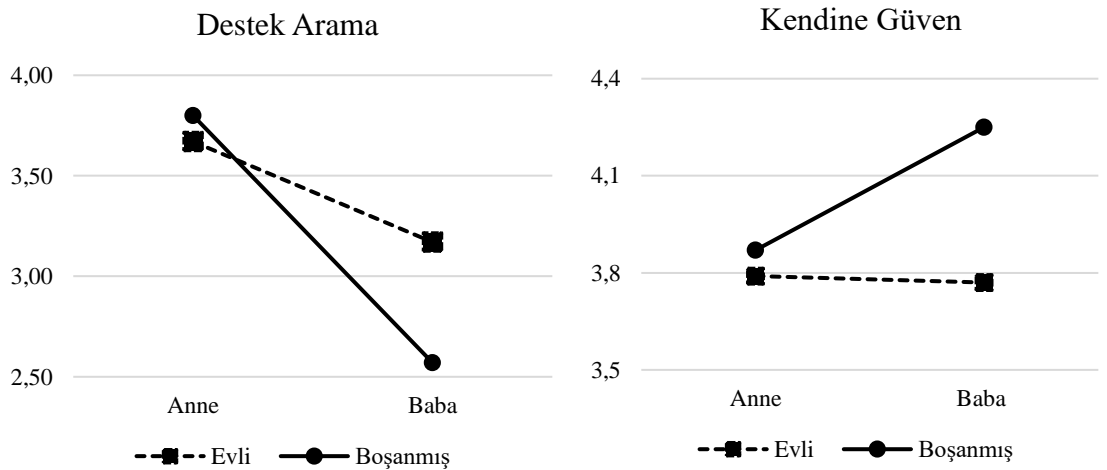
Ebeveynlerin medeni durumunun ve ebeveynlerin cinsiyetinin ortak etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma alt boyutlarında anlamlı farklılaşmalar olduğu [Destek arama, $F(1, 524) = 20.06, p < .01$; Kendine güven, $F(1, 524) = 5.73, p < .001$; Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma, $F(1, 524) = 19.71, p < .05$], buna karşın bağlanmışlık ve müdahale hissetme alt boyutlarında herhangi bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur [Bağlanmışlık, $F(1, 524) = 1.06, p > .05$; Müdahale hissetme, $F(1, 524) = 1.61, p > .05$]. Söz konusu farklılaşmaların ne yönde olduğunu belirlemek üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna göre katılımcıların annelerinden algıladığı destek arama ve kendine güven puan ortalamaları ebeveynlerin medeni durumuna göre farklılaşmazken, babalarından algıladığı destek aramada ebeveynleri evli olan katılımcıların puanları, ebeveynleri boşanmış katılımcılardan daha yüksek olarak bulunmuştur. Diğer yandan babadan algılanan kendine güven boyutu puan ortalamalarına bakıldığında, ebeveynleri boşanmış katılımcıların puan ortalamasının, ebeveyni evli olan katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun yanında hem annelerini hem de babalarını hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutunda ebeveyni evli olan katılımcıların puanlarının ebeveynleri boşanmış olan katılımcılardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Özetle; ebeveynlerin medeni durumu açısından değerlendirildiğinde bireyleşmenin destek arama ve kendine güven alt boyutlarında babaların etkisinin daha fazla olduğu görülmektedir. Ebeveynleri evli katılımcılar babalarından daha fazla destek aramakta, ebeveynleri boşanmış katılımcıların babaları ise onların daha fazla kendine güven hissi duymasına yol açmaktadır. Bunun yanında ebeveyni evli olan katılımcılar hem annelerini hem babalarını hayal kırıklığına uğratmaktan daha fazla korkmaktadır. Katılımcıların bireyleşme alt boyutları puanlarının ebeveynin medeni durumu ve ebeveyn cinsiyeti ortak etkisine göre farklılaşma, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.18'de, etkileşim grafikleri ise Şekil 4.3'de gösterilmiştir.

Tablo 4.18. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyeti Ortak Etkisinin Destek Arama, Kendine Güven ve Ebeveynleri Hayal Kırıklığına Uğratmaktan Korkma Alt Boyutlarındaki Farklılaşmasına İlişkin Değerleri

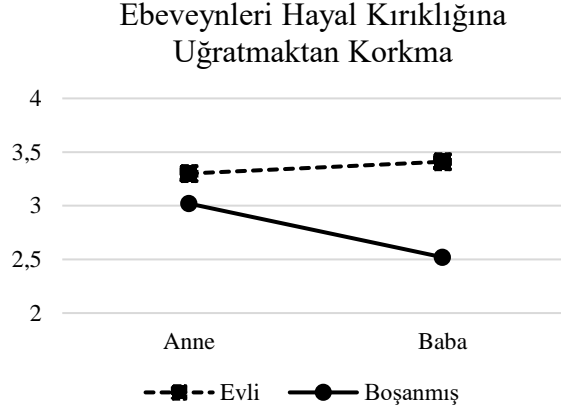
Değişkenler	Ebeveyn Cinsiyeti	Ebeveyn Medeni Durumu	\bar{x}	SS	F (1,524)
Destek arama	Anne	Evli	3.67	0.97	.95
		Boşanmış	3.80	1.07	
	Baba	Evli	3.17	1.01	18.78**
		Boşanmış	2.57	1.20	
Kendine güven	Anne	Evli	3.79	3.79	.034
		Boşanmış	3.87	3.77	
	Baba	Evli	3.77	0.79	12.97**
		Boşanmış	4.25	0.76	
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma	Anne	Evli	3.30	0.97	4.47*
		Boşanmış	3.02	1.07	
	Baba	Evli	3.41	1.10	35.32**
		Boşanmış	2.52	1.12	

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

Şekil 4.3. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyetinin Ortak Etkisinin Destek Arama, Müdahale Hissetme ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Etkileşim Grafikleri

Şekil 4.3. Ebeveynlerin Medeni Durumu ve Ebeveyn Cinsiyetinin Ortak Etkisinin Destek Arama, Müdahale Hissetme ve Kendine Güven Alt Boyutlarındaki Etkileşim Grafikleri (devam)

Bireyleşme alt boyutlarının katılımcıların ebeveynlerinin eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere öncelikle ebeveyn eğitim grupları okur/yazar-ilkokul mezunu, ortaokul-lise mezunu ve ön lisans-lisans ve lisansüstü mezunu olacak şekilde gruplandırılmıştır. Sonrasında anneden algılanan bireyleşme puan ortalamalarının annenin eğitim durumuna göre ve babadan algılanan bireyleşme puanlarının babanın eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek üzere iki ayrı tek yönlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, anneden algılanan bireyleşme alt boyutları puan ortalamaları annenin eğitim düzeyine göre farklılaşmazken [Wilks' $\lambda = .98$; $F(10, 1038) = 1.01, p > .05$], babadan algılanan bireyleşme alt boyutları puan ortalamalarının babanın eğitim düzeyine göre farklılaştığı görülmüştür [Wilks' $\lambda = .96$; $F(10, 1014) = 1.88, p < .05$]. Babanın eğitim düzeyinin temel etkisinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını tespit etmek için yapılan ileri analiz sonucuna göre destek arama ve bağlanmışlık alt boyutlarında anlamlı farklılaşmalar olduğu [Destek arama, $F(2, 511) = 6.55, p < .01$; Bağlanmışlık, $F(2,511) = 4.17, p < .05$]; müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma alt boyutlarında ise herhangi bir farklılaşma olmadığı bulunmuştur [Müdahale hissetme, $F(2,511) = 0.80, p > .05$; Kendine güven, $F(2,511) = 1.58, p > .05$, Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma, $F(2,511) = 0.03, p > .05$]. Söz konusu farklılaşmaların ne yönde olduğunu anlamak üzere yapılan Bonferoni çoklu karşılaştırma analizi sonucuna

göre babalarının eğitim düzeyi okur/yazar-ilkokul mezunu ve ortaokul-lise mezunu olan katılımcıların babalarından destek arama puanı ortalamaları, babaları ön lisans-lisans ve lisansüstü mezunu olan katılımcıların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür. Kısmen benzer şekilde babalarının eğitim düzeyi okur/yazar-ilkokul mezunu olan katılımcıların babalarına bağlanmışlık puan ortalaması, babaları ön lisans-lisans ve lisansüstü mezunu olan katılımcıların puan ortalamasından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşüktür. Diğer bir deyişle babaların eğitim düzeyi yükseldikçe, katılımcıların babalarından daha fazla destek aradığı ve babaları herhangi bir üniversiteden mezun olan katılımcıların, okur/yazar-ilkokul mezunu katılımcılara göre babalarına daha fazla bağlanmış hissettiği görülmektedir. Bulgulara ilişkin farklılaşma, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.19’da gösterilmiştir.

Tablo 4.19. Ebeveynlerden Algılanan Bireyleşme Alt Boyutları Puan Ortalamalarının, Ebeveynlerin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırıldığı Analiz Sonuçları ve Ortalama Değerleri

Değişkenler	Okur/Yazar -İlkokul Mezunu (N=366)		Ortaokul- Lise Mezunu (N=161)		Ön lisans-Lisans- Lisansüstü Mezunu (N=161)		F(2,523)
	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	\bar{x}	SS	
Anne							
Destek arama	3.61	1.00	3.70	0.97	3.81	0.98	1.50
Bağlanmışlık	3.97	0.72	4.10	0.76	4.13	0.79	2.22
Müdahale Hissetme	2.86	0.78	2.86	0.88	2.79	0.86	0.26
Kendine Güven	3.86	0.73	3.77	0.74	3.72	0.67	1.55
Ebeveynleri Hayal Kırıklığına Uğratmaktan Korkma	3.23	1.01	3.26	0.95	3.21	0.99	0.51
Baba							
Destek arama	2.84	1.09	3.04	1.03	3.30	1.04	6.55**
Bağlanmışlık	3.40	0.96	3.53	0.93	3.72	0.90	4.17*
Müdahale Hissetme	2.25	0.86	2.13	0.82	2.15	0.84	0.80
Kendine Güven	4.04	0.79	3.92	0.80	3.86	0.77	1.58
Ebeveynleri Hayal Kırıklığına Uğratmaktan Korkma	3.29	1.22	3.28	1.10	3.31	1.17	0.03

* $p < 0.05$, ** $p < 0.001$

Bireyleşme alt boyutlarının katılımcıların romantik ilişki durumu, ebeveynin bir işte çalışıyor olması, kardeş sayısı, kiminle yaşadığı ve ailenin kendi öğrenim gördüğü ilde yaşama durumuna göre farklılaşıp farklılaşmasını incelemek üzere her bir demografik değişken için ayrı ayrı çok faktörlü tekrarlı MANOVA analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre söz konusu demografik değişkenlerin farklı kategorilerinin, anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutları açısından farklılaşmadığı görülmüştür.

4.5.2. Bireyleşmenin; Yaşam Doyumunu, Depresyon ve Benlik Saygısı Değişkenlerini Yordaması

Anne ve babadan algılanan destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma puanlarının; benlik saygısı, yaşam doyumunu ve depresyon değişkenlerini yordayıp yordamadığını değerlendirmek için çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz bulgularının anlamlılığı değerlendirilmeden önce varsayımların karşılanıp karşılanmadığı incelenmiş ve daha önce detaylıca açıklanan çoklu doğrusal regresyon varsayımlarının karşılanmış olduğu görülmüştür.

Anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının yaşam doyumunu yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, yaşam doyumunu %18 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 11.07, p < .001$]. Bulgulara göre anneden algılanan destek arama ($\beta = 0.16, p < 0.05$), anneye bağlanmışlık ($\beta = 0.18, p < .05$) ve babaya bağlanmışlık ($\beta = 0.19, p < .01$) arttıkça yaşam doyumunu da artmaktadır (bkz. Tablo 4.20). Buna karşın anneden ve babadan algılanan müdahale ve kendine güven ile anneyi ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın modele sağladığı katkı anlamlı değildir ($p > .05$). Diğer bir deyişle; anneden destek arama ile her iki ebeveyne bağlılığın yüksek olması yaşam doyumunu arttırmada etkili iken, ebeveynlerin müdahale etmesi, ebeveynlerden algılanan kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın yaşam doyumunu üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Tablo 4.20. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Yaşam Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Yaşam Doyumu			
	B	SH	β	t
Sabit	1.36	.59	-	2.31*
Destek arama (a)	.21	.09	.16	2.31*
Bağlanmışlık (a)	.30	.10	.18	2.97**
Müdahale hissetme(a)	-.13	.07	-.08	-1.83
Kendine güven (a)	.18	.10	.10	1.68
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	-.06	.07	-.05	-.91
Destek arama (b)	.06	.08	.05	.70
Bağlanmışlık (b)	.27	.08	.19	3.30**
Müdahale hissetme (b)	.02	.07	.01	.31
Kendine güven(b)	-.04	.09	-.02	-.42
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	-.07	.09	-.06	-1.09
R^2			.18	
F			11.07**	

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının depresyonu yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, depresyonu %8 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 4.41, p < .001$]. Bulgulara göre anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($\beta = 0.23, p < .001$) ve babadan algılanan kendine güven ($\beta = 0.15, p < .05$) arttıkça depresyon puanları artmakta, anneden algılanan kendine güven ($\beta = -0.124, p < .05$) arttıkça da depresyon puanları azalmaktadır (bkz. Tablo 4. 21). Anneden ve babadan destek arama, anneye ve babaya bağlanmışlık, anneden ve babadan müdahale hissetme ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın modele sağladığı katkının anlamlı olmadığı bulunmuştur ($p > .05$). Diğer bir deyişle; katılımcıların depresyon puanlarını anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma önemli düzeyde etkilemekte ancak ilginç bir biçimde babadan algılanan kendine güven de depresyon puanlarını arttırmaktadır. Bunun yanında katılımcıların annelerinden algıladıkları kendine güven arttıkça depresyon puanları azalmaktadır.

Tablo 4.21. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Depresyon Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Depresyon			
	B	SH	β	t
Sabit	1.48	.24	-	6.14**
Destek arama (a)	-.05	.04	-.10	-1.41
Bağlanmışlık (a)	-.04	.04	-.06	-1.02
Müdahale hissetme(a)	-.02	.03	-.04	-0.85
Kendine güven (a)	-.09	.04	-.12	-2.05*
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	.12	.03	.23	4.24**
Destek arama (b)	-.02	.03	-.04	-0.62
Bağlanmışlık (b)	.02	.03	.03	0.49
Müdahale hissetme (b)	-.02	.03	-.03	-0.64
Kendine güven(b)	.09	.04	.15	2.52*
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	.03	.03	.06	0.99
R^2		.8		
F		4.41**		

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Son olarak, anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının benlik saygısını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, benlik saygısını %18 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 11.01, p < .001$]. Bulgulara göre anneden algılanan bağlanmışlık ($\beta = 0.28, p < .01$) ve kendine güven ($\beta = 0.13, p < .05$) arttıkça benlik saygısı artmakta; anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($\beta = -0.12, p < .01$) ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($\beta = -0.11, p < .05$) arttıkça ise benlik saygısını azalmaktadır (bkz. Tablo 4.22). Anneden ve babadan destek arama, müdahale hissetme, ile babaya bağlanmışlık ve babadan algılanan kendine güvenin modele anlamlı bir katkı sağlamadığı bulunmuştur ($p > .05$). Diğer bir deyişle; benlik saygısının artmasında anneden algılanan bireyleşme boyutları daha ön plana çıkmakta ve anneye bağlanmışlık, anneden algılanan kendine güven ve anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma benlik saygısını etkilemektedir. Bunun yanında babayı hayal kırıklığına

uğratmaktan korkmanın da neredeyse anneyi hayal kırıklığına uğratma ile aynı düzeyde benlik saygısını olumsuz şekilde etkilediği görülmektedir.

Tablo 4.22. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Benlik Saygısı Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Benlik Saygısı			
	B	SH	β	t
Sabit	.60	.26	-	2.27*
Destek arama (a)	.01	.04	.02	.29
Bağlanmışlık (a)	.22	.05	.28	4.70**
Müdahale hissetme(a)	.06	.03	.08	1.90
Kendine güven (a)	.11	.05	.13	2.26*
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	-.73	.03	-.12	-2.38*
Destek arama (b)	.05	.04	.10	1.44
Bağlanmışlık (b)	.04	.04	.07	1.19
Müdahale hissetme (b)	-.04	.03	-.06	-1.23
Kendine güven(b)	.045	.04	.06	1.13
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	-.06	.03	-.11	-2.06*
R^2		.18		
F		11.01**		

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Özetle, ebeveynlerden algılanan bireyleşme düzeyinin yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan analizler sonucunda, anneden destek arama ile anneye ve babaya bağlanmışlığın yaşam doyumunu; anneden ve babadan algılanan kendine güven ile anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın depresyonu ve son olarak anneye bağlanmışlık, anneden algılanan kendine güven ve anne ile babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın da benlik saygısını yordadığı bulunmuştur. Bulgular incelendiğinde, müdahale hissetme alt boyutu dışında anneden algılanan tüm bireyleşme puanlarının herhangi bir yordanan değişkeni etkilediği görülürken; destek arama ve müdahale hissetme alt boyutu dışında babadan algılanan tüm bireyleşme puanlarının herhangi bir yordanan değişkeni etkilediği görülmüştür.

4.6. Bireyleşme ve Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu

Anne ve babadan algılanan destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma puanlarının; özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunu ve toplam ihtiyaç doyumunu yordayıp yordamayacağını anlamak üzere ayrı ayrı çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Her çoklu regresyon analizinde bulguların anlamlılığı değerlendirilmeden önce varsayımların karşılanıp karşılanmadığı incelenmiş ve yukarıda detaylıca açıklanan çoklu doğrusal regresyon varsayımlarının karşılanmış olduğu görülmüştür.

Anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının özerklik ihtiyacını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, özerklik ihtiyacını %20 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 12.86, p < .001$]. Bulgulara göre anneye bağlanmışlık ($\beta = 0.20, p < .001$), babaya bağlanmışlık ($\beta = 0.17, p < .01$) ve anneden algılanan kendine güven ($\beta = 0.12, p < 0.05$) arttıkça özerklik ihtiyacı doyumunun arttığı, bunun yanında babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın ($\beta = -0.16, p < .01$) özerklik ihtiyacı doyumunu azalttığı bulunmuştur (bkz. Tablo 4.23). Anneden ve babadan destek arama, müdahale hissetme, anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ve babadan algılanan güvenin modele anlamlı bir katkı sağlamadığı görülmüştür ($p > .05$). Özetle; özerklik ihtiyacının giderilmesi için ebeveynlere bağlanışlığın, anneden algılanan güvenin ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın önemli düzeylerde etkilere sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.23. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının Benlik Saygısı Puanlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Özerklik İhtiyacı			
	B	SH	β	t
Sabit	3.17	.39	-	8.13**
Destek arama (a)	.04	.06	.05	.73
Bağlanmışlık (a)	.24	.07	.20	3.51**
Müdahale hissetme(a)	-.08	.05	-.08	-1.82
Kendine güven (a)	.15	.07	.12	2.12*
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	-.07	.05	-.08	-1.57
Destek arama (b)	.04	.06	.05	.69
Bağlanmışlık (b)	.16	.06	.17	2.91**
Müdahale hissetme (b)	.04	.05	.03	.74
Kendine güven(b)	.12	.06	.11	1.98
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	-.12	.04	-.16	-3.04**
R^2			.20	
F			12.86**	

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının yetkinlik ihtiyacını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, yetkinlik ihtiyacını %17 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 10.24, p < .001$]. Bulgulara göre anneye bağlanmışlık ($\beta = 0.20, p < .001$) ve anneden algılanan kendine güven ($\beta = 0.16, p < .05$) yetkinlik ihtiyaç doyumunu artırırken, babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmak ($\beta = -0.14, p < .05$) yetkinlik ihtiyaç doyumunu azaltmaktadır (bkz. Tablo 4.24). Diğer yandan anneden ve babadan destek arama, müdahale hissetme, anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma, babaya bağlanmışlık ve babadan algılanan güvenin modele anlamlı bir katkı sağlamadığı görülmektedir ($p > .05$). Elde edilen bulgulardan hareketle katılımcıların; annelerine bağlanmış hisseder, annelerinden kendilerine güven algılar ve babalarını hayal kırıklığına uğratmaktan daha az korkarsa yetkinlik ihtiyaç doyumunun artacağı çıkarılabilir.

Tablo 4.24. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının, Yetkinlik İhtiyaç Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Yetkinlik İhtiyacı			
	B	SH	β	t
Sabit	2.32	.43	-	5.44**
Destek arama (a)	.08	.07	.08	1.15
Bağlanmışlık (a)	.26	.07	.21	3.47**
Müdahale hissetme(a)	.004	.05	.003	.08
Kendine güven (a)	.21	.08	.16	2.79*
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	-.09	.05	-.10	-1.87
Destek arama (b)	.12	.06	.13	1.98
Bağlanmışlık (b)	.08	.06	.08	1.38
Müdahale hissetme (b)	.03	.05	.03	.61
Kendine güven(b)	.07	.07	.06	1.06
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	-.12	.04	-.14	-2.60*
R^2			.17	
F			10.24**	

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının ilişkisellik ihtiyacını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, ilişkisellik ihtiyacını %12 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 7.08, p < .001$]. Bulgulara göre anneden destek arama ($\beta = 0.15, p < 0.05$), anneye bağlanmışlık ($\beta = 0.15, p < 0.05$) ve babaya bağlanmışlık ($\beta = 0.15, p < 0.05$) arttıkça ilişkisellik ihtiyaç doyumu artmaktadır (bkz. Tablo 4.25). Diğer yandan anneden ve babadan müdahale hissetme, anneden ve babadan algılanan güven, anneyi ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ve babadan destek aramanın modele anlamlı bir katkı sağlamadığı bulunmuştur ($p > .05$). Özetle, ilişkisellik ihtiyaç doyumunun sağlanması için anneden destek arama ile anne ve babaya bağlanmışlık oldukça önemlidir.

Tablo 4.25. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının, İlişkisellik İhtiyaç Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	İlişkisellik İhtiyacı			
	B	SH	β	t
Sabit	4.15	.38	-	10.83**
Destek arama (a)	.13	.06	.15	2.19*
Bağlanmışlık (a)	.16	.07	.15	2.42*
Müdahale hissetme(a)	-.04	.04	-.04	-.88
Kendine güven (a)	.11	.07	.10	1.65
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	-.05	.05	-.05	-1.01
Destek arama (b)	-.01	.05	-.01	-.19
Bağlanmışlık (b)	.13	.05	.15	2.45**
Müdahale hissetme (b)	.05	.05	.05	1.06
Kendine güven(b)	-.10	.06	-.09	-1.65
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	-.08	.04	-.11	-2.01
R^2			.12	
F			7.08**	

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Son olarak anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının toplam ihtiyaç doyumunu yordayıp yordamadığını incelemek üzere yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, bireyleşme değişkenlerinden oluşan modelin, toplam ihtiyaç doyumunu %22 oranında açıkladığı görülmüştür [$F(10, 516) = 14.30, p < .001$]. Bulgulara göre anneye bağlanmışlık ($\beta = 0.22, p < .001$), babaya bağlanmışlık ($\beta = 0.17, p < .01$) ve anneden algılanan kendine güvenin ($\beta = 0.15, p < .05$) toplam ihtiyaç doyumunu arttırdığı, babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın ise toplam ihtiyaç doyumunu azalttığı görülmüştür (bkz. Tablo 4.26). Diğer yandan anneden ve babadan destek arama, müdahale hissetme, anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ve babadan algılanan kendine güvenin modele anlamlı bir katkı sağlamadığı bulunmuştur ($p > .05$). Özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunu ile benzer olarak anne babaya bağlanmışlık ve anneden algılanan güvenin temel psikolojik ihtiyaç doyumunu olumlu yönde etkilediğini, diğer yandan babayı hayal kırıklığına uğratmanın ise temel psikolojik ihtiyaç doyumunu olumsuz yönde etkilediği görülmektedir.

Tablo 4.26. Anneden ve Babadan Algılanan Bireyleşme Alt Boyutlarının, Toplam İhtiyaç Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Toplam İhtiyaç Doyumu			
	B	SH	B	t
Sabit	3.34	.31	-	10.76**
Destek arama (a)	.09	.05	.12	1.87
Bağlanmışlık (a)	.21	.05	.22	3.91**
Müdahale hissetme(a)	-.04	.04	-.05	-1.11
Kendine güven (a)	.15	.06	.15	2.74*
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (a)	-.07	.04	-.09	-1.84
Destek arama (b)	.04	.04	.06	.93
Bağlanmışlık (b)	.13	.04	.17	2.89**
Müdahale hissetme (b)	.04	.04	.05	1.08
Kendine güven(b)	.01	.05	.01	.25
Ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (b)	-.10	.03	-.17	-3.17**
R^2			.22	
F			14.30**	

a (anne), b (baba); * $p < .05$, ** $p < .01$

Özetle, ebeveynlerden algılanan bireyleşme düzeylerinin, temel psikolojik ihtiyaç doyumu puanlarını yordayıp yordamadığını incelemek üzere yapılan analizler sonucunda, bireyleşme alt boyutlarının en fazla özerklik ihtiyacını yordadığı (%20), ikinci olarak yetkinlik ihtiyacını yordadığı (%17) ve son olarak ilişkisellik ihtiyacını yordadığı (%12) görülmüştür. Bunun yanında bireyleşme alt boyutlarının toplam ihtiyaç doyumunu da %22 oranında yordadığı görülmektedir. Bireyleşme alt boyutlarına daha detaylı olarak bakıldığında ise özerklik ihtiyacını anneye bağlanmışlık, anneden algılanan kendine güven, babaya bağlanmışlık ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın; yetkinlik ihtiyacını anneye bağlanmışlık, anneden algılanan kendine güven ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın ve ilişkisellik ihtiyacını da anneden destek arama, anneye bağlanmışlık ve babaya bağlanmışlığın yordadığı bulunmuştur. Diğer bir deyişle, katılımcıların temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunda anneye ve babaya bağlanmışlıkları; bunun yanında anneden algıladıkları kendine güven ve babayı hayal kırıklığına uğratma korkuları oldukça etkilidir.

BÖLÜM 5: TARTIŞMA

Gelişimsel bir süreç olarak ele alınan ayrışma-bireyleşme sürecinin erken gelişim dönemlerinden itibaren bireylerin yaşamı üzerinde oldukça önemli etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Yaşam boyu gelişim dönemleri arasından bebeklik ve ergenlik döneminde ön plana çıkan ayrışma-bireyleşme sürecinin başarı ile geçirilmesinde, bakım veren kişiler olarak ebeveynlerin önemi yadsınamaz. Bu araştırma kapsamında elde edilen bireyleşme bulgularının odağında, anne ve baba ile beliren yetişkin arasındaki ilişki bulunmaktadır. Söz konusu bu ilişkiden deneyimlenen bireyleşme durumları, araştırmada yer verilen ikinci ana değişken olan temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile ilişkilendirilmiştir. Bu ilişkilendirmeyi değerlendirmedeki temel amaç ise sosyal yaşamda psikolojik olarak sağlıklı bir işlevsellik ortaya koyabilmek için gerekli olduğu belirtilen temel psikolojik ihtiyaç doyumunu sağlamada bireyleşmenin etkisini ortaya koymaktır. Mevcut literatürde yer alan bulgulara göre beliren yetişkinlerin ebeveynleri ile kurdukları sağlıklı bir ilişkinin, psikososyal işlevselliğin üzerinde oldukça önemli etkileri bulunmaktadır (Kurt, Sayıl ve Kındap-Tepe, 2013). Bu araştırmada psikolojik işlevselliğin değerlendirilmesi, bireyleşme ve temel psikolojik ihtiyaç doyumu değişkenlerinin yaşam doyumu, depresyon düzeyi ve benlik saygısı değişkenleri üzerindeki etkilerinin ayrı ayrı değerlendirilmesi ile yapılmıştır. Gerek bireyleşme gerekse temel psikolojik ihtiyaçların doyumu konusunda, beliren yetişkinlik dönemine özgü kapsamlı değerlendirmelerin yapılmış olduğu bu araştırmadan elde edilen bulgular, mevcut literatürdeki araştırma bulguları ışığında tartışılmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak araştırmada yer alan değişkenleri ölçmede yararlanılan ölçme araçlarının psikometrik özelliklerine ilişkin sonuçlar tartışılmış, sonrasında ise söz konusu değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir (H₁). Daha sonra temel psikolojik ihtiyaç doyumu (H₂ ve H₃) ve beliren yetişkinlikte bireyleşme (H₄ ve H₅) konularındaki bulgular yorumlanmıştır. Son olarak ise beliren yetişkinlik döneminde bireyleşmenin, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu ne düzeyde etkilediğine (H₆) ilişkin analizlerin bulguları ele alınarak aşağıda özetlenmiştir.

5.1. Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçları ile İlgili Değerlendirmelerin Tartışılması

Yapılan araştırmada ana değişkenler olarak bireyleşme ve temel psikolojik ihtiyaç doyumu incelenirken; bu değişkenlerin yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı üzerindeki etkileri de incelenmiştir. İlgili konu ve kavramlar hakkında edinilen bulgularda kullanılan ölçme araçlarının değerlendirildiği tartışma aşağıda özetlenmiştir.

İlk olarak araştırmadaki temel değişkenlerden biri olan bireyleşmeyi değerlendirmede kullanılan Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Ölçeği (ITEA-S), gelişimsel bakımdan spesifik olarak beliren yetişkinlik dönemine odaklanarak geliştirilmiş literatürdeki tek ölçek olma özelliğini taşımaktadır. Ayrışma-bireyleşme sürecinin yaşam boyu gelişim dönemleri arasında özellikle bebeklik ve ergenlik dönemi için söz konusu olduğundan kuramsal çerçeve bölümünde detaylı olarak bahsedilmiştir. Bebeklik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecinde, bakım veren kişiye karşı gelişen sembiyotik bağımlılıktan kopma yaşanması, benlik kavramının şekillenmeye başlaması ve ebeveynlerin içsel tasarımlarının oluşturulması söz konusuydu (Mahler, Pine ve Bergman, 2003). Ergenlik dönemi ayrışma-bireyleşme sürecinde ise ebeveynlerin içselleştirilmiş tasarımlarından bir ayrışma, diğer bir deyişle ebeveynleri idealize etmekten vazgeçme görülmekteydi (Blos, 1979). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşme ise gelişimsel bir süreklilik içinde ele alındığında; ilk ergenlik döneminde ebeveynlerin içsel tasarımlarını idealize etmekten vazgeçme ile görülen ayrışma, orta ergenlik döneminde benliğin keşfedilmesi ve akranlara yönelme (ebeveynlere olan ilginin dış dünyaya yönelmesi) ile bireyleşme ve geç ergenlik ile beliren yetişkinlik döneminde ise tüm bu süreçte edinilen deneyimlerin dengelenmesi ile sağlanan bütünleşme durumunun yaşandığı ileri sürülmektedir (Levy-Warren, 1999). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, beliren yetişkinlikte bireyleşmenin mümkün olabilmesi için bir önceki gelişim aşamasında bozulan ebeveyn-ergen ilişkilerinin iyileşmesinin gerekli olduğu dikkat çekmektedir (Tanner, 2006). Mevcut literatürde yer alan ayrışma-bireyleşmeyi değerlendiren ölçme araçlarından Duygusal Özerklik Ölçeği [Emotional Autonomy Scale (EAS); Steinberg ve Silverberg, 1986], Psikolojik Ayrışma Envanteri

[Psychological Separation Inventory (PSI); Hoffman, 1984] ve Ergen Ayrışma Bireyleşme Ölçeği [Separation-Individuation Test of Adolescence (SITA); Levine, Green ve Millon 1986] her ne kadar farklı araştırmalarda üniversite öğrencileri ile kullanılmış olsalar da orijinalinde ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecini belirlemek için geliştirilmiş ölçeklerdir. Bu nedenle bu ölçeklerin; ayrılma anksiyetesi, ebeveynle olan bağlanmanın akranlara yönelmesi ve olgunlaşmamış yakınlaşma belirtileri gibi ergenlik dönemindeki ayrışma-bireyleşme sürecinde ebeveynler ile kurulan ilişkinin henüz iyileşmediği aşamayı yansıtan durumları yansıttığı görülmektedir. Ancak beliren yetişkinlik döneminde, ergenlik döneminden farklı olarak ölçülmesi ve değerlendirilmesi gereken gelişimsel sonuçların olması beklenmektedir. Bu nedenlerden yola çıkarak geliştirilmiş olan Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme Ölçeği [Individuation Test for Emerging Adults (ITEA); Komidar, Zupančič, Sočan, ve Levpušček, 2014] beliren yetişkinlik dönemine özgü bireyleşmeyi değerlendirmek üzere destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarını önermiştir. Sonraki analiz bulgularını daha etkin bir biçimde yorumlayabilmek için bu alt boyutların içeriğini biraz daha detaylı ele almakta fayda vardır. Destek arama alt boyutu, bireyin ebeveynlerine yönelik duygusal bağlılığının devam ettiğini yansıtmaktadır. Zor durumda kalan beliren yetişkin, ebeveyninden yardım istemeden ve onların desteği olmadan söz konusu durum ile baş edemeyeceğini düşünmektedir. Bu nedenle bireyleşmeden söz edebilmek için bu alt boyuttan alınan puanların yüksek olmaması beklenmektedir. Destek arama alt boyutu ile çok benzer görülen bağlanmışlık alt boyutunda ise ebeveynler ile kurulan ilişkinin bireyleşme düzeyinde iyileşmesi söz konusudur. İlk ve orta ergenlik döneminde yaşanan ayrışma ve benliğin keşfi, yerini yeniden bütünleşmeye ve ebeveynlerle olan ilişkinin yetişkin düzeyde yeniden kurulmasına bırakmıştır. Bu nedenle bireyleşmenin söz konusu olması için bu alt boyuttan alınan puanların yüksek olması beklenmektedir. Bir diğer alt boyut olan müdahale hissetmede ise beliren yetişkinlerin ebeveynlerinden algıladığı aşırı kontrol ve hayatına müdahale algısı ifade edilmektedir. Bu alt boyutta yüksek puan alan beliren yetişkinlerin, önceki ayrışma-bireyleşme sürecinden kalan sorunlarını tam olarak çözememiş olduğu düşünülmektedir (Komidar vd., 2014). Bu nedenle bireyleşme açısından bu alt boyuttan elde edilen puanların düşük olması beklenmektedir. ITEA-S'in

bir diğerk alt boyutu olan kendine güvenden gerek bu ölçeğın geliştirildiği araştırmada gerekse diğerk bireyleşme ile ilgili araştırmalarda (Beyers, Goossens, Vansant ve Moors, 2003; Lamborn ve Groh, 2009) yetişkinliğe erişmenin ve sorumluluk üştlenmenin en önemli göstergesi olarak bahsedilmektedir. Bu nedenle bireyleşmenin mümkün olabilmesi için beliren yetişkinlerin kendi sorumluluklarını alarak bu alt boyuttan yüksek puan alması beklenmektedir. Son olarak ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutunda, önceki dönemlerde yaşanan ayrışma-bireyleşme ile ilgili sorunların çözülememesi ve ebeveynlere yönelik duygusal ve işlevsel bağımlılığın devam etmesinin sonucu olarak beliren yetişkinlik dönemine gelindiğinde kişilerin ebeveynlerini hayal kırıklığına uğratmaktan korkacakları düşünölmektedir. Bu nedenle bireyleşme açasından bu alt boyuttan elde edilen puanların düşük olması beklenmektedir. Diğerk yandan henüz yetişkin olmayan beliren yetişkinlerin, ebeveynlerini hayal kırıklığına uğratmaktan korkması son derece gelişimsel bir sonuç olarak düşünölebilir. Özetle, ITEA-S alt boyutlarından bağlanmışlık ve kendine güven sağlıklı bir bireyleşmeyi yansıtırken; destek arama, müdahale hissetme ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma bireyleşmenin henüz gerçekleşememiş olduğunu yansıtmaktadır. ITEA-S ölçeği anne ve baba formlarındaki alt boyutlardan elde edilen iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları, ölçeğın geliştirildiği araştırma ile tutarlı olarak $\alpha = .72$ ile $\alpha = .90$ arasında değişmektedir.

Araştırmadaki ana değişkenlerden diğerk olan temel psikolojik ihtiyaç doyumunun değerlendirilmesi için kullanılan İhtiyaç Doyumu Ölçeği, ilgili konuda farklı kuramsal temele dayalı herhangi bir temel psikolojik ihtiyaç doyumunu değerlendirmesi olmadığı için temel psikolojik ihtiyaç doyumuna ilişkin bulguların tartışılmasında kapsamlı olarak değerlendirilmiştir. İhtiyaç doyumunun alt boyutlarından elde edilen iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları, ölçeğın geliştirildiği araştırma ile tutarlı olarak $\alpha = .69$ ile $\alpha = .85$ arasında değişmektedir.

Araştırmada incelenen temel değişkenlerin psikolojik sonuçlarını değerlendirmek üzere yararlanılan yaşam doyumunu, depresyon ve benlik saygısı ile ilgili ölçeklerden edinilen bulgular yalnızca tek boyutta söz konusu kavramı ölçtüğu için bu ölçeklerden

edinilen sonuçlar ilgili bulguların tartışılmasında ele alınmıştır. Diğer yandan yaşam doyumu ölçeği iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının ($\alpha = .85$) ölçeğin geliştirildiği araştırma ile tutarlı olduğu görülürken benlik saygısı ölçeği iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının ($\alpha = .90$) ölçeğin geliştirildiği araştırmadaki iç tutarlılık güvenilirlik katsayısından ($\alpha = .75$) yüksek ve depresyon ölçeğindeki iç tutarlılık güvenilirlik katsayısının ($\alpha = .67$) ölçeğin geliştirildiği ve uyarlandığı çalışmadan ($\alpha = .74$) düşük olduğu dikkat çekmektedir. Depresyon ölçeğinin uyarlama çalışmasında (Tatar ve Saltukoğlu, 2010) farklı yaş gruplarındaki iç tutarlılık güvenilirlik katsayılarının $\alpha = .60$ ile $\alpha = .78$ arası olduğu belirtildiği için söz konusu azalmanın beklendik sınırlarda olduğu düşünülmüştür.

5.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkisellik Değerlerinin Tartışılması

Yapılan araştırmada temel psikolojik ihtiyaçlar özerklik, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı ile toplam ihtiyaç doyumu olacak şekilde dört alt boyutta, bireyleşme ise ebeveynlerden algılanan destek arama, bağlanmışlık, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma olacak şekilde toplam on alt boyutta (anne ve baba için ayrı ayrı) değerlendirilmiştir. İlgili değişkenlerin psikolojik sonuçlarını değerlendirmek üzere yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı olmak üzere dört değişken bulunmaktadır. Sonuç olarak araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiselliği değerlendirmek üzere toplam on yedi değişken ile korelasyon analizi uygulanmıştır (bkz. Tablo 4.3). Elde edilen sonuçlar ilk olarak bireyleşme alt boyutlarının kendi içindeki korelasyon değerleri, ikinci olarak temel psikolojik ihtiyaçların kendi içindeki korelasyon değerleri, üçüncü olarak bireyleşme ile yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı arasındaki korelasyon değerleri, dördüncü olarak temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı arasındaki korelasyon değerleri ve son olarak da temel psikolojik ihtiyaçlar ile bireyleşme arasındaki korelasyon değerleri olacak şekilde yorumlanmıştır.

İlk olarak bireyleşme alt boyutlarının kendi içindeki korelasyon değerleri incelenmiştir. Elde edilen bulgularda bireyleşme alt boyutları arasındaki en yüksek

ilişkiselliğin ebeveynden destek arama ve ebeveyne bağlanmışlık alt boyutları arasında olduğu görülmüştür (anne; $r = .66$, baba; $.65$). Destek arama ve bağlanmışlık alt boyutlarının her ikisinde de ebeveynle kurulan yakın ilişki durumu söz konusudur. Bu doğrultuda ele alındığında bu iki boyut istatistiksel anlamda birbirine benzeyen ancak kavramsal olarak birbirinden ayrılan iki alt boyut olarak düşünülebilir. Beliren yetişkinlerde bireyleşmenin değerlendirildiği diğer araştırmalarda (Puklek Levpušček, Rauch, ve Komidar, 2018; Zupančič, M. ve Kavčič, 2014; Zupančič, Komidar ve Levpušček, 2014) da alt boyutlar arasındaki en yüksek ilişkiselliğin hem anne hem babalar için bu iki alt boyut arasında olduğu bilinmektedir. Bunun yanında ITEA-S ölçeğinin Türkiye örnekleminde geçerliliğinin sınındığı araştırma bulgularında da alt boyutlar arasındaki en yüksek korelasyon değerlerinin bu iki alt boyut arasında olduğu gözlenmiştir (Karataş, Levpuscek ve Komidar, 2017). Destek arama alt boyutunun diğer alt boyutlarla olan ilişkisine bakıldığında ise anneden destek arama ile en fazla ilişkili olan alt boyutlar bağlanmışlık alt boyutundan sonra sırasıyla anneden algılanan kendine güven ($r = -.47$) ve anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($r = .27$) iken babadan destek arama ile bağlanmışlık alt boyutundan sonra en fazla ilişkili olan alt boyutlar sırasıyla babadan algılanan kendine güven ($r = -.42$), babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($r = .37$) ve babadan müdahale hissetme ($r = .28$) olarak görülmektedir. Destek arama ile kendine güven alt boyutları arasında negatif yönlü; müdahale hissetme ve ebeveyni hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutları arasında ise pozitif yönlü bir ilişki görülmesi söz konusu boyutların ortaya koyduğu bireyleşme kavramları ile tutarlıdır. Diğer bir deyişle, bireyleşme açısından olumsuz bulunan bir boyut (destek arama), bireyleşme açısından olumlu bulunan başka bir boyut (kendine güven) ile negatif ve bireyleşme açısından olumsuz bulunan diğer iki boyutla (müdahale hissetme ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma) pozitif ilişki içindedir. Bu bulgularda dikkat çeken önemli bir husus, babadan destek arama ile baba formu için geçerli tüm alt boyutlar arasında bir ilişki olduğu gözlenirken, anneden destek arama ile anneden müdahale hissetme arasında herhangi bir ilişki gözlenememiş olmasıdır. ITEA ölçeğinin geliştirilmiş olduğu Avrupalı beliren yetişkinler ile yapılan araştırmada (Komidar vd., 2014) ve ITEA-S'in Avrupalı ve Amerikalı beliren yetişkinler ile geçerliliğinin sınındığı orijinal araştırmada (Komidar, Zupančič, Puklek Levpušček

ve Bjornsen, 2016) hem Avrupalı hem de Amerikalı beliren yetişkinlerin anneden destek arama ve anneden müdahale hissetme alt boyutları arasında negatif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna karşın ITEA-S'in Türk örneklemedeki geçerliliğinin incelendiği araştırmada da mevcut araştırmaya benzer şekilde iki değişken arasında herhangi bir ilişki gözlenememiştir (Karataş, Levpuscek ve Komidar, 2017). Yurt dışında ve ülkemizde yapılan araştırma bulgularının bu şekilde bir farklılık göstermesine yol açan unsur için akla ilk olarak kültürel farklılıklar gelmektedir. Yurt dışı örneklemelerinden edinilen bu bulgular, yurt dışındaki beliren yetişkinlerin annelerinden müdahale hissetmesi arttıkça bir tepki olarak destek arama davranışlarının azalması şeklinde yorumlanabilir. Türkiye örneklemindeki anneden algılanan destek arama ve müdahale hissetme alt boyutları arasında bir ilişki gözlenememesine gelindiğinde ise anne ile kurulan ilişkide, annenin beliren yetişkine müdahale etmesinin anneden destek aramayı azaltmadığı/arttırmadığı ya da anneden destek aramanın annenin müdahaleci davranışlarını azaltmadığı/arttırmadığı görülmektedir. Bu durum bizim kültürümüzde anneden destek aramanın veya annenin çocuğunun davranışlarına müdahale etmesinin bireyleşmeden farklı bir anlamı olduğunu yansıtmaktadır. Bu anlamın ise bireyci ve toplulukçu kültürlerin bireyleşme konusunda farklı değerlere sahip olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bireyci kültürlerde annenin çocuğa olan müdahalesi doğrudan müdahale olarak değerlendirilirken, toplulukçu kültürlerde bir bağ kurma aracı olarak değerlendirilebilmektedir. Buna en güzel ve belirgin örneklerden birini Kağıtçıbaşı (2012), Azuma'nın (1986) yaptığı bir araştırmadan aktarmaktadır:

“Bir süre önce, Japon psikolog Azuma (1986), Japon bir annenin sebze yemeyi reddeden çocuğuna verdiği tipik cevabın anlamını incelediğinde bulduğu sonuç, annenin genel olarak, “Pekâlâ, öyleyse yemek zorunda değilsin” dediğiydi. Bu cevabı nasıl yorumladınız? Birçok insan bu cevabı, annenin çocuğun o sebzeyi yemek zorunda olmadığını (bunun yerine başka bir şey yiyebileceğini) düşündüğü anlamına geldiği şeklinde yorumlar...Oysa Azuma'nın belirttiğine göre, bunu söyleyen anneler çocuğun o sebzeyi yemesini en çok isteyen annelermiş. Bu yüzden, anne çocuğu tehdit ederek, ‘Benim söylediklerimi yapmak zorunda değilsin!’ yani ‘Bir zamanlar birbirimize çok yakındık. Ancak sen şimdi bildiğini

yapmak istiyorsun, o zaman ben de aramızdaki bağı koparacağım. Senin ne yaptığınla ilgilenmeyeceğim. Sen artık benim bir parçam değilsin!’ mesajını veriyor.” (Kağıtçıbaşı, 2012, s. 51)

Görüldüğü üzere annenin müdahale etmesi ve anneden destek aranmaması her ne kadar bireyleşmenin sağlanması için gerekli görülse de sosyalizasyon sürecini toplulukçu kültürde geçirmiş beliren yetişkinler için bireyci kültürdeki akranlarına göre farklı anlamlara gelebilmektedir.

Bireyleşme alt boyutlarından bağlanmışlık boyutunun diğer alt boyutlarla olan ilişkisine bakıldığında ise anneye bağlanmışlık ile en fazla ilişkili olan diğer alt boyutların sırasıyla kendine güven ($r = -.18$) ve müdahale hissetme ($r = -.13$) olduğu; babaya bağlanmışlık ile en fazla ilişkili olan diğer alt boyutların ise kendine güven ($r = -.42$) ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($r = -.10$) olduğu görülmüştür. Söz konusu ilişkilerde dikkat çeken ilk nokta bağlanmışlık ile kendine güven arasında gözlemlenen ters yönlü ilişkidir. Her iki alt boyut da bireyleşmenin önemli göstergeleri olarak kabul edilirken, aralarındaki ilişkinin ters yönlü olmasının, bağlanmışlık boyutu ile duygusal ve işlevsel bağımlılığı yansıttığı ileri sürülen destek arama alt boyutu arasında küçük bir fark olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür. Bu durumda elde edilen bulgular, beliren yetişkinlik dönemindeki bir bireyin ebeveynine bağlanmışlığı arttığında kendine olan güveni azalmakta ya da kendine güveni azaldığında ebeveynine bağlanmışlığı artmakta şeklinde yorumlanmaktadır. Gerek yurt dışında (Komidar vd., 2013; Komidar vd.,2016) gerekse ülkemizde (Karataş vd., 2017) bu ölçek kullanılarak yapılan yukarıda bahsedilen araştırmalarda aynı bulguların elde edilmiş olduğu görülmektedir. Bunun yanında bu bulgulardan hareketle dikkat çeken ikinci nokta anneye bağlanmışlık ile anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ve babaya bağlanmışlık ile babadan müdahale hissetme alt boyutları arasında herhangi bir ilişki gözlenememiş olmasıdır. Karataş ve arkadaşlarının (2017) Türk örneklem ile yaptığı araştırmada hem anneye hem de babaya bağlanmışlık boyutlarının diğer tüm boyutlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Bu araştırmada söz konusu alt boyutlar arasında herhangi bir ilişki görülmemesinin nedeni olarak anneye belirli bir düzeyde bağlanmışlık gerçekleştiğinde anneyi hayal kırıklığına

uğratmaktan korkmanın artmayacağı, bunun yanında anneye belirli bir düzeyin üstünde bağlanmışlık gerçekleştiğinde de anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın azalmayacağı ve bu nedenle iki değişken arasında herhangi bir ilişkiselliğin görülmediği düşünülmüştür. Diğer yandan babaya bağlanmışlık ile babadan müdahale hissetme arasında herhangi bir ilişki olmaması da benzer şekilde yorumlanabilir. Anne ve babaya bağlanmışlığın farklı değişkenlerle ilişkili olup, farklı değişkenlerle ilişkili olmamasının diğer demografik özellikler ile değerlendirilmesi gerektiği düşünüldüğünden, beliren yetişkinlikte bireyleşme ile ilgili bulguların tartışılması bölümünde ele alınmıştır.

Bireyleşmenin diğer bir alt boyutu olan anneden müdahale hissetmede ise bağlanmışlık dışında ilişkili olan tek alt boyutun anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma olduğu ($r = .26$) görülürken babadan müdahale hissetme ile destek arama dışında ilişkili olan değişkenlerin babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($r = .34$) ve babadan algılanan kendine güven olduğu ($r = -.19$) görülmüştür. Elde edilen bu bulgular, anneden ve babadan algılanan müdahale davranışlarının artmasının, bu davranışların üstesinden gelmek ve yeni bir müdahale ile karşılaşmamak için anne ve babayı hayal kırıklığına uğratma endişesinin artmasına neden olabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Diğer yandan annesini ve babasını hayal kırıklığına uğratmaktan yoğun olarak korkan bir beliren yetişkin, ebeveynlerinin kendisine karşı çok müdahaleci olduğunu düşünebilir. Yurt dışında yapılan araştırmalarda bireyleşmenin tüm alt boyutları arasındaki ilişki değerlerinin anlamlı çıktığı hatırlandığında, yapılan araştırmadaki diğer değişkenler arasında ilişki görülmemesi; bunun yanında Karataş ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında da benzer bulguların edinilmesi nedeniyle akla yine kültürel farklılıkların etkili olduğu gelmektedir. Anneden destek arama ve anneden müdahale hissetme arasındaki ilişkisizliğin kültüre bağlı muhtemel nedenleri yukarıda bahsedilmiştir. Bunun yanında anneden müdahale hissetme ve anneden algılanan kendine güven arasında herhangi bir ilişki görülmemesi, müdahale hissetmenin bir bağ kurma aracı olarak görülmesinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir deyişle anneden algılanan müdahale davranışları, kimi beliren yetişkin için olumlu olarak karşılanıyorken kimileri için ise olumsuz karşılanabilmekte ve bu nedenle doğrusal bir ilişki gözlenememektedir. Babadan

müdahale hissetme ve babaya bağlanmışlık arasında ilişki gözlenmeyişinin muhtemel nedenlerine daha önce değinilmiştir.

Bireyleşmenin diğler alt boyutlarından biri olan kendine güven alt boyutu ile diğler alt boyutların arasındaki ilişkilere bakıldığında, anneden algılanan kendine güven ile en yüksek düzeyde ilişkili olan değışkenlerin sırasıyla anneden destek arama ($r = -.47$), anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($r = -.19$) ve anneye bağlanmışlık ($r = -.18$) olduğu; babadan algılanan kendine güven ile en yüksek düzeyde ilişkili olan değışkenlerin sırasıyla babadan destek arama ($r = -.42$), babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($r = -.26$) ve babaya bağlanmışlık ($r = -.20$) olduğu görölmektedir. Elde edilen bulgulardaki ilişki değlerlerinin, anne ve baba formlarında tutarlı olduğu dikkat çekmektedir. Bunun yanında anne ve babadan algılanan kendine güven ile ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma arasındaki ilişki değlendirildiğinde (destek arama ve bağlanmışlık ile olan ilişkiler önceden değlendirilmiştir) bireyleşme açısından birbirine karşıt yapıda olan bu değışkenlerin ters yönde ilişkili olmasının literatürde yer alan diğler çalışmalar ile tutarlı olduğu görölmektedir (Karataş vd., 2017; Komidar vd., 2013; Komidar vd., 2016).

Bireyleşme alt boyutlarından sonuncusu olan ebeveynleri hayal kırıklığına uğratma alt boyutu ile ilgili ilişki değlerine bakıldığında, anneyi hayal kırıklığına uğratma ile en fazla ilişkili değışkenler sırasıyla anneden destek arama ($r = .27$), anneden müdahale hissetme ($r = .26$) ve anneden algılanan kendine güven ($r = -.19$) olduğu görölrken; babayı hayal kırıklığına uğratma ile en fazla ilişkili değışkenlerin sırasıyla babadan destek arama ($r = .37$), babadan müdahale hissetme ($r = .34$), babadan algılanan kendine güven ($r = -.19$) ve babaya bağlanmışlık ($r = .10$) olduğu görölmektedir. İlgili değışkenlerin arasındaki ilişkiler, diğler alt boyutlar ile ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma arasındaki ilişki değleri tartışılırken ele alınmıştır.

Araştırmada yer alan ikinci ana konu olan temel psikolojik ihtiyaç doyumu alt boyutları arasındaki ilişki değleri toplam ihtiyaç doyumu dışarıda tutularak incelendiğinde en yüksek ilişkinin sırasıyla yetkinlik ile ilişkisellik ihtiyacı doyumu

arasında ($r = .51$), yetkinlik ile özerklik ihtiyacı doyumu arasında ($r = .48$) ve son olarak özerklik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumu arasında ($r = .44$) olduğu görülmektedir. Temel psikolojik ihtiyaçların evrenselliği ve hepsinin ortak amacının bireylerin sağlıklı bir gelişim göstererek iyi olmalarını sağlamak olduğu (Andersen vd., 2000; Ryan ve Deci, 2000) düşünüldüğünde, birbirleri ile pozitif yönde ilişkili olmaları beklendik ve literatürdeki üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalarla tutarlı bir bulgudur (Cihangir-Çankaya, 2009; Dupuis ve Newby Clark, 2016; Goldman, Goodboy ve Weber, 2016 Kermen ve Sarı, 2014; Türkdoğan ve Duru, 2012).

Araştırmada yer alan ve psikolojik işlevselliğin değerlendirilmesi için yararlanılan değişkenler olan yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler yaşam doyumu ve benlik saygısı arasında orta düzey ve pozitif yönlü bulunurken, depresyon ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler düşük-orta düzeyde negatif yönde bulunmuştur. Elde edilen bulgular beklendik ve literatürdeki diğer araştırmalarla tutarlı bulgulardır (Cihangir-Çankaya, 2005; Çivitçi, 2012; İlhan ve Özbay, 2010; Özer, 2009 ve Raj ve Chettiar, 2012)

Son olarak temel psikolojik ihtiyaç doyumu ve bireyleşme alt boyutları arasındaki ilişki değerlerine bakıldığında ise bireyleşme alt boyutları ve temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişki katsayılarının $r = .09$ ile $r = .34$ arasında değiştiği görülmektedir. Bu kapsamda aralarında en yüksek düzeyde ilişki bulunan değişkenlerin anneye bağlanmışlık ve toplam ihtiyaç doyumu olduğu görülmektedir ($r = .34$). Bunun yanında anneden destek arama, anneye ve babaya bağlanmışlık ve anne ile babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın tüm temel psikolojik ihtiyaçlar ile ilişkili olduğu görülürken, anneden müdahale hissetme ile yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı; anneden algılanan kendine güven ile ilişkisellik ihtiyacı; babadan destek arama ile özerklik ihtiyacı; babadan müdahale hissetme ile yetkinlik, ilişkisellik ve toplam ihtiyaç doyumu ve babadan algılanan kendine güven ile ilişkisellik ve toplam ihtiyaç doyumu arasında herhangi bir ilişki olmadığı görülmüştür.

5.3. Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumuna İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu araştırma kapsamında incelenen temel psikolojik ihtiyaç doyumu ilk olarak demografik değişkenlere göre değerlendirilmiş, sonrasında ise yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı değişkenlerini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara ilişkin tartışma aşağıda özetlenmiştir.

5.3.1. Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Temel psikolojik ihtiyaç doyumunda demografik özelliklerin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek üzere cinsiyet, yaş, sınıf, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu ve fiziksel/psikolojik rahatsızlık geçirme durumu ele alınmıştır. İlk olarak temel psikolojik ihtiyaçların cinsiyete göre farklılaşması sonuçlarına göre özerklik ihtiyacında kadınlar ve erkekler arasında herhangi bir farklılaşma görülmezken, yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacında kadınların erkeklerden daha fazla ihtiyaç doyumu sağladığı görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaç doyumunun cinsiyete göre farklılaşması hakkındaki mevcut literatür bulgularının tutarlı olmadığı görülmektedir. Örneğin, bazı araştırmalarda kadınlar ve erkekler özerklik ve yetkinlik ihtiyacı doyumu açısından farklılaşmazken, kadınların ilişkisellik ihtiyacı doyumunun erkeklerden daha fazla olduğu (Cihangir-Çankaya, 2009; Martela, ve Ryan, 2016; Sorhan, 2014); bazılarında ise yetkinlik ihtiyacı doyumunda cinsiyete göre bir farklılaşma görülmezken, kadınların özerklik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumunun erkeklere göre daha fazla olduğu bulunmuştur (Çelikkaleli ve Gündoğdu, 2005). Literatürdeki araştırmalar ve bu araştırmanın bulguları karşılaştırıldığında, farklılaşma gözlemlenen her ihtiyaç için kadınların ihtiyaç doyumunun erkeklere göre daha fazla olduğu ve diğer ihtiyaçların doyumunda farklı bulgular olsa da ilişkisellik ihtiyacı doyumunun her araştırmada cinsiyete göre kadınların lehine farklılaştığı dikkat çekmektedir. Bu araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak daha önce bahsedilen katılımcıların yalnızca İzmir’de öğrenim gören üniversite öğrencilerinden oluşuyor olması, özerklik ihtiyacı doyumundaki cinsiyet farklılaşmasına

neden olmuş olabilmektedir. Bu nedenle konu ile ilgili yapılacak diğer çalışmalarda farklı bölgelerden seçilen veya üniversite eğitimine devam etmeyen beliren yetişkinler ile çalışılarak karşılaştırma yapılması daha kapsamlı sonuçlar ortaya koyacaktır.

İkinci olarak, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun, yaş gruplarına ve sınıf düzeyine göre farklılaşmasına ilişkin bulgular ele alınmıştır. Sonuçlara göre temel psikolojik ihtiyaç doyumundan hiçbiri yaş gruplarına göre farklılaşmamakta; buna karşın yetkinlik ihtiyacı doyumu sınıf düzeylerine göre farklılaşmaktadır. Temel psikolojik ihtiyaç doyumunda yaşa bağlı bir farklılaşma olmayıp sınıfa göre bir farklılaşma olması, üniversite ortamının beliren yetişkinler açısından ne kadar önemli olduğunun bir kanıtıdır. Beliren yetişkinler üniversiteye geldikleri ilk sene olan hazırlık sınıfında kendilerini yetkin hissederken, 1. sınıfa geçtiklerinde yetkinlik ihtiyacı doyumunda anlamda düzeyde bir azalma olduğu görülmekte ve 2., 3. ve 4. sınıfta ise yetkinlik ihtiyacının giderek anlamlı düzeyde arttığı gözlenmektedir. Bu bulgudan hareketle üniversite öğrencilerinin hazırlık sınıfından kendi bölümlerine geçtiğinde ders yoğunluğu birden arttığı için yetkinlik ihtiyacı doyumunda azalma olduğu düşünülmektedir. Bu araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin sınıf düzeyine göre dengeli olması gözlemlenmiştir. Yapılan karşılaştırma hazırlık sınıfında okuyan öğrenci ve bölüme geçen öğrenciler arasında gelişimsel bir değerlendirme yapılması hedefiyle gerçekleştirilmiştir ve elde edilen bu bulgunun farklı araştırmalar ile desteklenmesi gerekmektedir. Bunun yanında mevcut literatür bulguları incelendiğinde, üniversite eğitimi süresince gerek yaş gerekse sınıf düzeyine göre temel psikolojik ihtiyaç doyumunu inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanamamıştır.

Üçüncü olarak temel psikolojik ihtiyaçların algılanan sosyoekonomik duruma göre farklılaşmasının incelendiği analiz bulgularına göre hem özerklik ve yetkinlik hem de ilişkisellik ihtiyaç doyumunda çok kötü-kötü sosyoekonomik durumda olan katılımcıların orta ve iyi-çok iyi sosyoekonomik durumda olan katılımcılara göre daha az temel psikolojik ihtiyaç doyumu sağladıkları bulunmuştur. Elde edilen sonuçların mevcut literatürde yer alan diğer araştırma bulguları ile tutarlı olduğu görülmektedir (Di Domenico ve Fournier, 2014; Sorhan, 2014). Sosyoekonomik durum açısından görülen

farklılaşmanın yalnızca çok kötü-kötü sosyoekonomik durum ve diğer sosyoekonomik durumlar arasında gözleniyor olması göz önünde bulundurulduğunda; temel psikolojik ihtiyaç doyumu bakımından görülen farklılaşmanın, subjektif sosyoekonomik durum algısından mı yoksa gelir düzeyinin temel psikolojik ihtiyaç doyumunu karşılamak için yetersiz kaldığından mı kaynaklandığı daha kapsamlı araştırmalar yapılarak incelenmelidir.

Dördüncü olarak temel psikolojik ihtiyaç doyumunun romantik ilişki durumuna göre farklılaşmasına ilişkin edinilen bulgularda, romantik ilişkisi olan beliren yetişkinlerin, romantik ilişkisi olmayanlara göre daha fazla yetkinlik ihtiyacı doyumu sağladığı görülmektedir. Romantik ilişkisi olan katılımcıların romantik ilişkilerindeki yetkinlik ihtiyacı doyumu; partnerlerin birbiri ile kurduğu romantik ilişkiden, cinsel ilişkiden, güç ilişkisinden veya karşı taraftan kabul görmeden kaynaklanıyor olabilir (Bouchey, 2007). Mevcut literatür bulguları incelendiğinde; Ankara’da üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun, öznel iyi oluş ile romantik ilişki arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı bulunmuştur (Doğan ve Eryılmaz, 2013). Yeter (2016) tarafından yapılan diğer bir araştırmada, romantik ilişkisi olan kadınların özerklik ihtiyacı doyumunun erkeklere göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Başka bir araştırmada ise romantik ilişkisi olan partnerler ile çalışılmış ve ilişki doyumu ile temel psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlara göre özerklik ihtiyacı doyumunun karşılanma düzeyi arttıkça ilişki doyumunun arttığı bulunmuştur (Yarkin, 2013). Benzer olarak yurt dışında yapılan bir araştırmaya göre, özerklik ihtiyacının romantik ilişkide partnerlerin birbirine sunduğu özerklik desteğini yordadığı ve bunun bir sonucu olarak partnerlerin birbirine daha anlayışlı davrandıkları görülmüştür (Knee, Lonsbary, Canevello ve Patrick, 2005). Romantik ilişki durumu ve temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile ilgili yapılan araştırmalarda en fazla üstünde durulması gereken konunun “karşılıklılık (mutuality)” olduğu belirtilmektedir (Moss ve Schwebell, 1995). Eğer partnerlerden yalnızca birinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu karşılanır, diğerinin karşılanmazsa söz konusu romantik ilişki zarar görme riski altındadır (Mashek ve Sherman, 2004). Bu nedenle bu konuda yapılacak diğer araştırmalarda beliren yetişkinlik döneminde yaşanan romantik ilişkiler daha kapsamlı incelenerek,

temel psikolojik ihtiyaç doyumunun her iki partner açısından değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Son olarak ise fiziksel veya psikolojik rahatsızlık geçirip geçirmemeye göre temel psikolojik ihtiyaç doyumunun farklılaşması değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgularda fiziksel rahatsızlık geçirmenin psikolojik ihtiyaç doyumu üzerinde etkisi bulunmazken, psikolojik rahatsızlık geçiren kişilerin geçirmeyenlere göre daha az yetkinlik ve ilişkisellik ihtiyacı doyumu hissettikleri görülmektedir. Öz belirleme kuramına göre temel psikolojik ihtiyaçların doyuma ulaşması engellendiğinde, bireyler psikolojik işlevselliğini ve iyi olma halini yitirebilmektedir (Deci ve Ryan, 2008). Bu nedenle psikolojik rahatsızlık geçirmenin temel psikolojik ihtiyaç doyumunda farklılaşmaya neden olması beklendik bir sonuçtur. Mevcut literatür bulguları incelendiğinde de gerek bireyci gerek toplulukçu kültürlerde temel psikolojik ihtiyaç doyumunun psikolojik olarak iyi olmayı yordadığına ilişkin bulgular bulunmaktadır (Chen vd., 2015; Emery, Toste ve Heath, 2015). Yapılan araştırmada katılımcılara psikolojik ve fiziksel hastalık geçirip geçirmediikleri sorularak sonuçlara göre değerlendirme yapılmıştır. Daha açıklayıcı sonuçlar için geçirilen hastalıkların özellikleri daha detaylı sorularak kapsamlı bir inceleme yapılabilir.

5.3.2. Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Yaşam Doyumu, Depresyon ve Benlik Saygısını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Temel psikolojik ihtiyaç doyumunun yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordayıp yordamadığını anlamak üzere yapılan analizler sonucunda; yaşam doyumu ve benlik saygısını her üç temel psikolojik ihtiyacın da yordadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle; yetkinlik ve özerklik ihtiyacının doyumu, incelenen tüm değişkenleri yordamakta ve ilişkisellik ihtiyacı da depresyon dışındaki tüm değişkenleri yordamaktadır. Mevcut literatür bulguları incelendiğinde yapılan araştırmalarda temel psikolojik ihtiyaç doyumunu en çok etkileyen değişkenin benlik saygısı ve yaşam doyumu olduğu görülmektedir (Buunk ve Nauta, 2000; Cihangir-Çankaya, 2005; Emery,

Toste ve Heath, 2015; Kasser ve Ryan, 1999). Bu durum bu araştırma kapsamında yaşam doyumu ve benlik saygısının tüm psikolojik ihtiyaçları yordadığı bulgusu ile tutarlıdır.

Son olarak temel psikolojik ihtiyaçlardan özerklik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumu arttığında depresyonun azaldığına yönelik bulguya ilişkin mevcut literatür incelendiğinde, Emery, Toste ve Heath'in (2015) yaptıkları bir çalışmada, çocukların depresif semptomlarını yalnızca yetkinlik ihtiyacının yordadığı görülürken, ergenlerin depresif semptomlarını da yalnızca özerklik ve ilişkisellik ihtiyaç doyumunun yordadığı bulunmuştur. Depresyon ile öznel iyi oluşun ters yönlü bir ilişki içinde olduğu (Diener, Suh ve Oishi, 1997) düşünüldüğünde elde edilen bulguların beklendiği görülse de farklı yaş gruplarında farklı ihtiyaç doyumlarının depresyonu yordaması, temel psikolojik ihtiyaç doyumu ve depresyon arasındaki ilişkilerin boylamsal araştırmalarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

5.4. Beliren Yetişkinlikte Bireyleşmeye İlişkin Bulguların Tartışılması

Beliren yetişkinlik döneminde bireyleşme konusuna ilişkin demografik özelliklerin farklılaşp farklılaşmadığını incelemek üzere ilk olarak anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutları karşılaştırılmış sonrasında bireyleşmede cinsiyet, yaş, sınıf, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu ve fiziksel/psikolojik rahatsızlık geçirme durumu ele alınmıştır. İlk olarak ele alınan anne ve babadan algılanan bireyleşme düzeyinin farklılaşmasına ilişkin bulgularda anneden destek arama, anneye bağlanmışlık ve anneden müdahale hissetme puanlarının babalara göre daha yüksek olduğu görülürken, babadan algılanan kendine güven puanının anneden algılanan kendine güven puanına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgular farklı demografik ilişkilere göre daha kapsamlı incelenerek aşağıda tartışılmıştır.

5.4.1. Bireyleşme Alt Boyutlarının Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Anne ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek üzere cinsiyet, yaş grupları, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu, ebeveynlerin medeni durumu, ebeveynlerin eğitim durumları, ebeveynlerin bir işte çalışıp çalışmaması, katılımcıların herhangi bir fiziksel veya psikolojik rahatsızlık geçirip geçirmemesi, katılımcının üniversite öğreniminde kim/kimlerle yaşadığı ve katılımcının ailesinin yaşadığı yere bağlı olarak nasıl farklılaştığı incelenmiştir. Elde edilen bulgular aşağıda tartışılmıştır.

İlk olarak anneden ve babadan algılanan bireyleşme boyutlarının cinsiyete göre farklılaşmasının incelendiği analiz sonuçlarına göre cinsiyetin anneden ve babadan algılanan bireyleşme alt boyutları üzerinde temel etkisinin olduğu; farklılaşmanın kaynağının ise anne-babadan destek arama ve anne-babadan müdahale hissetme alt boyutlarından olduğu görülmüştür. Buna göre ebeveynin cinsiyeti söz konusu olmadığında kadınların daha fazla destek aradıkları ve erkeklerin de daha fazla müdahale hissettikleri bulunmuştur. Diğer yandan ebeveyn cinsiyetinin göz önünde bulundurulduğu ve katılımcının cinsiyeti ile etkileşime girdiği durumda ise destek arama ve kendine güven alt boyutlarında farklılaşmalar olduğu gözlenmiştir. Buna göre anneden destek aramada kadınların, anneden algılanan kendine güvende ise erkeklerin daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarında ise cinsiyetler arasında herhangi bir farklılaşmaya rastlanılmamıştır. Elde edilen bulgular, mevcut literatürde konu ile yapılan çalışma bulguları ile tutarlıdır. Yapılan diğer araştırmalardan elde edilen bulgularda da beliren yetişkinlik dönemindeki kadınların ebeveynleri ile daha fazla ilişkili olduğu ve erkeklerin de annelerinden daha fazla kendine güven algıladığı görülmektedir (Eagly ve Johannesen-Schmidt, 2001; Zupancic, Komidar ve Levpuscek, 2014). Bu durumun ise cinsiyete bağlı beklentiler nedeniyle kadınların daha fazla bağımlı ilişkiler kurmaya yönlendirilmesi erkeklerin ise daha fazla bağımsızlığı deneyimlemesi sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir (Gilligan, 1982; Josselson, 1996; Maccoby, 1990). Bu noktada önemli bir konunun altının çizilmesinde yarar bulunmaktadır. Avrupa’da yapılan

araştırmalarda, kadınların annelerinden destek aramasının yanında anneye bağlanmışlığının ve anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın erkeklere göre daha fazla olduğu; buna karşın Amerika'daki beliren yetişkinlerde erkeklerin kadınlara göre babalarına daha fazla bağlanmış olduğu bulunmuştur (Komidar vd., 2016; Marćec, 2012). Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgu ve diğer araştırmalardaki bulgular karşılaştırıldığında, özellikle ebeveynle yakın ilişkilerden kaynaklanan alt boyutlarda (destek arama, bağlanmışlık ve kendine güven), kültürel farklılaşmaların olduğu görölmektedir. Bu kültürel farklılıkların kaynağının bireyci-toplulukçu kültür yapısından kaynaklandığı düşünölse de daha açıklayıcı sonuçlar elde etmek için sosyalizasyon süreçlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin ele alındığı kapsamlı araştırmalara ihtiyać bulunmaktadır.

İkinci olarak ele alınan anne ve babadan algılanan bireyleşme boyutlarının yař gruplarına göre farklılaşması incelendiğinde, 18-20 yaşındaki katılımcıların, 24-26 yař grubuna göre ebeveynlerinden daha fazla destek aradığı; 21-23 yaşındaki katılımcılara göre daha az müdahale hissettiği ve hem 21-23 hem de 24-26 yaşındaki katılımcılara göre ebeveynlerinden daha az kendine güven hissettiği görölmektedir. Dięer yandan ise ebeveyn cinsiyeti ile yař grupları arasında herhangi bir etkileşim olmadığı bulunmuştur. Elde edilen bulgularda yaşla beraber kendine güvenin artıyor, destek aramanın ise azalıyor olması beliren yetişkinlik dönemi için kuramsal çerçevede bahsedilen kendine güven kavramına uygun beklendik bir bulgudur (Arnett, 2007). Dięer yandan 18-20 yaşındaki beliren yetişkinlerin kendilerine daha az müdahale edildiğini düşünmeleri beklenmedik bir sonuç olmuştur. Mevcut literatürdeki bulgularda, ebeveynlerden algılanan kendine güvenin yaşla birlikte arttığı göröölürken, diğer alt boyutlarda tutarlı sonuçlara ulaşılamamıştır (Komidar vd., 2016). Yařla birlikte bireyleşme alt boyutlarındaki değişimi gözleyebilmek için boylamsal çalışmalar yapılmasına ihtiyać duyulmaktadır.

Üçüncü olarak anne ve babadan algılanan bireyleşmenin sosyoekonomik duruma göre farklılaşmasının incelendiği analizin bulgularına göre destek arama ve bağlanmışlık alt boyutlarında; çok kötü-kötü sosyoekonomik durumdaki katılımcıların orta

sosyoekonomik durumdan, orta sosyoekonomik durumdaki katılımcıların da iyi-çok iyi sosyoekonomik durumdan daha düşük puan aldıkları görülmüştür. Elde edilen bu bulgulara ilişkin olarak, sosyoekonomik durum iyileştikçe ebeveynler ile kurulan ilişkinin de iyileştiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Mevcut literatürdeki bulgularda beliren yetişkinlikte bireyleşme alt boyutları ile ilgili sosyoekonomik durumu inceleyen araştırmalar olmasa da sosyoekonomik durum iyileştikçe daha sağlıklı bir ayrışma-bireyleşme süreci geçirildiğine ilişkin araştırma bulguları olduğu görülmektedir (Gürlek-Yüksel, 2006).

Dördüncü olarak anne ve babadan algılanan bireyleşmenin anne-babanın medeni durumuna göre farklılaşmasının incelendiği araştırma bulgularında ise destek arama, müdahale hissetme, kendine güven ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarında farklılaşmalar olduğu; ebeveynleri evli olan katılımcıların destek arama, müdahale hissetme ve ebeveynleri hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarından daha yüksek puan aldığı ve ebeveynleri boşanmış katılımcıların ise kendine güven boyutunda ebeveynleri evli katılımcılara göre daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Diğer yandan anneden ve babadan algılanan bireyleşme üzerinde ebeveynlerin medeni durumu ve ebeveynlerin cinsiyeti değişkenlerinin ortak etkisi olduğu da görülmektedir. Buna göre katılımcıların anneden algılanan destek arama ve kendine güven puan ortalamaları ebeveynlerinin medeni durumuna göre değişmezken; babadan destek arama ebeveynleri evli olan katılımcılarda daha yüksek, babadan algılanan kendine güven ise ebeveynleri boşanmış katılımcılarda daha yüksek bulunmuştur. Bunun yanında, ebeveyni evli olan katılımcılar her iki ebeveynini de hayal kırıklığına uğratmaktan daha fazla korkmaktadır. Elde edilen bulgular, yalnızca bireyleşme açısından değerlendirilirse yetersiz ve doğru olmayan çıkarımlara ulaşılabilir (ör. bireyleşmenin en önemli göstergesi kabul edilen kendine güven boyutu için ebeveynlerin boşanmasının daha iyi olduğu). Bu değerlendirmede ebeveyn ve beliren yetişkin arasındaki ilişkinin göz önünde bulundurulması gerektiği ve bu sonuçlardan elde edilen bireyleşmenin “yetişkin” sorumluluğunu erken üstlenme olarak yansıdığı düşünülmektedir. Yapılan bir araştırmada ebeveynleri boşanmış çocukların ilerleyen yaşamdaki romantik ilişkilerinde daha yetişkin rollerde davrandığı sonucuna ulaşılmıştır

(Cohen, Kasen, Chen, Hartmark ve Gordon, 2003). Mevcut literatürdeki diğer bulgular incelendiğinde ebeveynleri boşanmış üniversite öğrencilerinin duygusal ve işlevsel bağımsızlık puanlarının daha yüksek olduğu ve kendilerini ebeveynlerinden daha uzak tanımladıkları buna karşın babaları ile ilişkilerinde çelişkili bir bağımsızlık hissettikleri bulunmuştur (Lopez, Campbell ve Watkins, 1988). Benzer olarak yapılan araştırmalarda beklendiği gibi ebeveynleri boşanmış üniversite öğrencilerinin her iki ebeveynine de daha az bağlanmışlık hissettiğine yönelik araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Gavazzi ve Sabatelli, 1988). Ancak ebeveynlerin medeni durumunun bireyleşme üzerindeki etkisi, daha temsil edici bir örneklem ile daha açıklayıcı sorular sorularak araştırılırsa kapsamlı sonuçların ortaya koyulması mümkün olacaktır.

Beşinci olarak anne ve babadan algılanan bireyleşmenin ebeveynlerin eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin elde edilen bulgularda, annenin eğitim durumu bireyleşme düzeyini etkilemezken babanın eğitim durumunun destek arama ve bağlanmışlık boyutunda babaları ilk ve ikinci kademe okullardan birinden mezun olan katılımcıların puanlarının, babaları ön lisans veya lisans üstü mezunu olan katılımcıların puanlarından daha düşük olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu bulgularda babanın eğitim durumunun baba ile kurulan yakın ilişkileri ifade eden boyutlarda etkili olması, babanın eğitim durumunun beliren yetişkinlik dönemindeki çocuğu ile iletişim kurmada belirleyeceği olabileceği düşünülmektedir. Mevcut literatürde anne ve baba eğitim durumu ile spesifik olarak beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşme durumu ele alan araştırma bulgusuna rastlanılamamıştır.

Son olarak yapılan araştırmada, beliren yetişkinlikte anne ve babadan algılanan bireyleşmenin katılımcıların romantik ilişki durumu, ebeveynin bir işte çalışıyor olması, kiminle yaşadığı ve ailenin kendi öğrenim gördüğü ilde yaşıyor olup olmamasına göre değişmediği görülmektedir. Ancak mevcut literatürde özellikle romantik ilişki durumuna göre (Karataş vd., 2017) ve evden ayrılmaya göre (Beyers vd., 2016) bireyleşme durumunun değiştiğine göre bulgular olduğu için söz konusu değişkenlerin ele alındığı daha kapsamlı değerlendirmeler yapılmasında fayda bulunmaktadır.

5.4.2. Bireyleşme Alt Boyutlarının Yaşam Doymu, Depresyon ve Benlik Saygısını Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Ebeveynlerden algılanan bireyleşme düzeyinin yaşam doymu, depresyon ve benlik saygısını yordayıp yordamadığına ilişkin yapılan analizlerde, anne ve babadan algılanan tüm bireyleşme alt boyutları yordayıcı değişken olarak atanmıştır. Literatürdeki araştırmalarda çoklu bağlantısallık probleminden kaçınmak için anne ve babadan algılanan bireyleşme boyutları ayrı ayrı analiz edilmiş olsa da (Karataş vd., 2017; Komidar vd., 2016) tüm boyutlar yordayıcı olarak atandığında da çoklu bağlantısallık varsayımının ihlal edilmediği gözlenmiştir. Beliren yetişkinlik dönemine özgü bireyleşmenin, Türkiye örneğinde ilk kez bu kadar kapsamlı olarak ele alındığı bu araştırmada çoklu bağlantısallık sorunu ile karşılaşılmadığı için hem anneden hem de babadan algılanan bireyleşme alt boyutlarının hangilerinin ilgili değişkenler üzerinde daha ilişkili olduğunu incelemek amacıyla bu yol izlenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, anneden destek arama ile anneye ve babaya bağlanmışlığın yaşam doymunu; anneden ve babadan algılanan kendine güven ile anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın depresyonu ve son olarak anneye bağlanmışlık, anneden algılanan kendine güven ve anne ile babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın da benlik saygısını yordadığı bulunmuştur. İlk olarak bireyleşme alt boyutlarının yaşam doymu üzerindeki etkisi ele alındığında, beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşmenin yaşam doymunu %18 oranında açıkladığı ve yaşam doymunu en fazla yordayan bireyleşme alt boyutlarının sırasıyla babaya bağlanmışlık ($\beta = .19$), anneye bağlanmışlık ve anneden destek arama olduğu görülmüştür. Mevcut literatürde yapılan araştırmalarda, bireyleşmenin başlıca göstergeleri olan bağlanmışlık ve kendine güven boyutlarının yaşam doymu ile ilişkili olacağına ilişkin sonuçlar elde edilmiştir (Smollar ve Youniss, 1989). Ancak bu ilişkiselliğin, beliren yetişkinlerin yaşam doymu arttıkça sağlıklı bireyleşmelerinin mümkün olduğu şeklindeki diğer yönünün de muhtemel olduğu göz önünde bulundurulmadır (Lyubomirsky, King ve Diener, 2005). Diğer yandan yurt dışında yapılan araştırmalarda elde edilen bulgularda babadan destek aramanın yaşam doymunu yordadığı bulunmuş ve bu bulgunun beklenmedik bir bulgu olduğundan söz edilmiştir (Zupancic vd., 2014). Yapılan araştırma kapsamında elde edilen anneden

destek aramanın da yaşam doyumunu yordadığı ele alındığında, destek arama ve bireyleşme arasındaki ilişkinin kültürel özellikler de göz önünde bulundurularak yeniden incelenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

Anne ve babadan algılanan bireyleşmenin depresyon üzerindeki etkisi incelendiğinde ise bireyleşme boyutlarının depresyonu %8 oranında açıkladığı görülmüştür. Buna göre anneden algılanan kendine güven ($\beta = -.12$) depresyonu azaltmakta iken babadan algılanan kendine güven ($\beta = .15$) ve anneyi hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($\beta = .23$) depresyonu arttırmaktadır. Elde edilen bulgularda kendine güven boyutunda gözlemlenen anne ve baba arasındaki farklılaşma oldukça beklenmedik bir bulgudur. Mevcut literatürde müdahaleci (intrusive) ve aşırı koruyucu ebeveynleri olan kişilerin depresyon ve kaygı ile sonuçlanan bireyleşme sorunları yaşadığı bildirilmektedir (Allen ve McElhancy, 2000; Holmbeck vd., 2000). Bireyleşmenin göstergelerinden biri olarak görülen kendine güven boyutunda babadan algılanan güvenin depresyonu arttırmasına, kendine güven alt boyutunda yer alan maddeleri (ör. Babamın yardımı olmadan başımın çaresine bakabilirim) yanıtlarken yetişkin olduğu fikri ile çelişmemeye çalışan ve babaya ihtiyacı olmadığını yansıtmak isteyen beliren yetişkinlerin tepkisinin yol açtığı düşünülmektedir. Konu ile ilgili yapılacak diğer araştırmalarda bu durumun göz önünde bulundurulması ve elde edilen bulgunun başka araştırmalarla desteklenmesi gerekmektedir.

Son olarak anne ve babadan algılanan bireyleşmenin benlik saygısını yordaması üzerine elde edilen bulgularda, bireyleşme alt boyutlarının benlik saygısını %18 oranında yordadığı görülmektedir. Benlik saygısı üzerinde en yüksek düzeyde etkisi olan bireyleşme alt boyutlarının ise sırasıyla anneye bağlanmışlık ($\beta = .28$), anneden algılanan kendine güven ($\beta = .13$), anneyi ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma (Anne, $\beta = -.12$; Baba = $-.11$) olduğu bulunmuştur. Görüldüğü üzere anne ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma arttıkça benlik saygısının zarar görmekte, anneye bağlanmışlık ve anneden algılanan kendine güven arttıkça da benlik saygısı artmaktadır. Literatürde konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, ebeveynlere bağlanmışlık ve ebeveynlerden algılanan kendine güvenin benlik saygısını olumlu olarak

etkilediği (Lamborn ve Groh, 2009) görülmektedir. Benlik saygısı ile bireyleşme arasındaki ilişkiye yönelik yapılan çalışmalarda ebeveynlerle yaşanan yeniden yaklaşma krizi çözülmezse bireyleşmenin tutarlı ve bütün olması engellenerek benlik saygısına zarar verebileceği belirtilmektedir (Mahler, Pine ve Bergman, 2003). Yapılan araştırma kapsamında elde edilen bulgulardan, yeniden yaklaşmanın beliren yetişkinlik döneminde sağlanması için anne ile kurulan ilişkiden algılanan bireyleşmenin daha etkili olduğu ve her iki ebeveyni hayal kırıklığına uğratma korkusunun benlik saygısı için bir risk faktörü olduğu sonucu çıkarılabilir.

5.5. Bireyleşme Alt Boyutlarının Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunu Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan araştırmanın iki temel değişkeni olan temel psikolojik ihtiyaç doyumu ve beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşme arasındaki ilişkiyi daha detaylı incelemek üzere bireyleşme alt boyutlarının temel psikolojik ihtiyaç doyumunu ne düzeyde etkilediği değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede, bireyleşme alt boyutlarının en fazla olarak özerklik ihtiyacı doyumunu (%20), daha sonra yetkinlik ihtiyacı doyumunu (%17) ve son olarak da ilişkisellik ihtiyacı doyumunu (%12) yordadığı bulunmuştur. Bunun yanında bireyleşme alt boyutlarının toplam ihtiyaç doyumunu %22 oranında yordadığı görülmektedir.

Bireyleşme alt boyutlarından hangilerinin temel psikolojik ihtiyaçların doyumunda daha etkili olduğuna bakıldığında ise özerklik ihtiyacı doyumu üzerinde anneye bağlanmışlık ($\beta = .20$), babaya bağlanmışlık ($\beta = .17$), babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($\beta = -.16$) ve anneden algılanan kendine güven ($\beta = .12$) boyutlarının etkili olduğu görülmektedir. Özerklik kavramı, kuramsal çerçevede kapsamlı olarak bahsedildiği üzere hem bireyleşmenin gerçekleşmesinde (özerklik gelişimi) hem de temel psikolojik ihtiyaçlardan biri olarak oldukça büyük önem taşımaktadır (Kağıtçıbaşı, 2005). Kültürel özellikleri göz önünde bulundurduğumuzda, özerk-ilişkisel ilişkilere değer verilen aile yapısında yakın aile ilişkilerin önemli olması ve babaların birer otorite figürü

olarak algılanması sonucu anneler ile daha yakın ilişkilerin kurulmuş olması beklendik bir durumdur. Buna bağlı olarak hem anneye hem de babaya bağlanmışlığın hem de babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmanın özerklik ihtiyacı doyumunu açıklamada etkili olması özerk-ilişkisel aile yapısını bireyleşme ve temel psikolojik ihtiyaç doyumunu perspektifinden yansıtan değerli bir bulgu olarak kabul edilmiştir. Anneyle kurulan yakın ilişkilere daha sık rastlanıyor olmasının da anneden algılanan kendine güvenin özerklik ihtiyacı doyumunu üzerinde daha önemli olmasını sağladığı düşünülmektedir.

İkinci temel psikolojik ihtiyaç olan yetkinlik ihtiyacı doyumunu, bireyleşme alt boyutlarının %17 oranında açıkladığı görülmektedir. Buna göre yetkinlik ihtiyacı doyumunu üzerinde sırasıyla anneye bağlanmışlık ($\beta = .21$), anneden algılanan kendine güven ($\beta = .16$) ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma ($\beta = -.14$) alt boyutlarının etkili olduğu görülmektedir. Yetkinlik ihtiyacı doyumunu, hedeflenen sonuçlara başarı ile ulaşabilmeyi (Reis vd., 2000) ve sosyal çevre ile kurulan ilişkilerde yeterli olduğunu hissedebilmeyi (Ingledeu vd., 2004) yansıtmaktadır. Yapılan araştırmalarda bireylerin söz konusu yetkinlikleri kazanabilmesinde, ebeveyn desteğinin oldukça önemli olduğu ve bu süreçte ebeveyni tarafından pekiştirilmesinin başarı duygusunu daha iyi hissedebileceği ileri sürülmektedir (Roth vd., 2015). Hem bireyleşme süreci hem de temel psikolojik ihtiyaç doyumunu açısından değerlendirdiğimizde, beliren yetişkinlik dönemine gelen bireylerin anneye bağlanmışlığının ve anneden algıladığı kendine güvenin artmasının yetkinlik ihtiyacı doyumunu arttırdığı, buna karşın önceki dönemden gelen ayrışma-bireyleşme sorunlarının tam anlamıyla çözülememiş olduğunu yansıtan babayı hayal kırıklığına uğratma korkusunun yetkinlik ihtiyacı doyumunu azalttığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, yetkinlik ihtiyacı doyumunun azalmasına yol açan babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkmak, beliren yetişkinin giriştiği herhangi bir işin üstesinden gelemeyeceği hissine kapılmasına neden olabilmektedir (Williams, Gagne, Ryan ve Deci, 2002).

Son temel psikolojik ihtiyaç olan ilişkisellik ihtiyacı doyumunun açıklanmasında ise bireyleşme alt boyutlarının %12 oranında etkisi olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgularda ilişkisellik ihtiyacının doyumunu üzerinde; anneden destek arama ($\beta = .15$),

anneye bağlanmışlık ($\beta = .15$) ve babaya bağlanmışlık ($\beta = .15$) alt boyutlarının benzer düzeyde etkisi bulunmaktadır. İlişkisel ihtiyaç detaylı olarak kuramsal çerçevede bahsedildiği üzere diğerleri ile kurulan ilişkilerde karşılıklı anlayışı, güveni, duyarlılığı ve duygusal kabulü yansıtmaktadır (Andersen, 2000). Diğer bir deyişle bireylerin ilişkisel ihtiyacını doyuma ulaştırabilmeleri için kendileri için anlam ifade eden kişilerle yakın ve bağlanmış olması gerekmektedir (Reis vd., 2000). Bu durumda bireyleşme alt boyutlarından her iki ebeveyne de bağlanmışlık ve anneden destek aramanın ilişkisel ihtiyacını açıklaması beklendik bir bulgudur.

Son olarak bireyleşme alt boyutlarının genel olarak temel psikolojik ihtiyaç doyumu üzerindeki etkisinin incelendiği analiz bulgularına göre, diğer ihtiyaç doyumu değerlendirmelerine benzer şekilde; anneye ve babaya bağlanmışlık (Anne, $\beta = .22$, Baba, $\beta = .17$), anneden algılanan kendine güven ($\beta = .15$) ve babayı hayal kırıklığına uğratmaktan korkma alt boyutlarının, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu %22 oranında açıkladığı görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlar, sağlıklı bir yetişkin olma sürecinde aşılması gereken önemli bir gelişimsel görev olan bireyleşmenin, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu sağlamada önemli bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

BÖLÜM 6: SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışma, beliren yetişkinlik döneminde bireyleşme ile temel psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki ilişkinin ortaya koyulması amacıyla söz konusu iki değişkeni birlikte ele alan yerli literatürdeki ilk araştırma olma özelliğini taşımaktadır. Öz belirleme kuramına göre bireyler doğuştan temel psikolojik ihtiyaçlara gereksinim duymaktadır. Ancak bu ihtiyaçlara duyulan gereksinim gelişimsel bağlamda ele alındığında yeterli bir açıklamaya rastlanılamamaktadır. Bu nedenle kuramsal açıdan benzer kavramlardan bahseden ayrışma-bireyleşme süreci ve öz belirleme kuramının bir arada değerlendirilmesinin, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu konusunda gelişimsel bir bakış açısı sunması açısından önemli olduğu düşünülmüştür. Bu doğrultuda şekillendirilen araştırma hipotezlerinin sınanması, elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar ve sonuçlara ilişkin öneriler aşağıda özetlenmiştir.

- H₁ hipotezinde, temel psikolojik ihtiyaç doyumu, bireyleşme puanları, yaşam doyumu, benlik saygısı ve depresyon puanları arasında ilişki olduğu öne sürülmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda söz konusu değişkenler arasında düşük ve orta düzeyli olarak pozitif ve negatif korelasyon değerleri olduğu görülmektedir.

- H₂ hipotezinde, üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine (ör. cinsiyet, yaş) göre temel ihtiyaç doyumu puan ortalamaları farklılaştığı ileri sürülmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda her üç temel psikolojik ihtiyaç doyumunda da cinsiyet, sınıf düzeyi ve sosyoekonomik duruma göre farklılaşmalar olduğu görülmektedir. Araştırma örneğinde yer alan kadın ve erkek sayıları arasında önemli bir farklılık olması cinsiyete ilişkin bulguları yorumlarken göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Bu husus araştırma sınırlılıklarından biri olarak kabul edilmiştir.

- H₃ hipotezinde, üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaç doyumu yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordadığı ileri sürülmektedir. Yapılan değerlendirmeler farklı temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun, söz konusu değişkenleri farklı oranlarda yordadığı görülmüştür.

- H₄ hipotezinde, üniversite öğrencilerinin sosyo-demografik özelliklerine (ör. cinsiyet, yaş) göre bireyleşme alt boyutları puan ortalamalarının farklılaştığı ileri sürülmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bireyleşme alt boyutlarında cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, ebeveynin medeni durumu ve ebeveynin eğitim durumuna göre farklılaşmalar olduğu görülmüştür. Temel psikolojik ihtiyaç doyumu puanlarının sosyo-demografik özelliklere göre farklılaşması konusunda bahsedilen kadın-erkek sayılarının dağılımının bireyleşme puanları ile ilgili yorumlarda da göz önünde bulundurulmasında yarar bulunmaktadır.

- H₅ hipotezinde, üniversite öğrencilerinin bireyleşme alt boyutlarından aldığı puanların yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısını yordadığı ileri sürülmüştür. Yapılan değerlendirmelere göre bireyleşme alt boyutlarının söz konusu değişkenleri farklı oranlarda yordadığı görülmektedir.

- H₆ hipotezinde, üniversite öğrencilerinin bireyleşme alt boyutlarından aldıkları puanların temel psikolojik ihtiyaç doyumunu yordadığı ileri sürülmüştür. Yapılan değerlendirmeler sonucunda bireyleşmenin farklı alt boyutlarının üç temel psikolojik ihtiyaç ve toplam ihtiyaç doyumunu farklı oranlarda yordadığı görülmüştür.

Beliren yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin bireyleşme düzeylerinin, temel psikolojik ihtiyaçları önemli ölçüde yordadığını gösteren araştırma bulguları, bu iki konu arasındaki ilişkilerin daha kapsamlı ve boylamsal araştırmalarda incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Gelecek araştırmalarda beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşme durumunun üniversite eğitimi almamış, sayısal alanda öğrenim gören ve ebeveynleri ile herhangi bir sebep nedeniyle (ör. kayıp, boşanma) görüşemeyen örneklemeler ile çalışılması ve farklı demografik özelliklere sahip örneklemelerin temel psikolojik ihtiyaç doyumunun incelenerek birbiri ile karşılaştırılmasının gerek sosyal gerekse gelişimsel bakımdan daha zengin bulgular sunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma sonrasında araştırmanın önemi bölümünde de bahsedildiği üzere, üniversitenin ilk yılında olan öğrenciler için aileden uzak olma veya aile birlikte yaşamının olumsuz psikolojik sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik bir odak grup çalışması yapılması hedeflenmektedir. Yapılan araştırmanın sonucunda, üniversite eğitimine devam eden öğrencilere yönelik gerçekleştirilecek uygulamalarda, gelişimsel bir yaklaşım kullanılması gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda düşünüldüğünde elde edilen bulgular, beliren yetişkinlik döneminde olan öğrencilerin, bir yandan üstesinden gelmeye çalıştığı gelişimsel görevleri başarıyla gerçekleştirebilmesi, bir yandan ise içinde bulunduğu sosyal ortamın zorluklarına karşın temel psikolojik ihtiyaç doyumunu sağlaması için destekleyici programlar oluşturulmasında yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akhtar, S. (1988). Some reflections on the theory of psychopathology and personality development in Kohut's self psychology. *New Concepts in Psychoanalytic Psychotherapy*, ed. John W. Ross and Wayne A. Myers (Washington, DC: American Psychiatric Press), 226-52.
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L., McElhaney, K. B., Tate, D. C., Insabella, G. M., & Schlatter, A. K. W. (2000). *The autonomy and relatedness coding system*. (Unpublished manuscript), University of Virginia, Charlottesville.
- Andersen, S. M., Chen, S., & Carter, C. (2000). Fundamental human needs: Making social cognition relevant. *Psychological Inquiry*, 11(4), 269-275.
- Arnett, J. J. (1994). Are college students adults? Their conceptions of the transition to adulthood. *Journal of Adult Development*, 1(4), 213-224.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2007). Emerging adulthood: What is it, and what is it good for? *Child Development Perspectives*, 1(2), 68-73.
- Arnett, J. J. (2010). Oh, Grow up! Generational grumbling and the new life stage of emerging adulthood-Commentary on Trzesniewski & Donnellan (2010). *Perspectives on Psychological Science*, 5(1), 89-92.
- Asch, S. E. (1956). Studies of independence and conformity: I. A minority of one against a unanimous majority. *Psychological monographs: General and Applied*, 70(9), 1-70.
- Atak, H. (2005). *Beliren yetişkinlik: Yeni bir yaşam döneminin Türkiye'de incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Atak, H., & Çok, F. (2010). İnsan Yaşamında Yeni Bir Dönem: Beliren Yetişkinlik. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 17(1), 39-50.

- Atak, H., Tatlı, C. E., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H., & Çok, F. (2016). Yetişkinliğe geçiş: Türkiye’de demografik ölçütler bağlamında kuramsal bir gözden geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar/Current Approaches in Psychiatry*, 8(3), 204-227.
- Baard, P. P., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2004). Intrinsic need satisfaction: A motivational basis of performance and well-being in two work settings. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(10), 2045-2068.
- Bacanlı, H., & Cihangir-Çankaya, Z. (2003). İhtiyaç doyumu ölçeği uyarlama çalışması. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri. Malatya, İnönü Üniversitesi. Ankara: Pegem A.*
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. (Reprinted in H. Friedman [Ed.], *Encyclopedia of mental health*. San Diego: Academic Press, 1998).
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Multifaceted impact of self-efficacy beliefs on academic functioning. *Child Development*, 67(3), 1206-1222.
- Beyers, W., Goossens, L., Vansant, I., & Moors, E. (2003). A structural model of autonomy in middle and late adolescence: Connectedness, separation, detachment, and agency. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(5), 351-365.
- Beyers, W., Petegem, S. V., Soenens, B. & Luyckx, K. (Mart-Nisan, 2016). *Testing some of Erikson’s ideas about a Negative Identity: Longitudinal associations between identity formation processes and self-determination. Sözlü Sunum*, Society for Research on Adolescence (SRA), Baltimore, USA.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22(1), 162-186.
- Blos, P. (1979). *The adolescent passage: Developmental issues*. International Universities Press. NY, USA.

- Bouchev, H. A. (2007). Perceived romantic competence, importance of romantic domains, and psychosocial adjustment. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 36*(4), 503-514.
- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: mindfulness and its role in psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*(4), 822-848.
- Buunk, B. P., & Nauta, A. (2000). Why intraindividual needs are not enough: Human motivation is primarily social. *Psychological Inquiry, 11*(4), 279-283.
- Calp, Ş. (2013). Algılanan Akademik yeterlik ve algılanan özerklik desteğinin özerk akademik motivasyon ve akademik başarıyla ilişkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Calp, Ş., & Bacanlı, H. (2016). Algılanan akademik yeterlik ve özerklik desteğinin özerk akademik motivasyon ve akademik başarıyla ilişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(40), 300-317.
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., Duriez, B., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Soenens, B., Petegem, S. V., & Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion, 39*(2), 216-236.
- Chirkov, V. I., & Ryan, R. M. (2001). Parent and teacher autonomy-support in Russian and US adolescents: Common effects on well-being and academic motivation. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 32*(5), 618-635.
- Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 84*(1), 97-110.
- Cihangir-Çankaya, Z. (2005). *Öz belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: Öz belirleme kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31).
- Collins, W. A., & Laursen, B. (2004). Changing relationships, changing youth: Interpersonal contexts of adolescent development. *The Journal of Early Adolescence*, 24(1), 55-62.
- Compton, W. C. (2001). Toward a tripartite factor structure of mental health: Subjective well-being, personal growth, and religiosity. *The Journal of Psychology*, 135(5), 486-500.
- Croy, M. J. (1998). Distance education, individualization, and the demise of the university. *Technology in society*, 20(3), 317-326.
- Çelikkaleli, Ö., & Gündoğdu, M. (2005). Eğitim fakültesi öğrencilerinin psikolojik ihtiyaçları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(9), 43-53.
- Çivitçi, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 321-336.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak, Ankara.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Deci, E. L. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 18(1), 105-115.
- Deci, E. L. (1972a). Effects of contingent and non-contingent rewards and controls on intrinsic motivation. *Organizational Behavior and Human Performance*, 8, 217-229.
- Deci, E. L. (1972b). Intrinsic motivation, extrinsic reinforcement, and inequity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 22, 113-120.
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E. L. (1980). *The psychology of self-determination*. Lexington, MA: Heath.
- Deci, E. L., Connell, J. P., & Ryan, R. M. (1989). Self-determination in a work organization. *Journal of Applied Psychology*, 74(4), 580-590.

- Deci, E. L. (1992). The relation of interest to the motivation of behavior: A self-determination theory perspective. In K. A. Renninger, S. Hidi, & A. Krapp (Eds.), *The role of interest in learning and development* (pp. 43-70). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1987). The support of autonomy and the control of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1024-1037.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. In R. Dienstbier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol. 38, Perspectives on motivation* (pp. 237-288). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (Eds.). (2002). *Handbook of self-determination research*. University Rochester Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2002). Overview of self-determination theory: An organismic dialectical perspective. In *Handbook of self-determination research*, (pp. 3-33). Rochester, USA: University Rochester Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2008). Self-determination theory: A macrotheory of human motivation, development, and health. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49(3), 182-185.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2014). Autonomy and need satisfaction in close relationships: Relationships motivation theory. In *Human motivation and interpersonal relationships* (pp. 53-73). Springer, Dordrecht.
- Deniz, M., Çok, F., & Duyan, V. (2013). Duygusal özerklik ölçeği'nin ergenler için uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 38(167).
- Di Domenico, S. I., & Fournier, M. A. (2014). Socioeconomic status, income inequality, and health complaints: A basic psychological needs perspective. *Social Indicators Research*, 119(3), 1679-1697.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.

- Diener, E., Suh, E., & Oishi, S. (1997). Recent findings on subjective well-being. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 24, 25-41.
- Doğan, A. & Balkaya, M. (2014). *The role of culture and parenting practices in examining individuation among Turkish emerging adults*. 14th Biennial Conference of the European Association for Research on Adolescence, İzmir.
- Doğan, A., & Cebioğlu, S. (2011). Beliren yetişkinlik: Ergenlikten yetişkinliğe uzanan bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(28), 11-21.
- Doğan, T., & Eryılmaz, A. (2013). Benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(33), 107-117.
- Dolgin K. G. (2014). *Ergenlik Psikolojisi* (Özen, D). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Douglass, C. B. (2007). From duty to desire: Emerging adulthood in Europe and its consequences. *Child Development Perspectives*, 1(2), 101-108.
- Dupuis, D. R., & Newby-Clark, I. R. (2016). Economic threat undermines the satisfaction of psychological needs for competence and autonomy. *Journal of Applied Social Psychology*, 46(2), 94-104.
- Eagly, A. H., & Johannesen-Schmidt, M. C. (2001). The leadership styles of women and men. *Journal of Social Issues*, 57(4), 781-797.
- Elliot, A. J., Sheldon, K. M., & Church, M. A. (1997). Avoidance personal goals and subjective well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(9), 915-927.
- Erkmen, E. (2011). *Özerkliği destekleyici ve kontrol edici ebeveynlikle bağlantılı ebeveyn özellikleri ve ergenin uyumu arasındaki ilişkiler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Emery, A. A., Toste, J. R., & Heath, N. L. (2015). The balance of intrinsic need satisfaction across contexts as a predictor of depressive symptoms in children and adolescents. *Motivation and Emotion*, 39(5), 753-765.
- Erbahar, A. (2014). *The Relationship Between Perceived Parenting Practices and Subjective Well-Being of Emerging Female Adults in Turkey* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Bilgi University, İstanbul.
- Erikson, E. H. (1968) *Identity: Youth and crisis* (No. 7). WW Norton & Company.
- Freud, A. (1958). Psychological study of the child. *Adolescence*, 13, 255-278.

- Gavazzi, S. M., & Sabatelli, R. M. (Kasım, 1988). *Assessing levels of individuation through multigenerational interconnectedness. Poster Sunumu*, National Council of Family Relations 49th Annual Conference, Atlanta, USA.
- Geçtan, E. (2002). *Psikanaliz ve sonrası*. Metis Yayınları.
- Gezginci Gürçay, E. (2008). *Ergenlerde madde bağımlılığı ile yakınlarından ayrılma sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). DEÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice*. Harvard University Press.
- Goldman, Z. W., & Martin, M. M. (2016). Millennial students in the college classroom: adjusting to academic entitlement. *Communication Education*, 65(3), 365-367.
- Goldscheider, F. K., & DaVanzo, J. (1986). Semiautonomy and leaving home in early adulthood. *Social Forces*, 65(1), 187-201.
- Greenacre, P. (1945). The biological economy of birth. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 1(1), 31-51.
- Grolnick, W. S., Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1997). Internalization within the family: The self-determination theory perspective. İçinde J. E. Grusec & L. Kuczynski (Eds.), *Parenting and children's internalization of values: A handbook of contemporary theory* (sf. 135-161). Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc.
- Grotevant, H. D. (1997). Coming to terms with adoption: The construction of identity from adolescence into adulthood. *Adoption Quarterly*, 1(1), 3-27.
- Guisinger, S., & Blatt, S. J. (1994). Individuality and relatedness: Evolution of a fundamental dialectic. *American Psychologist*, 49(2), 104-111.
- Gurland, S. T., & Grolnick, W. S. (2005). Perceived threat, controlling parenting, and children's achievement orientations. *Motivation and Emotion*, 29(2), 103-121.
- Gürlek Yüksel, E. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ayrılma bireyleşme özellikleri ve etkileyen etmenler*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi, Manisa.
- Hodges, E. V., Finnegan, R. A., & Perry, D. G. (1999). Skewed autonomy-relatedness in preadolescents' conceptions of their relationships with mother, father, and best friend. *Developmental Psychology*, 35(3), 737-748.

- Hoffman, J. A. (1984). Psychological separation of late adolescents from their parents. *Journal of Counseling Psychology, 31*(2), 170-178.
- Hogan, R. (1975). Theoretical egocentrism and the problem of compliance. *American Psychologist, 30*(5), 533.
- Holmbeck, G. N., & Hill, J. P. (1986). A path-analytic approach to the relations between parental traits and acceptance and adolescent adjustment. *Sex Roles, 14*(5-6), 315-334.
- Holmbeck, G. N., Shapera, W., Westhoven, V., Johnson, S., Millstein, R., & Hommeyer, J. (2000). A longitudinal study of observed and perceived parenting behaviors and autonomy development in families of young adolescents with spina bifida. In *biennial meeting of the Society for Research on Adolescence, Chicago, IL*.
- Hunter, F. T., & Youniss, J. (1982). Changes in functions of three relations during adolescence. *Developmental Psychology, 18*(6), 806-811.
- Ingledeu, D. K., Markland, D., & Sheppard, K. E. (2004). Personality and self-determination of exercise behaviour. *Personality and Individual Differences, 36*(8), 1921-1932.
- Iyengar, S. S., & DeVoe, S. E. (2003, January). Rethinking the value of choice: Considering cultural mediators of intrinsic motivation. In *Nebraska symposium on motivation* (Vol. 49, pp. 129-174).
- İlhan, T., & Ozbay, Y. (2010). The predictive role of life goals and psychological need satisfaction on subjective well-being. *Turkish Psychological Counselling and Guidance Journal, 4*(34), 109-118.
- Jenkins, S. R., Belanger, A., Connally, M. L., Boals, A., & Durón, K. M. (2013). First-generation undergraduate students' social support, depression, and life satisfaction. *Journal of College Counseling, 16*(2), 129-142.
- Josselson, R. (1988). The embedded self: I and thou revisited. In *Self, ego, and identity* (pp. 91-106). Springer, New York, NY.
- Josselson, R. (1996). *Ethics and process in the narrative study of lives* (Vol. 4). Sage.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology, 36*(4), 403-422.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi. [Self-concept, Family and Human Development] (3. Basım). *İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları*.
- Kanat-Maymon, Y., Roth, G., Assor, A., & Raizer, A. (2016). Controlled by love: The harmful relational consequences of perceived conditional positive regard. *Journal of Personality, 84*(4), 446-460.
- Karataş, S., Levpušček, M. P., & Komidar, L. (2017). Demographic Factors and Individuation in Relation to Parents Predicting Attachment Avoidance and Anxiety in Turkish Emerging Adults. *Current Psychology, 1-13*.
- Kasser, T., & Ryan, R. M. (1996). Further examining the American dream: Differential correlates of intrinsic and extrinsic goals. *Personality & Social Psychology Bulletin, 22*(3), 280-287.
- Kermen, U., & Sarı, T. (2014). Üniversite Öğrencilerinde İhtiyaç Doyumu ve Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(2), 175-185.
- Kitayama, S., Markus, H. R., Matsumoto, H., & Norasakkunkit, V. (1997). Individual and collective processes in the construction of the self: self-enhancement in the United States and self-criticism in Japan. *Journal of Personality and Social Psychology, 72*(6), 1245-1267.
- Knee, C. R., Lonsbary, C., Canevello, A., & Patrick, H. (2005). Self-determination and conflict in romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 89*(6), 997.
- Kındap, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kohlberg, L. (1958). *The Development of modes of moral thinking and choice in the years ten to sixteen*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Chicago Üniversitesi.
- Komidar, L., Zupančič, M., Sočan, G., & Puklek Levpušček, M. (2014). Development and construct validation of the Individuation Test for Emerging Adults (ITEA). *Journal of Personality Assessment, 96*(5), 503-514.

- Komidar, L., Zupančič, M., Puklek Levpušček, M., & Bjornsen, C. A. (2016). Development of the Short Version of the Individuation Test for Emerging Adults (ITEA-S) and Its Measurement Invariance Across Slovene and US Emerging Adults. *Journal of Personality Assessment*, 98(6), 626-639.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kurt, D., Sayıl, M., & Kındap-Tepe, Y. (2013). Ana babanın psikolojik kontrolü ile gencin yalnızlığı arasındaki ilişkide kişilerarası güven inancı ve bağlanmanın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(71), 105-116.
- Lamborn, S. D., & Groh, K. (2009). A four-part model of autonomy during emerging adulthood: Associations with adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 33(5), 393-401.
- La Guardia, J. G., Ryan, R. M., Couchman, C. E., & Deci, E. L. (2000). Within-person variation in security of attachment: a self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 367-384.
- Lapsley, D. K., & Edgerton, J. (2002). Separation-individuation, adult attachment style and college adjustment. *Journal of Counseling and Development*, 80(4), 484-493.
- Levesque, C., Zuehlke, A. N., Stanek, L. R., & Ryan, R. M. (2004). Autonomy and competence in German and American university students: A comparative study based on self-determination theory. *Journal of Educational Psychology*, 96(1), 68.
- Levine, J. B., Green, C. J., & Millon, T. (1986). The separation-individuation test of adolescence. *Journal of Personality Assessment*, 50(1), 123-139.
- Levy-Warren, M. H. (1999). I am, you are, and so are we: a current perspective on adolescent separation-individuation theory. *Adolescent Psychiatry*, 24, 3-24.
- Lewis, C. C. (1981). The effects of parental firm control: A reinterpretation of findings. *Psychological Bulletin*, 90(3), 547-563.
- Lopez, F. G., Campbell, V. L., & Watkins, C. E. (1988b). The relation of parental divorce to college student development. *Journal of Divorce*, 12, 83-98.

- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, *131*(6), 803-855.
- Luyckx, K., Klimstra, T. A., Duriez, B., Schwartz, S. J., & Vanhalst, J. (2012). Identity processes and coping strategies in college students: Short-term longitudinal dynamics and the role of personality. *Journal of Youth and Adolescence*, *41*(9), 1226-1239.
- Maccoby, E. E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, *45*(4), 513-520.
- Mahler, M. S. (1952). On child psychosis and schizophrenia: autistic and symbiotic infantile psychoses. *The Psychoanalytic Study of the Child*, *7*(1), 286-305.
- Mahler, M. S., & Gosliner, B. J. (1955). On symbiotic child psychosis: genetic, dynamic and restitutive aspects. *The Psychoanalytic Study of the Child*, *10*(1), 195-212.
- Mahler, M. S. (1967). On human symbiosis and the vicissitudes of individuation. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, *15*(4), 740-763.
- Mahler, M. S. (1968). On Human Symbiosis and the Vicissitudes of Individuation. *Infantile Psychosis, Volume 1*.
- Mahler, M. S., Pine, F., Bergman, A., & Babaoğlu, A. N. (2003). *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*. Metis Yayınları.
- Mahoney, J. L., Schweder, A. E., & Stattin, H. (2002). Structured after-school activities as a moderator of depressed mood for adolescents with detached relations to their parents. *Journal of Community Psychology*, *30*(1), 69-86.
- Marčec, N. (2012). *Primerjava prehoda v odraslost pri študentih in študentih–starših [The transition to adulthood in students and students–parents]* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Güzel Sanatlar Fakültesi, Ljubljana Üniversitesi, Slovenia.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, *98*(2), 224-253.
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (2003, January). Models of agency: Sociocultural diversity in the construction of action. In *Nebraska symposium on motivation* (Vol. 49, pp. 1-58).

- Markus, H. R., Kitayama, S., & Heiman, R. J. (1996). Culture and "basic" psychological principles. In E. T. Higgins & A. W. Kruglanski (Eds.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (pp. 857-913). New York, NY, US: Guilford Press.
- Martela, F., & Ryan, R. M. (2016). The Benefits of Benevolence: Basic Psychological Needs, Beneficence, and the Enhancement of Well-Being. *Journal of Personality, 84*(6), 750-764.
- Mashek, D. J., & Sherman, M. D. (2004). Desiring less closeness with intimate others. *Handbook of Closeness and Intimacy, 343-356*.
- Mazor, A., Shamir, R., & Ben-Moshe, J. (1990). The individuation process from a social-cognitive perspective in kibbutz adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 19*(2), 73-90.
- Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology, 67*(4), 371-378.
- Moss, B. F., & Schwebel, A. I. (1993). Defining intimacy in romantic relationships. *Family Relations, 31-37*.
- Muuss RE. (2006). *Theories of adolescence*, 5th ed. New York, McGraw-Hill.
- Nelson, L. J. (2003). Rites of passage in emerging adulthood: Perspectives of young Mormons. *New Directions for Child and Adolescent Development, 2003*(100), 33-50.
- Niemiec, C. P., & Ryan, R. M. (2009). Autonomy, competence, and relatedness in the classroom: Applying self-determination theory to educational practice. *School Field, 7*(2), 133-144.
- Noom, M. J., Deković, M., & Meeus, W. H. (1999). Autonomy, attachment and psychosocial adjustment during adolescence: A double-edged sword?. *Journal of Adolescence, 22*(6), 771-783.
- Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin öznel iyi oluşlarının özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurguları açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(38), 188-198.
- Özdemir, Y., & Çok, F. (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(36), 152-162.

- Özdikmenli-Demir, G. (2009). *Üniversite öğrencilerinin kimlik gelişiminde sosyal ve kimlik sermayelerinin rolü*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, G. (2009). *Öz belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pajares, F., & Schunk, D. (2005). Self-efficacy and self-concept beliefs. *New Frontiers for Self-Research, March H. Craven R, McInerney D (eds.). Greenwich, CT: IAP.*
- Pavlov, I. P. (1941). Lectures on conditioned reflexes. Vol. II. Conditioned reflexes and psychiatry.
- Puklek Levpušček, M., Rauch, V., & Komidar, L. (2018). Individuation in relation to parents as a predictor of career goals and career optimism in emerging adults. *Scandinavian Journal of Psychology, 59(2)*, 146-156.
- Quintana, S. M., & Kerr, J. (1993). Relational Needs in Late Adolescent Separation-Individuation. *Journal of Counseling & Development, 71(3)*, 349-354.
- Radloff, L. S. (1977). The CES-D scale a self-report depression scale for research in the general population. *Applied Psychological Measurement, 1(3)*, 385-401.
- Raj, S. J. M., & Chettiar, C. (2012). Need satisfaction, goal content and subjective well-being. *Indian Journal of Positive Psychology, 3(1)*, 10-13.
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J. ve Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 419-435.
- Renk, K., & Creasey, G. (2003). The relationship of gender, gender identity, and coping strategies in late adolescents. *Journal of Adolescence, 26(2)*, 159-168.
- Rigby, C. S., Deci, E. L., Patrick, B. C., & Ryan, R. M. (1992). Beyond the intrinsic-extrinsic dichotomy: Self-determination in motivation and learning. *Motivation and Emotion, 16(3)*, 165-185.
- Rosenberg, M. (1965). Society and the adolescent self-image. 11, p. 326. Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397-427.
- Ryan, R. M., & Connell, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 749-761.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2006). Self-regulation and the problem of human autonomy: does psychology need choice, self-determination, and will? *Journal of Personality*, 74(6), 1557-1586.
- Ryan, R. M., & Grolnick, W. S. (1986). Origins and pawns in the classroom: Self-report and projective assessments of individual differences in children's perceptions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(3), 550-558.
- Ryan, R. M., La Guardia, J. G., Solky-Butzel, J., Chirkov, V., & Kim, Y. (2005). On the interpersonal regulation of emotions: Emotional reliance across gender, relationships, and cultures. *Personal Relationships*, 12(1), 145-163.
- Ryan, R. M., & Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 340-356.
- Schaefer, E. S. (1965). A configurational analysis of children's reports of parent behavior. *Journal of consulting psychology*, 29(6), 552-557.
- Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2001). Modern Psikoloji Tarihi (çev. Yasemin Aslay. *İstanbul: Kaktüs Yayınları*.
- Schwartz, S. H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology*, 48(1), 23-47.
- Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Kim, Y., & Kasser, T. (2001). What is satisfying about satisfying events? Testing 10 candidate psychological needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(2), 325-339.
- Sheldon, K. M., Ryan, R., & Reis, H. T. (1996). What makes for a good day? Competence and autonomy in the day and in the person. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(12), 1270-1279.

- Skinner, B. F. (1971). *The technology of teaching*. BF Skinner Foundation.
- Smollar, J., & Youniss, J. (1989). Transformations in adolescents' perceptions of parents. *International Journal of Behavioral Development*, 12(1), 71-84.
- Soenens, B., Park, S. Y., Vansteenkiste, M., & Mouratidis, A. (2012). Perceived parental psychological control and adolescent depressive experiences: A cross-cultural study with Belgian and South-Korean adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(2), 261-272.
- Sorhan, G. (2014). *Üniversite öğrencilerinin düşünme ihtiyaçlarının temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Steinberg, L. (2013). Ergenlikte Psikososyal Sorunlar. Figen Çok (Ed.). *Ergenlik içinde* (s. 481-520). Ankara: İmge Yayınları.
- Steinberg, L., & Silverberg, S. B. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 841-851.
- Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent–adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11(1), 1-19.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics*. Allyn & Bacon/Pearson Education.
- Tamar, M. (1997). Ergenlerde Aileye Yaklaşım. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları Ergenlikte Ruhsal Sorunlara Yaklaşım-2*, 2, 567.
- Tanner, C. A. (2006). Thinking like a nurse: A research-based model of clinical judgment in nursing. *Journal of Nursing Education*, 45(6).
- Tatar, A., & Saltukoğlu, G. (2010). CES-Depresyon ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizi ve madde cevap kuramı kullanımı ile Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 20(3), 213-227.
- TUİK, (2016) “Evlenme Yaşı İstatistikleri Veri Tabanı” Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=112&locale=tr> (Erişim tarihi: 23.04.2018).
- Türk Dil Kurumu, (2018). Kaynak: <http://www.tdk.gov.tr/>

- Türkdogan, T., & Duru, E. (2012). The Role of Basic Needs Fulfillment in Prediction of Subjective Well-Being among University Students. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(4), 2440-2446.
- Vallerand, R. J. (1997). Toward a hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. In *Advances in experimental social psychology* (Vol. 29, pp. 271-360). Academic Press.
- Vansteenkiste, M., Niemiec, C. P., & Soenens, B. (2010). The development of the five mini-theories of self-determination theory: An historical overview, emerging trends, and future directions. In *The decade ahead: Theoretical perspectives on motivation and achievement* (pp. 105-165). Emerald Group Publishing Limited.
- Vansteenkiste, M., Soenens, B., & Duriez, B. (2008). Presenting a positive alternative to strivings for material success and the thin-ideal: Understanding the effects of extrinsic relative to intrinsic goal pursuits. *Positive Psychology: Exploring the Best in People*, 4, 57-86.
- Vasquez, A. C., Patall, E. A., Fong, C. J., Corrigan, A. S., & Pine, L. (2016). Parent autonomy support, academic achievement, and psychosocial functioning: A meta-analysis of research. *Educational Psychology Review*, 28(3), 605-644.
- Wehmeyer, M. L. (1999). A functional model of self-determination: Describing development and implementing instruction. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 14(1), 53-61.
- Wehmeyer, M. L. (2004). Beyond self-determination: Causal agency theory. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 16(4), 337-359.
- Wehmeyer, M. L., Palmer, S. B., Agran, M., Mithaug, D. E., & Martin, J. E. (2000). Promoting causal agency: The self-determined learning model of instruction. *Exceptional Children*, 66(4), 439-453.
- Whetten, D., & Cameron, K. (2014). *Developing Management Skills: Global Edition*. Pearson Higher Ed.
- White, R. W. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66(5), 297.
- Williams, G. G., Gagné, M., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). Facilitating autonomous motivation for smoking cessation. *Health Psychology*, 21(1), 40-50.

- Williams, G. C., Grow, V. M., Freedman, Z. R., Ryan, R. M., & Deci, E. L. (1996). Motivational predictors of weight loss and weight-loss maintenance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(1), 115-126.
- Yarkın, E. (2014). *Temel psikolojik ihtiyaçların karşılanma düzeyinin ilişki doyumu ve yaşam doyumu düzeyine katkısının incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yeter, Ö. (2016). *Bağlanma stilleri, temel psikolojik ihtiyaçlar doyumu ve kıskançlık ilişkisi: üniversite öğrencileri üzerinde araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Young, J. W., & Ferguson, L. R. (1979). Developmental changes through adolescence in the spontaneous nomination of reference groups as a function of decision content. *Journal of Youth and Adolescence*, 8(2), 239-252.
- Yüncü, Z., Gürçay, E., Kabasakal, Z. T., Özbaran, B., Tamar, M., & Aydın, C. (2009). Madde Kullanım Bozukluğu Olan Ergenlerde Ayrılma Bireyleşme Süreci. *Yeni Symposium Journal*, 47(4), 225-234.
- Zimmer-Gembeck, M. J. ve Collins, W. A. (2003). Autonomy development during adolescence. In G. R. Adams & M. Berzonsky (Eds.), *Handbook of Adolescence* (pp. 175- 204). Oxford: Blackwell.
- Zupančič, M., & Kavčič, T. (2014). Student personality traits predicting individuation in relation to mothers and fathers. *Journal of Adolescence*, 37(5), 715-726.
- Zupančič, M., Komidar, L., & Levpušček, M. P. (2014). Individuation in Slovene Emerging Adults: Its Associations with Demographics, Transitional Markers, Achieved Criteria for Adulthood, and Life Satisfaction. *Journal of Adolescence*, 37(8), 1421-1433.

ÖZET

KESER, Eda. “*Üniversite Öğrencilerinin Ayrışma-Bireyleşme Sürecinin Öz Belirleme Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2018.

Bu araştırmanın amacı, beliren yetişkinlikteki ayrışma-bireyleşme süreci ile temel psikolojik ihtiyaç doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek ve bu iki konunun yaşam doyumu, depresyon ve benlik saygısı üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmaktır.

Öz belirleme kuramı; davranışların dış etkenlerden çok, bireyin kendi kararlarıyla belirlenmesi ve kararlarını kendi başına verebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kuram çerçevesinde insanların davranışları incelenirken temel biyolojik ihtiyaçlarından daha çok temel psikolojik ihtiyaçları üzerinde durulmuş ve bu temel psikolojik ihtiyaçlar üç başlıkta toplanmıştır: 1) Özerklik, 2) Yetkinlik ve 3) İlişkisellik. Söz konusu ihtiyaçların doyuma ulaşmasında pek çok faktörün etkisi olduğu bilinmektedir. Yapılan araştırma kapsamında bu faktörlerden biri olarak ele alınan ayrışma-bireyleşme süreci, ebeveyn-beliren yetişkin arasındaki ilişki temelinde ele alınmış ve temel psikolojik ihtiyaç doyumu ile ilişkisi araştırılmıştır.

Bu araştırmaya, Ege Üniversitesi’nde sosyal bilimler alanında öğrenim gören ve yaşları 18-26 arasında değişen 366’sı kadın (%69), 161’i erkek (%31) toplam 527 katılımcı katılmıştır. Araştırma kapsamında “İhtiyaç Doyumu Ölçeği”, “Beliren Yetişkinlikte Bireyleşme (ITEA-S) Ölçeği”, “Yaşam Doyumu Ölçeği”, “CES Depresyon Ölçeği” ve “Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularda temel psikolojik ihtiyaç doyumunun, demografik değişkenlerden cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik durum, romantik ilişki durumu ve psikolojik rahatsızlık durumuna göre farklılaştığı, bireyleşme alt boyutlarının ise ebeveynin cinsiyeti, katılımcının cinsiyeti, yaş, sosyoekonomik durum ve babanın eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmektedir. Bunun yanında temel psikolojik ihtiyaç doyumunun ve bireyleşme alt boyutlarının yaşam doyumu, depresyon

ve benlik saygısını çeşitli düzeylerde yordadığı bulunmuştur. Son olarak bireyleşme alt boyutlarının, temel psikolojik ihtiyaçlardan özerklik ihtiyacını %20, yetkinlik ihtiyacını %17, ilişkisellik ihtiyacını %12 ve toplam ihtiyaç doyumunu ise %22 oranında yordadığı görülmüştür.

Elde edilen bulgular beliren yetişkinlikte bireyleşme ve temel psikolojik ihtiyaç doyumunu arasındaki ilişkilerin daha kapsamlı ve boylamsal araştırmalar ile açıklanması gerektiğini göstermektedir. Gelecek araştırmalarda beliren yetişkinlik dönemindeki bireyleşme durumunun farklı örneklem grupları ile çalışılmasının daha zengin bulgular sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Öz belirleme kuramı, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu, ayrışma bireyleşme süreci, beliren yetişkinlik dönemi

ABSTRACT

KESER, Eda. *“An Investigation of the Separation–Individuation within Self-Determination Framework among University Students”*, Master’s Thesis, Izmir, 2018.

This study was conducted in order to examine the effects of individuation-separation process, within the framework of self-determination theory, on psychological functioning of Turkish emerging adulthoods.

Self-determination theory is defined as the ability of making one’s own decisions to determine oneself rather than making decisions on dependent external factors. According to self-determination theory, basic psychological needs are more important than biological needs. Basic psychological needs are explained by three dimensions: 1) Autonomy, 2) Competence and 3) Relatedness. It is known that many factors influence the satisfaction of the basic psychological needs. Within the scope of this research, it has been tried to determine these effective factors regarding the relations between the separation-individuation process and need satisfaction.

The sample of the study consisted of 527 students (366 females and 161 males) between the ages of 18 and 26. In the study, basic psychological need satisfaction of the students was evaluated through "Needs Satisfaction Scale", their levels of individuation were evaluated through “Individuation Test for Emerging Adults – Short Form (ITEA-S)”, their life satisfaction was evaluated through “Life Satisfaction Scale”, their perceived social support was evaluated through “Multidimensional Scale of Perceived Social Support Scale”, their levels of depression were evaluated through “CES-Depression Scale”, and their self-esteem was evaluated through “Self Esteem Scale”.

The findings of the research showed that the basic psychological needs satisfaction differs according to the demographic variables such as gender, class level, socioeconomic status, romantic relationship status and psychological disorders and the individuation sub-dimensions differ according to gender of parents, gender of participant,

age, socioeconomic status and educational status of father seen. In addition, basic psychological needs satisfaction and individuation sub-dimensions were found to positively predict life satisfaction, perceived social support, depression and self-esteem at various levels. Lastly, it has been observed that proportions of explained variance by the individuation sub-dimensions in regression analyses to need for autonomy, need for competence, need for relatedness, and total need satisfaction are 20%, 17%, 12% and 22%, respectively.

Findings show that the relationship between individuation and basic psychological need satisfaction in emerging adulthood needs to be explained by more comprehensive and longitudinal investigations. It is suggested that future studies should work with different samples to examine individuation during emerging adulthood which would provide enriched findings.

Key Words: Self determination theory, basic psychological needs, individuation-separation process, emerging adulthood

EKLER

EK 1

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Doğum yılınız:

2. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

3. Üniversitede okuduğunuz bölüm: _____

4. Ege Üniversitesine kaç yılında başladınız?

2013 2014 2015 2016 2017 Diğer: _____

5. Sınıfınız:

Hazırlık 1. Sınıf 2. Sınıf 3. Sınıf 4. Sınıf Diğer: _____

6. Hazırlık okudunuz mu?

Evet Hayır

7. Medeni durumunuz:

Bekar Sözlü-Nişanlı Evli

8. Ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız?

Çok kötü Kötü Orta İyi Çok iyi

9. Şu anda devam eden romantik bir ilişkiniz (kız/erkek arkadaş) var mı?

Evet Hayır

10. Anne ve babanızın medeni durumu:

Evli Boşanmış Annem sağ değil Babam sağ değil

11. Annenizin eğitim durumu:

- Okuma yazma bilmiyor
- Okur-yazar/İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- İki yıllık yüksek okul mezunu
- Üniversite mezunu
- Lisans üstü (master/doktora) mezunu

12. Babanızın eğitim durumu:

- Okuma yazma bilmiyor
- Okur-yazar/İlkokul mezunu
- Ortaokul mezunu
- Lise mezunu
- İki yıllık yüksek okul mezunu
- Üniversite mezunu
- Lisans üstü (master/doktora) mezunu

13. Anneniz bir işte çalışıyor mu? Evet Hayır

14. Babanız bir işte çalışıyor mu? Evet Hayır

15. Şimdiye kadar sizin başınızdan geçen fiziksel veya kronik bir rahatsızlığınız oldu mu?
 Evet _____ Hayır

16. Şimdiye kadar sizin başınızdan geçen psikolojik bir rahatsızlığınız oldu mu?
 Evet _____ Hayır

17. Sizin dışınızda kaç kardeşiniz var?
 Yok 1 2-3 4 ve üstü

18. Şu anda nerede kalıyorsunuz?

- Ailemin yanında Yurtta Arkadaşlarımla beraber
 Tek başıma yaşıyorum Akrabalarımın yanında Kız/erkek arkadaşımınla yaşıyorum

19. Yetişkinliğe eriştiğinizi düşünüyor musunuz?

- Evet Bazı açılardan evet, bazı açılardan hayır Hayır

20. Aileniz İzmir dışında mı yaşıyor?

- Evet Hayır

EK 2

İHTİYAÇ DOYUMU ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki her bir ifadeyi dikkatlice okuduktan size uygun olan rakamı daire içine alarak belirtiniz.

	Hiç doğru değil			Biraz doğru			Çok doğru
1. Hayatımı nasıl yaşayacağıma karar verme özgürlüğümün olduğunu hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
4. Hayatımda kendimi baskı altında hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
5. Tanıdığım insanlar yaptığım işlerde iyi olduğumu söyler.	1	2	3	4	5	6	7
7. Daha çok kendi başımayımdır ve çok fazla sosyal ilişki kurmam.	1	2	3	4	5	6	7
10. Son zamanlarda yeni ve ilginç beceriler öğrendim.	1	2	3	4	5	6	7
12. Hayatımdaki insanlar beni önemser.	1	2	3	4	5	6	7
13. Çoğu zaman, yaptıklarım sayesinde başarı duygusu hissedirim.	1	2	3	4	5	6	7
19. Kendimi çoğu zaman pek yeterli hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
21. Genellikle insanlar bana karşı oldukça dostça davranır.	1	2	3	4	5	6	7

EK 3

BELİREN YETİŞİKİNLİKTE BİREYLEŞME ÖLÇEĞİ

Aşağıda anne ve babanızın sizinle ilişkisinde söz konusu olabilecek bazı davranışları yer almaktadır. Lütfen bu davranışların anne ya da babanız için ne oranda geçerli olduğunu size uygun rakamı daire içine alarak belirtiniz.

<u>ANNEN</u> ile ilgili soruları cevaplar mısınız?	Hiç doğru değil	Doğru değil	Biraz doğru biraz değil	Doğru	Tamamen doğru
1. Annem isteklerime saygı duyar.	1	2	3	4	5
2. Annemin benimle ilgili çok fazla şey bilmek istediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Yanlış bir şey yaptığım zaman, annemin tepkisinden endişe ederim.	1	2	3	4	5
6. Bir şeyler ters gittiğinde, annemi ararım.	1	2	3	4	5
9. Bir sorunum olduğunda, annemin yardımı olmadan çözüm bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
19. Özel hayatımda problemlerim varsa, bunları annemden bağımsız çözerim.	1	2	3	4	5
20. Annem özel hayatım hakkında benim ona anlatmak istediğimden daha fazla soru sorar.	1	2	3	4	5
21. Sorunlarımı çözmek için genellikle annemin yardımına güvenirim.	1	2	3	4	5
<u>BABAN</u> ile ilgili soruları cevaplar mısınız?					
1. Babam isteklerime saygı duyar.	1	2	3	4	5
2. Babamın benimle ilgili çok fazla şey bilmek istediğini düşünürüm.	1	2	3	4	5
4. Yanlış bir şey yaptığım zaman, babamın tepkisinden endişe ederim.	1	2	3	4	5
6. Bir şeyler ters gittiğinde, babamı ararım.	1	2	3	4	5
9. Bir sorunum olduğunda, babamın yardımı olmadan çözüm bulmaya çalışırım.	1	2	3	4	5
19. Özel hayatımda problemlerim varsa, bunları babamdan bağımsız çözerim.	1	2	3	4	5
20. Babam özel hayatım hakkında benim ona anlatmak istediğimden daha fazla soru sorar.	1	2	3	4	5
21. Sorunlarımı çözmek için genellikle babamın yardımına güvenirim.	1	2	3	4	5

EK 4
YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

<u>Geçtiğimiz 2 hafta boyunca</u>	Hiçbir zaman	Birkaç kez	Arada sırada	Çoğu zaman
1. Genellikle canımı sıkmayan şeyler canımı sıkı.	0	1	2	3
2. Yaptığım işe odaklanmakta zorlandım.	0	1	2	3
5. Gelecek için umutlu hissettim.	0	1	2	3
8. Mutluydum.	0	1	2	3
9. Kendimi yalnız hissettim.	0	1	2	3

EK 5
CES DEPRESYON ÖLÇEĞİ

<u>Geçtiğimiz 2 hafta boyunca</u>	Hiçbir zaman	Birkaç kez	Arada sırada	Çoğu zaman
1. Genellikle canımı sıkmayan şeyler canımı sıktı.	0	1	2	3
4. Her şeye çaba harcamam gerektiğini hissettim.	0	1	2	3
5. Gelecek için umutlu hissettim.	0	1	2	3
9. Kendimi yalnız hissettim.	0	1	2	3
10. İşler yolunda gitmedi. / İşleri yürütemedim.	0	1	2	3

EK 6
BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.	0	1	2	3
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.	0	1	2	3
5. Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.	0	1	2	3
8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.	0	1	2	3
9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.	0	1	2	3

ÖZGEÇMİŞ

EDA KESER

EĞİTİM

- Yüksek Lisans** : **Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü (2016-2018)**
Gelişim Psikolojisi ABD
- Lisans** : **Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü (2010 - 2014)**
• %30 İngilizce,
• *Mezuniyet notu: 90,25 (3.lük derecesi)*
- Lisans** : **Ege Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu (2009-2010)**
• *Mezuniyet notu: 85*
- Lisans** : **Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü (2010 - 2014)**
• *Lisans tezi: Organizasyonlarda Transaksiyonel Analiz: Liderlik ve Güç, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Gülgün Meşe*

İŞ DENEYİMLERİ

- Eylül 2017-halen** : **Armoni Dil ve Konuşma Merkezi, Psikolog**
- Ocak 2017-halen** : **Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Çocuk ve Ergen Araştırmaları Laboratuvarı, Projeler Koordinatörü (Lab. Direktörü: Doç. Dr. Aysun Doğan)**
- Şubat 2015-Aralık 2016** : **Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Okullarda Akran Zorbalığını Önleme Projesi Proje Koordinatörü**
ViSC (Viennese Social Competence Program) Akran Zorbalığını Önlemeye Yönelik Müdahale Programı
- Ekim 2015 - Kasım 2016** : **Elit Çalışan Kreş ve Anaokulu, Psikolog**
• Anaokulundaki ve kreşteki çocukları gözlemleme,
• Anaokulundaki çocuklara uygun gelişim tarama testleri ve projektif testler uygulama
• Veli görüşmeleri ve velilere yönelik seminer düzenleme
• Anaokulu ve kreş öğretmenlerine yönelik çocukların gelişimsel özellikleri ve çocuklarla doğru iletişim kurma ile ilgili seminer düzenleme
- Ekim 2014 - Şubat 2015** : **Plus Level Gelişim Akademileri, Psikolog/Program Danışmanı**

STAJ DENEYİMLERİ

- Temmuz-
Ağustos 2013** : **Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, Yetişkin Ruh Sağlığı, Psikiyatri**
- Karma serviste yatan hastalarla ilgilenme
 - Psikolojik değerlendirme testleri gözlemleri (MMPI, TAT)
- Nisan-Ağustos
2013** : **Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü**
- Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Tezi, Uzm. Psikolog N. Serap Görgü
- Ege Üniversitesi Psikiyatri ABD Anksiyete Birimi hastalarına uygulama yapma
- Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı, Psk. Dr. İnci Güçer**
- Bilişsel davranışçı grup terapisinde (8-14 yaş) co-terapist olma
 - Çocuklara uygulanan psikolojik testlerde gözlem (WISC-R, AGTE, CAT)
 - Süpervizörlük altında CAT/TAT yorumlaması ve raporlaması
 - Çeşitli projektif testlerin (CAT, TAT, MMPI) teorik bilgilerine ilişkin sunum hazırlama
- Aralık 2012 –
Temmuz 2013** : **Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı, Psk. Dr. İnci Güçer**
- Bilişsel davranışçı grup terapisinde (8-14 yaş) co-terapist olma
 - Çocuklara uygulanan psikolojik testlerde gözlem (WISC-R, AGTE, CAT)
 - Süpervizörlük altında CAT/TAT yorumlaması ve raporlaması
 - Çeşitli projektif testlerin (CAT, TAT, MMPI) teorik bilgilerine ilişkin sunum hazırlama

SUNUMLAR

Keser, E. (Ocak, 2018). Gelişimsel Özellikler ve Şiddetsiz Disiplin Yöntemleri. Tikveşli İlköğretim Okulu, İzmir.

Keser, E. (Ocak, 2018). Yaklaşan Ergenlikte Ebeveyn Olmak. Çamkırın Ortaokulu, İzmir.

Keser, E. & Doğan A. (Ekim, 2017). Okullarda Akran Zorbalığı. Bayraklı Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Hizmet içi Eğitim, İzmir.

Doğan, A., **Keser, E.** & Şen, Z. (Ekim, 2017). Akran Zorbalığına Müdahale Rehberi. Ege Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Okulları, İzmir.

Keser, E., Balkaya M. & Doğan A. (Ağustos, 2017). Emerging adults' coping strategies with cyberbullying. Poster Sunumu, 18. Avrupa Gelişim Psikolojisi Kongresi, Utrecht, Hollanda.

Doğan, A., **Keser E.**, Şen, Z., Yanagida, T., Gradinger, P. & Strohmeier D. (Ağustos, 2017). Evidence based bullying prevention in Turkey: Implementation of ViSC Social Competence Program. Sözlü Sunum, 18. Avrupa Gelişim Psikolojisi Kongresi, Utrecht, Hollanda.

Keser, E. (Ağustos, 2017). Eğitim kurumlarında Transaksiyonel Analiz: Liderlik yaklaşımları, temel iletişim ihtiyaçları ve sorun çözme. Ege Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Okulları, İzmir.

Doğan, A., **Keser E.** & Şen Z. (Mayıs, 2017). Seyirci kalma, arkadaşını koru: ViSC Akran Zorbalığını Önleme Programı'nın geliştirilmesi ve uygulanması. Eğitimde İyi Örnekler Konferansı, Sabancı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

- Keser E.** (Nisan, 2017). TEOG öncesi sınav stresi ile baş edebilme. Sabiha Ahmet Tabak Ortaokulu, Bayraklı, İzmir.
- Doğan, A., **Keser E.** & Şen Z. (Mart, 2017). Gelişim psikolojisinde teorik ve uygulama. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti.
- Keser, E.** (Mart, 2017). Üniversiteye çeyrek kala. Özel Aydın Değişim Koleji, Aydın.
- Keser, E.** & Meşe G. (Eylül, 2016). Çalışma Yaşamında Karpman Drama Üçgeni. Poster sunumu, 19. Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir, Türkiye.
- Doğan A. & **Keser E.** (Haziran 2016). Okullarda Akran Zorbalığını Önleyici Müdahale Programları. Bayraklı Rehberlik ve Araştırma Merkezi Eğitim Semineri, İzmir.
- Doğan, A. & **Keser, E.** (Haziran, 2016). Çocuk suçluluğunda önleme ve müdahale programları. Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, Manisa, Turkey.
- Keser, E.** (Şubat 2016). Mutlu Çocuklar. Elit Çalışan Kreş ve Anaokulu velilerine yönelik gelişim dönemleri ve ebeveyn davranışları ile ilgili seminer.
- Keser, E.**, Şen, Z., Ormankıran, B., Takanoğlu E. & Doğan, A. (Kasım, 2015). Bullying among Turkish adolescents: prevalence and psychosocial problems. Poster sunumu, 20th Aggression Research, Linz, Avusturya.
- Doğan, A., **Keser E.**, Şen, H., Irmak, T., Teközel, M. (Kasım, 2015). The role of family, school, and contextual factors in predicting bullying among adolescents. Sözlü sunum, 20th Aggression Research, Linz, Avusturya.
- Keser, E.** (Mayıs, 2015). Çocuk ve iletişim. Fatma Hikmet Kaşerci Ortaokulu velilerine yönelik seminer.
- Doğan, A. & **Keser, E.** (Mart 2015). Çocuk ve ergen suçluluğunu önleyici müdahale programları. 2. Adli Psikoloji Sempozyumu, Aydın.
- Keser, E.** (Ağustos, 2014). Çocuğum İçin Bilinçleniyorum 2. İyiburnaz İlköğretim Okulu velilerine yönelik yeni okula başlayan çocukların okula uyum süreci ile ilgili seminer.
- Keser, E.** (Ağustos, 2014). Çocuğum İçin Bilinçleniyorum 2. İyiburnaz İlköğretim Okulu velilerine yönelik çocuklarda yaygın görülen davranış bozuklukları ve öfke kontrolü ile ilgili seminer.

YAYINLAR

- Doğan, A., **Keser, E.**, Şen, Z., Yanagida, T., Gradinger, P., & Strohmeier, D. (2017). Evidence Based Bullying Prevention in Turkey: Implementation of the ViSC Social Competence Program. *International Journal of Developmental Science*, 11(3-4), 93-108.

EĞİTİM, SEMİNER VE KONGRELER

- Ocak 2018** : SPSS Uygulamalı Temel İstatistiksel Yöntemler, **Eğitmen: Eda Keser**
- Nisan 2017** : Erasmus+ ve Ulusal Ajans Proje Yazma Eğitimi, Eğitmen: Duygu Ersin
- Aralık 2016** : Hassas Noktamız Çocuk II, Çocuklarla Yapılan Projelerde Dikkat Edilmesi Gereken Pratik Konular, **Eğitmen: Eda Keser**
- Aralık 2016** : Hassas Noktamız Çocuk I, Çocuklarla Yapılan Projelerde Dikkat Edilmesi Gereken Teorik Konular, **Eğitmen: Eda Keser**
- Temmuz 2016** : Psikolojik İlk Yardım ve TSSB Eğitimi, KİM Psikoloji Eğitimleri, İstanbul Eğitmen: Yrd. Doç. Dr. Mert Akcanbaş
- Ağustos 2015** : TÜBİTAK-ARDEB Projelerinde Özgün Değer ve Yaygın Etki Hazırlama Atölyesi, EBİLTEM Proje Yazma Eğitimleri, Eğitmen: Ayhan Şenkardeşler
- Ağustos 2015** : TÜBİTAK-ARDEB Projelerinde Bütçe Oluşturma, EBİLTEM Proje Yazma Eğitimleri, Eğitmen: Ayhan Şenkardeşler
- Mayıs 2015** : İzmir Psikoloji Günleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Psikoloji Bölümü
- Şubat 2014** : TÜBİTAK 3001 – Başlangıç Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı Bilgilendirmesi ve Yazım Atölyesi, EBİLTEM Proje Yazma Eğitimleri, Eğitmen: Ayhan Şenkardeşler
- Ekim 2013** : 15. İzmir Psikanaliz ve Psikoterapi Konferansı: Aile, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı, Görevli-Katılımcı
- Temmuz 2013** : Tematik Algı Testi (TAT): Temel Bilgiler, Eğitmen: Doç. Dr. Azmi Varan
- Temmuz 2013** : 18. Ulusal Psikoloji Öğrencileri Kongresi, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Katılımcı
- Mayıs 2013** : İlişki Bağımlılığı Semineri, E.Ü. Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü, Prof. Dr. Hakan Coşkunol, Doç. Dr. Azmi Varan
- Mayıs 2013** : Psikanaliz ve Sanat Sempozyumu, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Görevli-Katılımcı
- Nisan 2013** : Transaksiyonel Analiz ve İletişim Becerileri, EGESEM Eğitim Seminerleri, Yrd. Doç. Dr. Gülgün Meşe
- Mart 2013** : X, Y, Z Kuşaklarına Empatik Yaklaşan ve Çözüm Üreten Liderler, Güzelyalı Rotary Kulübü Ryla Etkinliği, Katılımcı
- Eylül 2012** : 15. İzmir Psikanaliz ve Psikoterapi Konferansı: Bağlanma ve Bağımlılık, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı, Görevli-Katılımcı

- Nisan 2012** : 17. Ulusal Psikoloji Kongresi, Boğaziçi Üniversitesi, Katılımcı
- Ocak 2012** : İnsanlarda ve Hayvanlarda Hemisferik Asimetri Semineri, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Doç. Dr. Hakan Çetinkaya
- Ocak 2012** : Travma ve Travmaya Müdahale Konferansı, İzmir Ekonomi Üniversitesi, Yrd. Doç. Dr. Olga Hünler

ÖDÜLLER

- **Mansiyon ödülü, Türk Psikologlar Derneği, İzmir Şubesi, Genç Psikologlar Araştırma Yarışması**
Keser, E. Çalışma Yaşamında Karpman Drama Üçgeni ve Çalışan Bağlılığı. (Eylül, 2016). 19. Ulusal Psikoloji Kongresi, İzmir, Türkiye.
- **En iyi poster bildirim ödülü, 20th Aggression Research, Linz, Avusturya.**
Keser, E., Şen, Z., Ormankıran, B., Takanoğlu E. & Doğan, A. (Kasım, 2015). Bullying among Turkish Adolescents: Prevalence and Psychosocial Problems.